

TEISINĖS ATSAKOMYBĖS SISTEMA, TURTO IŠIEŠKOJIMAS IR KARDOMOSIOS PRIEMONĖS: GALUTINĖ ATASKAITA

ALAN DOIG

PROJEKTAS „Kovos su korupcija stiprinimas“,
Lietuva

STT

2008 m. liepa

SANTRAUKA

1. POSĖDŽIAI

1.1 Tvardaraštis

1.2 Pagrindinės temos

1.2.1 Teisės aktai

1.2.2 Koordinavimas ir bendradarbiavimas

1.2.3 Europos ir tarptautiniai įsipareigojimai

1.2.4 Strategija

1.2.5 Tolesni veiksmai

2. DOKUMENTŲ ANALIZĖS ATASKAITA

1.1 Įžanga. Ataskaitos paskirtis

- 1.2 Esminės ataskaitos temos
- 1.3 Ataskaitos struktūra
- 2.1 **PAGRINDINĖS REKOMENDACIJOS**

2A. SITUACIJOS ANALIZĖ

- 1. **IŽANGA**
 - 1.1 Bendrosios problemos
 - 1.2 Specifinės problemos
- 2. **PROJEKTO APRAŠAS**
- 3. **IŠNAGRINĖTOS ATASKAITOS IR DOKUMENTAI**
- 4. **DABARTINĖ LIETUVOS SITUACIJA**
 - 4.1 Išoriniai veiksniai
 - 4.2 Vidiniai veiksniai
 - 4.2.1 *NI-CO projektas*
 - 4.2.2 *Vyriausybės ataskaitos*

2B. TARPTAUTINIS IR NACIONALINIS KONTEKSTAS

- 1. **IŽANGA**
- 2. **TARPTAUTINIS KONTEKSTAS**
- 3. **NACIONALINIS KONTEKSTAS**
 - 3.1 **Ižanga**
 - 3.2 **Europos reikalavimai**
 - 3.3 **Pavyzdžiai iš kitų valstybių**

2C. KOVOS SU PINIGŲ PLOVIMU PAKEITIMAI

- 1. **IŽANGA**
- 2. **VERTINIMAS**
- 3. **PASIŪLYMAS**
- 4. **TEISINĖ REFORMA**

4.1 Dabartinio įstatymo reforma

4.2 Nauji įstatymo papildymai

4.2.1 Įžanga

4.2.2 Vertinimas

4.2.3 Pasiūlymas

2D. BENDRA TURTO KONFISKAVIMO IR IŠIEŠKOJIMO STRATEGIJA

1. ĮŽANGA

2. STRATEGIJA

2.1 Civilinis procesas

2.2 Korupcija priskiriama „sunkiems“ nusikaltimams

2.3 Konfiskavimas ir kompensacija

2.4 Procedūra

3. KONFISKAVIMO PAGAL VERTEĮ PROCEDŪRA

4. PASIŪLYMAI

4.1 Bendrojo pobūdžio

4.2 KONKRETIEJI

5. TEISINĖ REFORMA

5.1 Sunkūs nusikaltimai

5.2 Nuosavybės teisės apribojimas ir konfiskavimas

5.3 Verte pagrįsta turto konfiskavimo procedūra

5.3.1 Bendrojo pobūdžio apibrėžimas

5.3.2 Konkretesni apibrėžimai

6. NAUJOS TEISINĖS REFORMOS

6.1 Finansinių ataskaitų teikimas

6.1.1 Įžanga

6.1.2 Vertinimas

6.1.3 Pasiūlymas

6.1.4 Teisinė reforma

6.2 „Suteptas dovanotas turtas“ ir gyvenimo būdo nusikaltimai

6.2.1 Įžanga

6.2.2 Vertinimas

6.2.3 Pasiūlymas

6.2.4 Teisinė reforma

2E. ĮRODINĖJIMO NAŠTA

1. **ĮŽANGA**
2. **VERTINIMAS**
3. **PASIŪLYMAS**

2F. NEPAGRĮSTAS PRATURTĖJIMAS

1. **ĮŽANGA**
2. **VERTINIMAS**
- 3a. **PASIŪLYMAS Nr. 1**
- 3b. **PASIŪLYMAS Nr. 2**

2G. STT ĮGALIOJIMAI

1. **ĮŽANGA**
2. **VERTINIMAS**
3. **PASIŪLYMAI DĖL ĮSTATYMŲ**
4. **FINANSINIŲ NUSIKALTIMŲ TYRIMŲ PATIRTIS**
5. **DALIJIMASIS INFORMACIJA**

SANTRAUKA

Ši ataskaita buvo parengta remiantis informacija, kuri buvo gauta:

1. išnagrinėjus su turto konfiskavimu bei išieškojimu susijusius įstatymus ir informaciją apie atitinkamas tarnybas bei procedūras; ir
2. posėdžių su įvairių tarnybų atstovais, dirbančiais turto konfiskavimo ir išieškojimo srityje.

Ši ataskaita buvo pakoreguota atsižvelgiant į 2 punktą.

Atlikus informacijos analizę buvo išskirtos tolesnės esminės temos:

- Kovos su pinigų plovimu teisės aktai buvo iš esmės atnaujinti, tačiau teismai ribotai interpretuoja pinigų plovimui priskiriamus nusikaltimus. Nors tvarka dėl politikoje dalyvaujančių asmenų yra neprivaloma, ji taikytina ir šalies vidaus politikoje dalyvaujantiems asmenims, todėl atspindėtų dabartinę gerąją patirtį ir suteiktų kitų priimtinių priemonių, kurios padėtų kontroliuoti valstybės pareigūnų korupciją. Pasidalinimui informacija skirta sistema yra nepakankamai išvystyta, o operatyvinių tarnybų veiklai būtina informacija nėra paskleidžiama.
- Su konfiskavimu susijusius įstatymus bei atitinkamas procedūras būtina peržiūrėti: buvo nustatyta, jog minėtieji įstatymai ir procedūros neremia policijos bei STT vykdomos veiklos dėl kovos su sunkiais nusikaltimais. Į pinigų plovimą ir konfiskavimą teismai ribotą požiūrį. Pinigų plovimui ir konfiskavimui teismai taiko ribojantį požiūrį.

Lietuvoje taikoma praktika yra vis labiau nesuderinama su Europos ir tarptautine gerąja patirtimi, todėl gali būti sunku vykdyti dabartiniuose Europos ir tarptautiniuose teisiniuose bei procedūriniuose susitarimuose įvardytus įsipareigojimus.

Korupcija – tai reikšmingų pasekmių turintis sunkus nusikaltimas, įtakojantis tolesnį Lietuvos vystymąsi ir demokratėjimą. Reikia pripažinti, jog Lietuvoje yra pakankamai vidinių ir išorinių problemų, kurios – jei toliau išvardytieji trys esminiai klausimai nebus pripažinti - gali sutrukdyti vykdyti prisiimtus įsipareigojimus:

- Pirmasis klausimas yra susijęs su korupcijos grėsmės įvaizdžiu.
- Antrasis – konfiskavimo tvarkos, kaip pagrindinės priemonės kovai su korupcija šalies viduje, svarba.
- Trečiasis – poreikis suteikti STT teisinės, procedūrinės ir informacinės priemonės kovai su korupcija.

Posėdžių metu šiuos klausimus – skirtingai formuluodami bei labiau ar mažiau detalai - minėjo su ataskaitos projektu susipažinusių tarnybų atstovai. Tačiau, kadangi nėra vienos vadovaujančios tarnybos ar asmens, yra sunku pagerinti ir išplėtoti konfiskavimo kaip kovos su sunkiais nusikaltimais (įskaitant ir korupciją) priemonės vaidmenį.

Svarbu, jog visos tarnybos ir ministerijos suderintu nuomone dėl dabartinės kovos su pinigų plovimu ir konfiskavimo tvarkos privalumų ir trūkumų teisės, procedūrų ir operatyvinės veiklos srityse. Po to būtina parengti nacionalinę strategiją ir imtis vykdyti reikiamas reformas.

REKOMENDACIJOS: 1. Sudaryti ekspertų grupę, kurioje dalyvautų atstovai iš tyrimo tarnybų, prokuratūros, FNTT bei Teisingumo ministerijos, ir kuri įvertintų turto konfiskavimo ir išieškojimo kaip nusikalstamos veikos kontrolės strategijos vaidmenį, bei nustatytų reikiamus teisinius, institucinius, procedūrinius ir kitus pakeitimus. 2. Surengti tarptautinę konferenciją, kurioje būtų įvertinti kitose Europos šalyse taikomi tyrimo, teisiniai, teisiniai ir procedūriniai pokyčiai.

1. POSĖDŽIAI

1.1. Darbotvarkė

PIRMADIENIS, BIRŽELIO 16 D.	STT
	TEISĖS EKSPERTAS
ANTRADIENIS, BIRŽELIO 17 D.	GENERALINĖ PROKURATŪRA
	TEISINGUMO MINISTERIJA
TREČIADIENIS, BIRŽELIO 18 D.	FINANSINIŲ NUSIKALTIMŲ TYRIMO SKYRIUS
	LIETUVOS KRIMINALINĖS POLICIJOS BIURAS
KETVIRTADIENIS, BIRŽELIO 19 D.	SEIMAS

1.2 Pagrindinės pokalbių metu išaiškėjusios temos

1.2.1 Teisės aktai

Kaip ir tikėtasi, mažiausiai susirūpinimo dėl teisės aktų būklės išreiškė teisininkai, o daugiausiai – tyrėjai. Prokurorai nelaiko teisių į turtą suvaržymo, turto konfiskavimo bei išieškojimo pagrindiniu nusikalstamos veikos kontrolės metodu. Visi kalbėjusieji minėjo, jog dėl teismų veiklos dabartinius teisės aktus tapo sunku taikyti. Be to, teismai nesupranta konfiskavimo tikslo (dažnai į konfiskavimą žiūri kaip į papildomą sankciją), bei labai ribotai taiko kovos su pinigų plovimu teisės aktus.

Pinigų plovimo prevencijos įstatymas buvo žymiai griežtesnis, tačiau jį buvo būtina peržiūrėti (ypač 8 straipsnį). Tačiau FNTT nesuprato, jog nors ir neprivaloma, tvarka dėl nacionalinėje politikoje dalyvaujančių asmenų galėtų būti taikoma drauge su tvarka taikytina užsienio politikoje dalyvaujantiems asmenims. Be to, FNTT nepripažino savo vaidmens remiant kitas tyrimo tarnybas.

1.2.2 Koordinavimas ir bendradarbiavimas

Kaip ir kitose šalyse, Lietuvoje duomenų apsaugos klausimas neigiamai atsiliepė dalinimuisi informacija dėl nustatytos potencialios nusikalstamos veikos. Be to, kai kurios tarnybos nežinojo, jog informacija, kuri yra ne pirmos svarbos vienai tarnybai, gali būti svarbesnė kitoms tarnyboms. Nebuvo nustatyta, jog egzistuočių priemonės, kurios būtų pasitelkiamos koordinuojant ir bendradarbiaujant sudėtingose bylose, kai su atliekamu tyrimu gali būti susijusi daugiau nei viena tarnyba.

1.2.3 Europos ir tarptautiniai įsipareigojimai

Visuose lygiuose (nors tai mažiau taikytina seimo pareigūnams) buvo pastebėta, jog trūksta informuotumo dėl būtinybės peržiūrėti su turto konfiskavimu ir išieškojimu susijusius teisės aktus ir procedūras, atsižvelgiant į:

- 2005 m. vasario 24 d. TARYBOS PAMATINĮ SPRENDIMĄ 2005/212/TVR dėl nusikalstamu būdu įgytų lėšų, nusikaltimo priemonių ir turto konfiskavimo (ir ankstesnes konvencijas)
- JUNGTINIŲ TAUTŲ Konvenciją prieš korupciją

1.2.4 Strategija

Ši ataskaita jau ne pirmoji, kurioje rašoma apie turto konfiskavimo ir išieškojimo strategijos nebuvimą. Posėdžių metu susiformavo bendras įspūdis, jog reikšmingai skiriasi informuotumo lygis dėl:

- teisės aktų tinkamumo ir taikomumo;
- turto konfiskavimo ir išieškojimo kaip svarbios sankcijos;
- tokių sankcijų vaidmens ir panaudojimo baudžiamosios teisės sistemoje;
- poreikio sudaryti sąlygas tam tikroms tarnyboms taikyti alternatyvius sankcijų taikymo metodus;
- Lietuvos tarptautinių įsipareigojimų.

Tokie skirtumai susidarė dar ir todėl, jog nėra vienos tarnybos ar bendros įstaigos, kuri imtųsi vadovauti.

1.2.5 Tolesni veiksmai

Tolesni veiksmai turėtų būti dvilypiai: pirmiausia, turėtų būti sudaryta ekspertų grupė, kurioje dalyvautų pareigūnai iš visų atitinkamų tyrimo tarnybų, prokuratūros, FNTT bei Teisingumo ministerijos. Ši grupė turėtų išsiaiškinti neveiksmingus įstatymus ir procedūras, nustatyti tokio neveiksmingumo priežastis, bei identifikuoti tarnybas, kurios norėtų turto konfiskavimui bei išieškojimui skirti pagrindinį vaidmenį vykdant tyrimus ir taikant sankcijas.

Antra, reikia surengti aukšto lygio konferenciją, kurioje dalyvautų reikšmingi Europos Tarybos ir ES politikos atstovai (kaip pavyzdžiui iš Europolo Camden tarpžinybinio turto išieškojimo tinklo – CARIN), teismų darbuotojai iš kitų valstybių, kuriose taikoma civilinės teisės sistema, o taip pat atstovai iš tokių tarptautinių agentūrų kaip Pasaulio Banko STAR iniciatyva, Finansinių veiksnių darbo grupės ir bankų. Konferencijoje turėtų būti aptarti klausimai dėl teisės aktų suderinimo, teismų vaidmens turto konfiskavimo ir išieškojimo srityje, bei teisėsaugos tarnybų efektyvaus šių priemonių panaudojimo.

Jei ekspertų grupės veiklos rezultatai ir konferencijos išvados parodys, jog būtina spręsti šioje ir ankstesnėse ataskaitose įvardytas problemas, teisės ekspertai turėtų parengti trumpą ataskaitą dėl teisinės ir kitų reformų, kurios padėtų įdiegti būtinus teisinius, institucinius ir procedūrinius aspektus, susijusius su efektyvios pinigų plovimo prevencijos ir turto konfiskavimo bei išieškojimo tvarkos įdiegimu Lietuvoje.

2. DOKUMENTŲ ANALIZĖS ATASKAITA

1.1 IŽANGA. ATASKAITOS PASKIRTIS

Kaip nurodyta toliau, ši ataskaita susijusi su projekto **1-osios dalies „Korupcijos prevencija“**:

1.1 sudedamąja dalimi: „Teisinės atsakomybės sistemos analizė“ – patobulinti su korupciniais teisės pažeidimais susijusių teisinės atsakomybės sistemą, daug dėmesio skiriant turto konfiskavimą ir išieškojimą civiline tvarka reglamentuojantiems teisės aktams.

Projekto įgyvendinimo metu daugiausia dėmesio buvo skirta būtinybei pakoreguoti dabartinius turto konfiskavimą reglamentuojančius Lietuvos teisės aktus, ypač siekiant su korupcija susijusiose baudžiamosiose bylose pradėti taikyti išplėstinę turto konfiskaciją ir turto išieškojimą civiline tvarka. Šios ataskaitos autorius siekė parengti šio tikslo įgyvendinimui tinkančias rekomendacijas. Vietiniai specialistai privalo šias rekomendacijas įvertinti ir priimti sprendimą dėl galimybės jas įgyvendinti Lietuvoje, taip pat – nuspręsti, kokia forma jos turėtų būti pateiktos, kad ateityje būtų pradėtos taikyti visoje Lietuvos teisinėje sistemoje. Jei rekomendacijos bus pripažintos tinkamomis vietinei sistemai, po STT patvirtinimo vietiniai specialistai privalės išsiaiškinti, kuriuos teisės aktus būtina pakoreguoti. Šie teisės aktai turės būti atitinkamai peržiūrėti ir pakoreguoti. Be to, turės būti parengti kiti būtini teisės aktai.

Taigi šioje ataskaitoje pateikiamos rekomendacijos, kurių tikslas – patobulinti korupciniais teisės pažeidimams ir su konfiskacija susijusiam turtui taikytiną teisinės atsakomybės sistemą bei numatyti sritis, kuriose vietiniai specialistai turėtų apsvarstyti galimybę parengti teisės aktus. Rekomendacijos specialistams pateikiamos su pavyzdžiais ir nurodytais šaltiniais. Vykdydamas šią užduotį autorius nesiekė parengti detalių teisinių gairių dėl Lietuvos įstatymų pakoregavimo, todėl ataskaitos pavyzdžiuose Lietuvos teisės aktai nefigūruoja (kai kurie ataskaitos pavyzdžiai yra iš bendrosios teisės, kuri, palyginti su kontinentine sistema, sparčiau diegia naujus teisės aktus¹).

1.2 ESMINĖS ATASKAITOS TEMOS

Šioje ataskaitoje vertinama Lietuvoje susiklosčiusi situacija

- pinigų plovimo,
- konfiskacijos,
- nepagrįsto praturtėjimo ir
- STT įgaliojimų srityse.

1.3 ATASKAITOS STRUKTŪRA

Ataskaita susideda iš tolesnių dalių:

Gautuose dokumentuose atsispindinčios situacijos analizė – 2A

Tarptautinių ir nacionalinių su konfiskacija susijusių tendencijų apžvalga – 2B

Kovos su pinigų plovimu teisės aktų pakeitimai – 2C

Konfiskacijos strategija ir įstatymo reforma – 2D

Su įrodinėjimo pareiga susiję klausimai – 2E

Nepagrįstas praturtėjimas – 2F

STT įgaliojimai – 2G

¹ STT arba FNTT turėtų turėti prieigą prie tokių tinklalapių *International Money Laundering Information Network* (liet. Tarptautinis pinigų plovimo informacijos tinklas) (www.imolin.org), kuriame galima rasti teisinės informacijos.

2.1 PAGRINDINĖS REKOMENDACIJOS

Atsižvelgiant į tarptautinę raidą pinigų plovimo, konfiskacijos bei turto išieškojimo srityse būtina peržiūrėti ir pakoreguoti vietinę teisinę, institucinę ir procedūrinę aplinką (tai labai aiškiai įvardyta STT ataskaitoje). „MoneyVal“ (Priemonių prieš pinigų plovimą ir kovos su terorizmo finansavimu įvertinimo ekspertų komitetas) savo pasiūlymuose skatina į pagrindinę tyrimo veiklą įtraukti ir finansinį teisės pažeidimo tyrimo aspektą nuo laikino nuosavybės teisių apribojimo iki turto išieškojimo civiline tvarka bei pasiūlyti alternatyvą sankcijoms ir restitucijai. Dėl spartėjančios teisės aktų raidos būtina peržiūrėti terminologiją ir užtikrinti jos nuoseklumą ir darnią vartoseną bei suteikti priemones įstaigoms, pageidaujantioms plėtoti taikomus atsakomybės ir teisiškai įtvirtintus kardomuosius metodus, kurie padėtų tiesiogiai užkirsti kelią nusikaltėjams, siekiantiems pasipelnyti iš nusikalstamos veikos.

Pagrindiniai ataskaitos siūlymai pateikiami toliau

- Arba parengti naują Baudžiamojo kodekso (įskaitant 42, 67 ir 72 straipsnius), Baudžiamojo proceso kodekso (įskaitant 92 straipsnį) ir Administracinio kodekso (įskaitant 21, 26, 319 ir 321 straipsnius) redakciją, kurioje būtų įtraukta vertė pagrįsta konfiskavimo tvarka (daugiausia dėmesio skiriant terminams „pajamos“ ir „turtas“), arba parengti naują nusikalstamu būdų įgytų pajamų įstatymą, kuris bendrojoje vyriausybės strategijoje įtvirtintų efektyvią nuosavybės teisių apribojimo ir konfiskavimo sistemą (bei apimtų turto „pažymėjimą“ ir nusikalstamą gyvenimo būdą), kuri užtikrintų, jog turto konfiskavimas ir išieškojimas taikomi kaip pagrindinės nusikaltimų kontrolės priemonės;
- Apsvarstyti, kuri institucija bus atsakinga ar skirs daugiausia dėmesio už naujų nusikalstamu būdų įgytų pajamų įstatymų įgyvendinimą;
- Pataisyti Civilinio kodekso (6.242 straipsnis) dalį taikytiną viešojo valdymo institucijų pareigūnams, atsisakyti įstatymiško jų veiklos reglamentavimo, vietoj to pasitelkiant Elgesio kodeksą ir STT civilinio išieškojimo įgaliojimus;
- Pataisyti 2000 m. priimtą STT įstatymą padidinant direktoriaus įgaliojimus, susijusius su:
 - atstovavimu teismuose ir teise kelti civilines bylas;
 - galimais nuosavybės teisių apribojimo ir konfiskacijos įgaliojimais;
 - teise reikalauti finansinės informacijos iš atsakovų;
 - teise dalintis informacija, o pagal 16 straipsnį – gauti informaciją iš FNTT;
 - teise vykdyti tyrimus dėl nepagrįsto praturtėjimo.
- Pataisyti 2003 m. priimtą pinigų plovimo prevencijos įstatymo pakeitimo įstatymą, patobulinant įstatymo apimtį ir į pinigų plovimą įsitraukusių asmenų atsakomybę.
- Pataisyti Civilinio kodekso nuostatą dėl restitucijos (6.145 straipsnis) suteikiant STT atstovavimo teismuose teisę bylose dėl kompensacijos, restitucijos ir konfiskavimo bei suteikiant STT teisę atstovauti tokiose bylose kitiems asmenims.
- EŽTT sprendimai dėl įrodymo pareigos bei susijusių ES ir tarptautinėse konvencijose numatytų Lietuvos įsipareigojimų turėtų būti išversti ir išplatinti teismams; turi būti surengti mokymai šia tema.

2A.

SITUACIJOS ANALIZĖ

1. ĮŽANGA

Ankstesnėse ataskaitose buvo įvardytos Lietuvoje taikomo metodo problemos ir silpnosios ypatybės:

1.1. Bendrosios problemos

- Atsižvelgiant į tarptautinę raidą pinigų plovimo, konfiskacijos bei turto išieškojimo srityse būtina peržiūrėti ir pakoreguoti vietinę teisinę, institucinę ir procedūrinę aplinką (tai labai aiškiai įvardyta STT ataskaitoje). Kaip paminėta Pasaulio banko ataskaitoje², tokio pobūdžio korekcijos atspindi lėtą pokyčių įgyvendinimą kai kuriose šalyse, siekiančiose suderinti savo veiklą su dabartine gerąja praktika (bei Jungtinių Tautų konvencijoje prieš korupciją įvardytų siūlymų atveju privalomais reikalavimais);
- „MoneyVal“ (Priemonių prieš pinigų plovimą ir kovos su terorizmo finansavimu įvertinimo ekspertų komitetas) savo pasiūlymuose skatina į pagrindinę tyrimo veiklą įtraukti ir finansinį teisės pažeidimo tyrimo aspektą nuo laikino nuosavybės teisių apribojimo iki turto išieškojimo civiline tvarka bei tokiu būdu pasiūlyti alternatyvą sankcijoms ir restitucijai;
- Dėl spartėjančios teisės aktų raidos būtina peržiūrėti terminologiją ir užtikrinti jos nuoseklią ir darnią vartoseną bei suteikti priemones įstaigoms, pageidaujančioms plėtoti taikomus atsakomybės ir teisiškai įtvirtintus kardomuosius metodus, kurie padėtų tiesiogiai užkirsti kelią nusikaltėjams, siekiantiems pasipelnėti iš nusikalstamos veikos.

1.2. Specifinės problemos

Įvairiose ataskaitose įvardijamos spręstinos įvairios teisinės, procedūrinės ir veiklos problemos:

- kovos su pinigų plovimu veikla buvo priskirta vienai įstaigai, o, pavyzdžiui, STT buvo beveik nepaminėta;
- būtinas aiškesnis ir platesnis kai kurių teisės aktų dalių išdėstymas (81–82 paragrafai);
- būtina geriau išaiškinti reikalavimą dėl ankstesnio teistumo, kai buvo skirtas konfiskavimas, taip pat – verte pagrįstą konfiskavimą;
- ribotas turto nuosavybės teisių apribojimo panaudojimas;
- su terminologija susijusios problemos (verčiant į anglų kalbą), įskaitant „turta“, kuris buvo įgytas „kaip tiesioginis baudžiamosios veikos rezultatas“;
- būtinybė į visas konfiskavimo tvarkas įtraukti netiesioginę finansinę naudą, pavyzdžiui, turto įsigijimą, pasitelkus tiesiogiai iš baudžiamosios veikos gautą finansinę naudą;
- atsakomybės sektį turto judėjimą priskyrimas;
- pajamų konfiskavimui gali prireikti atskiro įstatymo;
- ar esami teisės aktai ir teismai atsižvelgia į padidėjusią ar sumažėjusią turto, kuris buvo įgytas vykdant nusikalstamą veiką, vertę;

² Panaudota gavus leidimą iš Richard E. Messick (2008 m.). „Primer on Asset Recovery“ (liet. Turto išieškojimo elementorius), Viešojo sektoriaus grupė, Pasaulio bankas (nepublikuotas leidinys).

GALUTINĖ ATASKAITA

- reikėtų apsvarstyti galimybes dėl įrodinėjimo pareigos perkėlimo atsakovui arba civilinėje teisėje numatyto „tikimybių pusiausvyros“ principo taikymo konfiskacijai;
- ar iš nuteistųjų turėtų arba galėtų būti reikalaujama pateikti finansinę informaciją ir ar teismai nelaikytų to parodymų prieš save davimu;
- kiek esami teisės aktai ir teismai pripažįsta skirtumus tarp vertė pagrįstos ir objektu pagrįstos konfiskavimo tvarkos;
- kokios yra galybės išduoti nuosavybės teisių apribojimo (savaržymo) vykdomuosius raštus neišaiškintam turtui;
- kiek išvystytas Lietuvoje taikomas metodas, palyginti su tarptautiniu mastu taikomu nuosavybės teisės apribojimu ir konfiskavimu;
- ar buvo iškilusi būtinybė spręsti pirmumo tarp konfiskavimo ir kompensavimo problemą;
- turto išieškojimo strategijos nebuvimas;
- turto išieškojimo koncepcija, kaip neatsiejama baudžiamosios sankcijos dalis, nėra pakankamai išrutuliuota;
- savaržymų gali rasti dėl teisinės terminologijos ir jos interpretavimo teismuose;
- teismų nenoras pasinaudoti esama įstatymų leidybos kompetencija;
- EŽTT keliamos problemos.

2. PROJEKTO APRAŠAS

Projekto aprašo tikslas ir rezultatai pateikiami 1 lentelėje.

1 lentelė. Aprašas
1-oji dalis. Korupcijos prevencija 1.1 sudedamoji dalis: „Teisinės atsakomybės sistemos analizė“ – patobulinti su korupciniais teisės pažeidimais susijusių teisinės atsakomybės sistemą, daug dėmesio skiriant turto konfiskavimą ir išieškojimą civiline tvarka reglamentuojantiems teisės aktams. Korupcijos prevencijos rezultatai 1.1 – Ataskaita su rekomendacijomis dėl teisinės atsakomybės sistemos, tiriant korupcinius teisės pažeidimus ir išieškant neteisėtai įgytą turtą, tobulinimo. Jei būtina, turi būti atlikti teisės aktų pakeitimai.

Tikslas – patobulinti STT veiklą gerinant turto konfiskavimą ir tam pasitelkiant civilines procedūras. Siekiama išnagrinėti su korupcinių teisės pažeidimų tyrimu susijusių teisinės atsakomybės sistemą ir parengti rekomendacijas dėl tokių siūlomų pokyčių atnaujinimo bei įgyvendinimo. Su tuo susijusi veikla aprašyta 2 lentelėje.

2 aprašas. Veikla
Daugiausia dėmesio turėtų būti skiriama būtinybei pakoreguoti aktualius konfiskavimą Lietuvoje reglamentuojančius teisės aktus ir daug dėmesio skirti su korupcija susijusiose baudžiamuosiuose teismo procesuose taikomai išplėstinei turto konfiskacijai bei turto išieškojimui civiline tvarka. Dėl šios priežasties trumpalaikis tarptautinis ekspertas Alan Doig turi parengti tinkamas rekomendacijas, kurios atitiktų dabartines ES direktyvas ir Lietuvos vertinimo ataskaitoje pateiktas „MoneyVal“ (<i>Europos Tarybos priemonių prieš pinigų plovimą ir kovos su terorizmo finansavimu įvertinimo ekspertų komitetas</i>) rekomendacijas. Vietiniai specialistai privalės šias rekomendacijas įvertinti ir priimti sprendimą dėl galybės jas įgyvendinti Lietuvoje, taip pat – nuspręsti, kokia forma jos turėtų būti pateiktos, kad ateityje būtų pradėtos taikyti visoje Lietuvos teisinėje sistemoje. Jei rekomendacijos bus pripažintos tinkamomis vietinei sistemai, po STT patvirtinimo vietiniai specialistai privalės išsiaiškinti, kuriuos teisės aktus būtina pakoreguoti. Šie teisės aktai turės būti atitinkamai peržiūrėti ir

pakoreguoti. Be to, turės būti parengti kiti būtini teisės aktai.

STT gali teirautis kitų ikiteisminio tyrimo įstaigų nuomonės. Veiklą šioje srityje yra vykdžiusi Generalinė prokuratūra: ji dirbo su panašaus pobūdžio projektu, kurio metu buvo vertinamos galimybės taikyti turto išieškojimą civiline tvarka ir konfiskavimo procedūrą kovoje su organizuotu nusikalstamumu (įskaitant korupcijos Lietuvos teisinėje sistemoje problemas). Svarbu išsiaiškinti Generalinės prokuratūros pažangą šioje srityje, nes tai gali turėti įtakos šio projekto veiklos apimčiai. Su Generaline prokuratūra planuojama susisiekti ir išsiaiškinti, kokie darbai jau baigti.

Rizikos veiksniai

Vienintelė rizika ta, kad gali būti neįmanoma siūlomas rekomendacijas įgyvendinti Lietuvos teisinėje sistemoje.

Ryšys tarp 1-osios ir 2-osios dalies pateikiamas 3 lentelėje.

3 lentelė. 1-oji ir 2-oji dalys

2-oji dalis. Baudžiamasis persekiojimas

2.1 sudedamoji dalis susijusi su kardomųjų priemonių, padėsiančių korupcinių teisės pažeidimų tyrimui, suteikimu.

2-oji dalis. Baudžiamojo persekiojimo rezultatai

Naujų kardomųjų priemonių/metodų aprašymas, siekiant efektyvesnio tyrimo proceso. Jei būtina, teisės aktų pakeitimai.

STT siekia, kad kardamosios priemonės kovoje su korupcija būtų naudojamos kuo efektyviau. Tai reiškia, kad tokie veiksmai, kaip turto išieškojimas, būtina pasiruošti kuo anksčiau – jau žvalgybiniame (duomenų rinkimo) tyrimo etape. Ketinama pagerinti STT darbuotojų informuotumą apie kardomųjų priemonių panaudojimą, finansinį atliekamų tyrimų aspektą bei tyrimo proceso valdymą ir kontrolę. Ši veikla priklauso nuo bendrųjų 1.1 sudedamosios dalies rezultatų ir sėkmės. Jei 1.1 sudedamojoje dalyje rekomenduojama su teisės aktais susijusi veikla bus įgyvendinta, šioje srityje reikės taikyti įvairias kardomasias priemones.

3. IŠNAGRINĖTOS ATASKAITOS IR DOKUMENTAI

Trumpalaikis tarptautinis ekspertas susipažino su tolesniais dokumentais:

1. STT raštas Teisingumo ministerijai dėl Lietuvos Respublikos nacionalinės kovos su korupcija programos veiksmų plano įgyvendinimo.
2. Ištraukos iš Administracinės teisės pažeidimų kodekso.
3. Konstitucinio Teismo sprendimas dėl konfiskacijos.
4. Ištraukos iš Baudžiamojo kodekso.
5. Ištraukos iš Baudžiamojo proceso kodekso.
6. Ištraukos iš Civilinio kodekso.
7. Ištraukos iš Vyriausybės nutarimo dėl bešeimininkio, konfiskuoto, valstybės paveldėto, į valstybės pajamas perduoto turto, daiktinių įrodymų, lobių ir radinių perdavimo, apskaitymo, saugojimo, realizavimo, grąžinimo ir pripažinimo atliekomi taisyklių patvirtinimo.
8. STT įstatymas.
9. Generalinio prokuroro ataskaita dėl konfiskavimo kaip baudžiamosios sankcijos taikymo baudžiamosiose bylose teismuose laikotarpiu nuo 2005 m. iki 2006 m. pirmojo pusmečio.
10. Pinigų plovimo prevencijos įstatymas.
11. „MoneyVal“ – 3-ojo etapo vertinimo ataskaita dėl Lietuvos.

12. 3-oji ES direktyva.
13. Europos Tarybos GRECO 2-oji vertinimo ataskaita dėl Lietuvos.
14. Ataskaita dėl sukčiavimo persekiojimo stiprinimo: turto susigražinimo dalis (Dvynių projektas *LT/2005/IB/JH/01*).
15. Generalinės prokuratūros Dvynių projekto dėl turto susigražinimo dalies vertinimo ataskaita.
16. Galutinė persekiojimo dėl sukčiavimo persekiojimo stiprinimo ataskaita (Dvynių projektas *LT/2005/IB/JH/01*).
17. Projekto įvadinė ataskaita.

4. DABARTINĖ LIETUVOS SITUACIJA

4.1 Išoriniai veiksniai

GRECO:

2007 m. vertinimo ataskaitoje buvo paminėta, kad Lietuvos įstaigos bendraja prasme atitinka reikalavimus, tačiau kartu minima ir būtinybė tobulinti tolesnes sritis:

- laikinių nuosavybės teisių apribojimo (savaržymo) vykdomųjų raštų inicijavimas ir valdymas;
- tyrimų specialistų ekspertinės žinios finansinių tyrimų srityje.

„*MoneyVal*“

Kadangi Lietuva yra ES narė, ją 2006 m. patikrino „*MoneyVal*“. Nors daugiausia dėmesio komitetas skyrė finansinių paslaugų sektoriui, ataskaitoje buvo įvardytos ir tam tikros problemos, pavyzdžiui:

- kovos su pinigų plovimu veikla buvo priskirta vienai įstaigai, o, pavyzdžiui, STT buvo beveik nepaminėta;
- būtinas aiškesnis ir platesnis kai kurių tesės aktų dalių išdėstymas (81–82 paragrafai);
- būtina geriau išaiškinti reikalavimą dėl ankstesnio teistumo, kai buvo skirtas konfiskavimas, taip pat – verte pagrįstą konfiskavimą;
- ribotas turto nuosavybės teisių apribojimo panaudojimas.

4.2 Vidiniai veiksniai

Kovos su pinigų plovimu srityje Lietuva dirba remdamasi Europos Sąjungos, Europos Tarybos ir Jungtinių Tautų rekomendacijomis bei turto išieškojimo gairėmis. Be to, kovos su pinigų plovimu gairės pateikiamos ir Nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programoje. Vertinant bendrus kovos su pinigų plovimu teisės aktus, tiek sistemą, kuri privaloma pagal Jungtinių Tautų konvenciją prieš korupciją, galima daryti išvadą, kad Lietuva turi visas reikiamas priemones šiai veiklai vykdyti. Ji yra įsteigusi Finansinės informacijos biurą (FIB), o kovos su pinigų plovimu tvarka yra taikytina ne tik finansines paslaugas teikiančioms institucijoms, bet ir įstaigoms, vykdančioms veiklą, kuri siejama su pinigų plovimu, pavyzdžiui, skolinimas, pinigų ar vertybių perlaidos, mokėjimo priemonių išdavimas bei tvarkymas, bei prekyba didelės vertės prekėmis ir pan. Išėitų, kad Lietuva taiko minimalius reikalavimus deklaruojamoms sumoms, jų apskaitai ir atskaitomybei (žr. *Pinigų plovimo prevencijos įstatymo pakeitimo įstatymą*).

Bendroji kovos su pinigų plovimu tvarka yra gana griežta (nors ją reikėtų atnaujinti remiantis naujausia gerąja praktika), tačiau konfiskavimo tvarkos praktinis taikymas atskleidė problemas, kurias pastebėjo tiek išoriniai ekspertai, tiek vietiniai aukšto

rango pareigūnai. Tai buvo paminėta ir keliose projekto bei įstaigos veiklos ataskaitose.

4.2.1 NI-CO projektas

Vykdamas 2007 m. NI-CO projektą „Sukčiavimo baudžiamojo persekiojimo stiprinimas“ turto išieškojimo aspektą įvertino vyr. finansinių tyrimų temos dėstytojas iš Jungtinės Karalystės kovos su sunkiu organizuotu nusikalstamumu agentūros (SOCA). Jo ataskaitoje, kurioje taip pat pateikiamas palyginimas su 2006 m. „MoneyVal“ ataskaita ir kitomis ES šalimis, pabrėžiami tolesni klausimai:

- su terminologija susijusios problemos (verčiant į anglų kalbą), įskaitant „turtą“, kuris buvo įgytas „kaip tiesioginis baudžiamosios veikos rezultatas“;
- būtinybė į visas konfiskavimo tvarkas įtraukti netiesioginę finansinę naudą, pavyzdžiui, turto įsigijimą pasitelkus tiesiogiai iš baudžiamosios veikos gautą finansinę naudą;
- atsakomybė sekti turto judėjimą;
- pajamų konfiskavimui gali prireikti atskiro įstatymo;
- ar esami teisės aktai ir teismai atsižvelgia į padidėjusią ar sumažėjusią turto, kuris buvo įgytas vykdant nusikalstamą veiką, vertę;
- reikėtų apsvarstyti galimybes dėl įrodinėjimo pareigos perkėlimo atsakovui arba civilinėje teisėje numatyto „tikimybių pusiausvyros“ principo taikymo konfiskacijai;
- ar iš nuteistųjų turėtų arba galėtų būti reikalaujama pateikti finansinę informaciją ir ar teismai nelaikytų to parodymų prieš save davimu;
- kiek esami teisės aktai ir teismai pripažįsta skirtumus tarp verte pagrįstos ir objektu pagrįstos konfiskavimo tvarkos;
- kokios yra galybės išduoti nuosavybės teisių apribojimo (savaržymo) vykdomuosius raštus neišaiškintam turtui;
- kiek išvystytas Lietuvoje taikomas metodas, palyginti su tarptautiniu mastu taikomu nuosavybės teisės apribojimu ir konfiskavimu;
- ar buvo iškilusi būtinybė spręsti pirmumo tarp konfiskavimo ir kompensavimo problemą;
- turto išieškojimo strategijos nebuvimas.

Galutinėje projekto ataskaitoje taip pat minimos kai kurios šių problemų, taip pat keliami ir kiti klausimai dėl: efektyvaus informavimo apie įtartiną veiklą tvarkos panaudojimo; dabartinių ikiteisminio tyrimo įstaigų galimybių vykdyti finansinius tyrimus; būtinybės įstatymuose daugiau dėmesio skirti bendrininkavimo nusikaltimams.

4.2.2 Vyriausybės ataskaitos

Parengtos dvi oficialios ataskaitos: STT ataskaita dėl *Nacionalinės kovos su korupcija programos priemonių plano įgyvendinimo* ir LR prokuratūros ataskaita dėl *Nuosavybės konfiskavimo taikymo teismuose 2005 m. ir pirmąjį 2006 m. pusmetį*. Abiejose ataskaitose minimos tokios pat veiklos ir praktinės problemos, kurios yra numatytos NI-CO ataskaitoje. Pirmą, išieškojimo, kaip neatsiejamos baudžiamosios sankcijos dalies, koncepcija nėra pakankamai išplėtotą. Antra, suvaržymų gali rasti dėl teisinės terminologijos ir jos interpretavimo teismuose.

Pavyzdžiui, STT ataskaitoje pabrėžiami sunkumai, susiję su turto konfiskavimu, kuris gali būti (i) įgytas netiesiogiai dėl nusikalstamos veikos, (ii) priklausyti fiziniam asmeniui, kuris nėra apkaltintas įvykdęs nusikaltimą, (iii) įgytas vykdant panašią veiką iki apkaltinamojo nuosprendžio, (iv) perduotas asmenims, kurie nežino, kad turtas buvo įgytas iš nusikalstamos veikos, arba (v) priklausyti bendrininkavusiems

GALUTINĖ ATASKAITA

asmenims. Ataskaitoje minima, kad bendradarbiavimas ir keitimasis informacija vyksta lėtai. Be to, ataskaitoje minima, kad valstybės pareigūnų deklaruojama informacija neatitinka nepagrįstam praturtėjimui keliamų reikalavimų.

LR prokuratūros ataskaitoje pabrėžiamas teismų nenoras pasinaudoti esama įstatymų leidybos kompetencija, ypač tais atvejais, kai konfiskavimo vykdomojo rašto objektas yra susijęs su nusikaltimo įvykiu, nors dabartinis savininkas nežinojo, kad turtas buvo panaudotas vykdant nusikalstamą veiką arba buvo tam tikslui pritaikytas. Be to, teismai dažnai patenkindavo kompensacijos reikalavimus, nors nepareikalavo konfiskavimo. Taip pat pastebima, kad prokurorai į tyrimo procedūras ne visuomet įtraukdavo konfiskavimo vykdomąjį raštą ir neišduodavo turtinių teisių apribojimo (savaržymo) vykdomojo rašto.

Abiejose ataskaitose siūloma vykdyti teisinę reformą, kuri padėtų išspręsti minėtas problemas.

2B. TARPTAUTINIS IR NACIONALINIS KONTEKSTAS

1. ĮŽANGA

Šalies konfiskacijos ir turto išieškojimo tvarkų reformą paskatino augantis dėmesys neteisėtu būdu įgytam turtui arba turtui, kuris buvo tokioje veikloje panaudotas. Kovos su terorizmu atveju tokiu būdu siekiama apriboti teroristinei veiklai remti skirtas lėšas. Kovos su organizuotu nusikalstamumu atveju siekiama apriboti lėšas, kurios gali būti investuotos į nusikalstamas organizacijas. Be to, kovos su organizuotu nusikalstamumu ar narkotikais atveju siekiama užkirsti kelią nusikaltėliams, galintiems finansiškai pasipelnyti iš vykdomos nusikalstamos veikos. Dėl tarptautinio aspekto ir kompleksiško tokie teisės pažeidimai priskiriami prie „sunkių“. Valstybės taip pat įdiegė teisės aktus, būtinus lėšų judėjimo kontroliavimui, įskaitant kovos su pinigų plovimu teisės aktus, kurie reglamentuoja disponavimą tokiomis lėšomis ir jų panaudojimą. Konfiskavimo, kaip neatsiejamą nusikaltimų kontrolės strategijos dalies, atvejų daugėja dėl nacionaliniame ir tarptautiniame lygmenyse vykstančios raidos.

2. TARPTAUTINIS KONTEKSTAS

Per pastaruosius du dešimtmečius valstybės (pavyzdžiui, Airija) ir tarptautinės organizacijos (pavyzdžiui, JTO) skatino skirti daugiau dėmesio neteisėtų pajamų konfiskavimui pasitelkiant teisę, nes tai – nusikalstamumo kontrolės politikos esmė. Pirmoji strategija, kuri buvo skirta narkotikų rinkai mažinti, vėliau tapo pagrindu iš esmės visoms tolesnėms priemonėms, skirtoms kovai su kitomis ekonominę naudą nešančiomis nusikalstamomis veikomis, o tarp jų ir korupcinio pobūdžio teisės pažeidimams. Tokio pobūdžio strategijos priežastis pakankamai nesudėtinga: įvairesnėmis ir efektyvesnėmis teisinėmis priemonėmis, skirtomis neteisėtoms pajamoms išaiškinti, areštuoti ir konfiskuoti, siekiama sumažinti motyvaciją dalyvauti tokioje nusikalstamoje veikloje. Dėl minėtos raidos konfiskavimo tvarka perėjo į civilinės ir administracinės teisės lygį, o kovos su pinigų plovimu bei turto išieškojimo metodai buvo pasitelkti siekiant apriboti disponavimą neteisėtomis pajamomis ir jų panaudojimą bei išplėsti galimų nusikalstamų veikų ir pažeidėjų sąrašus.

Jungtinių tautų konvencijoje prieš korupciją apibendrinamas naujausias visuotinis požiūris, nes privalomosiose ir neprivalomosiose nuostatose numatomi reikalavimai detalios informacijos atskleidimui ir neteisėtam praturtėjimui bei siūlomi kovai su korupcija ir turto išieškojimui taikytini teisės aktai. Minėtoje Konvencijoje teigiama, kad iš korupcijos gautos finansinės naudos judėjimas – o finansinė nauda šiuo atveju apibrėžiama kaip bet kokios tiesiogiai ar netiesiogiai iš korupcijos (o ne konkretaus turto, jei taikytume objektu pagrįstą metodą) gautos pajamos – turi būti apribotas siekiant užtikrinti, kad su tokių pajamų judėjimu susiję asmenys galėtų būti patraukti baudžiamojon atsakomybėn. Toks visuotinis požiūris sudarytų sąlygas teisėsaugos ir kitoms institucijoms tuo pačiu metu patraukti pažeidėjus baudžiamojon atsakomybėn už korupciją, iš nusikalstamos veikos gautas pajamas ar konfiskuotiną turtą bei pinigų plovimo nusikaltimus. Šis metodas, paremtas procedūrų ir įstatymų suderinimu, turėtų sudaryti sąlygas vykdyti tarpvalstybinius prašymus.

GALUTINĖ ATASKAITA

Pasaulio bankas³ pabrėžė, kad dėl besiformuojančio tarptautinio sutarimo daugelis valstybių rengia įstatymų pataisas, kuriose prokuratūroms ar kitoms įstaigoms būtų sudarytos galimybės išieškoti pajamas, gautas iš tokios baudžiamojoje arba civilinėje teisėje apibrėžtos nusikalstamos veikos kaip kyšininkavimas ar turto nusiavinimas. Kadangi dažnai sunku užtikrinti, kad bus suformuluotas apkaltinamasis nuosprendis, pastaraisiais metais kai kuriose valstybėse buvo priimti teisės aktai, leidžiantys prokurorui ar kitam valstybės pareigūnui iškelti civilinį ieškinį dėl turto atėmimo ar konfiskacijos⁴.

Dar vienas svarbus tokios raidos aspektas siejamas su klausimu, kam skirti esminį dėmesį: asmeniui ar turtui, t.y. *in rem* procedūroms ar *in personam* procedūroms⁵. Kai kuriose valstybėse byla keliama ne asmenims, bet tam tikram turtui; kitose valstybėse nesusitelkiama ties konkrečiu turtu, tačiau siekiama verte pagrįsto konfiskavimo, kuriuo sprendžiamos su turto judėjimo sekimu ir turtiniu teisių apribojimu susijusios problemos.

Verte pagrįstas konfiskavimas naudingas tuo, kad net tais atvejais, kai atsakovas perdavė turtą kitam asmeniui, o pastarasis gali įrodyti esąs teisėtas tokio turto savininkas, arba jeigu iš nusikalstamos veikos gautos pajamos buvo išleistos, pažeidėjas privalo sumokėti konfiskuotino objekto vertę atitinkančią sumą. Taip siekiama užtikrinti, kad pažeidėjai neturėtų galimybės išvengti sankcijos disponuodami, išnaudodami ar realizuodami iš nusikalstamos veikos gautas pajamas. Be to, į šią vertę gali būti įskaičiuotos visos pajamos, kurios buvo gautos panaudojus iš pirminio nusikaltimo gautas pajamas (pavyzdžiui, iš nusikalstamos veikos pajamų įsigyto viešbučio veiklos pajamos ar pelnas), taip pat gali būti įtrauktas ir kompensacijos elementas (pavyzdžiui, išlaidos, patirtos siekiant atkurti žalą aplinkai, kai minėtasis viešbutis buvo pastatytas saugomoje teritorijoje, o leidimas statyboms buvo gautas papirkus teritorijų planavimo pareigūnus).

Kad ir kam būtų skiriama daugiausia dėmesio, valstybės siekia kuo anksčiau panaudoti priemones, kurios leistų užtikrinti, kad turtas ar lėšos nebūtų pradangintos ar paslėptos sužinojus apie pradėtą ikiteisminį tyrimą. Pavojus tas, kad savininkas, bijodamas nepalankaus teismo sprendimo, gali turtą paslėpti vos tik sužinos apie valstybės ketinimus konfiskuoti turtą. Siekdamas to išvengti, valstybės priėmė įstatymų pataisas ir sudarė galimybes prokuratūrai ar kitai kompetentingai institucijai kreiptis į teismą dėl turto „iššaldymo“ ar turtinių teisių apribojimo iki bylos nagrinėjimo pabaigos. Vykdomasis raštas gali būti nukreiptas į turto savininką ar turtą valdantį tretįjį asmenį (dažniausiai banką) bei reikalauti asmens ar įmonės užtikrinti turto išlaikymą dabartinėje jo vietoje ir formoje iki teismo proceso pabaigos (tokie reikalavimai leidžia užtikrinti, kad turtas bus išsaugotas iki teismo proceso pabaigos).

³ Panaudota gavus leidimą iš Richard E. Messick (2008 m.). „*Primer on Asset Recovery*“ (liet. *Turto išieškojimo elementorius*), Viešojo sektoriaus grupė, Pasaulio bankas (nepublikuotas leidinys).

⁴ Teisėje sąvokos „atėmimas“ ir „konfiskavimas“ dažnai atskiriamos, nors kai kuriose jurisdikcijose šie terminai vartojami kaip sinonimai. Atėmimas reiškia turto, kuris buvo panaudotas vykdant nusikalstamą veiką ar įgytas dėl tokios nusikalstamos veikos (ar skirtas jai vykdyti), perdavimą remiantis teismo nurodymais. Konfiskacija – tai teismo reikalavimas sumokėti baudą, teismo manymu, atitinkančią tą sumą, kuri buvo gauta dėl nusikalstamos veikos (nusikaltimo ar nusikalstamo gyvenimo būdo). Konfiskavimas buvo suvokiamas kaip priemonė, leidžianti iš pažeidėjų atimti pelną, gautą iš neteisėto verslo, kai būdavo įrodoma, kad turtas ar pajamos buvo gautos iš nusikalstamos veikos, dėl kurios pažeidėjai buvo nuteisti. Šioje ataskaitoje daugiausia dėmesio skiriama konfiskavimui ir jo raidai baudžiamajame bei civiliniame procesuose.

⁵ Nukreiptas į turtą (*in rem*) arba į asmenį (*in personam*).

Daugumoje valstybių prokurorai argumentuoja, kad pateikus nuosprendį numatytas turtas turėtų būti konfiskuojamas. Keliose valstybėse konfiskavimas vykdomas automatiškai, o daugelyje kitų jis priklauso nuo civilinės įrodinėjimo pareigos.

Taip pat pradėta naudoti ir civilinė teiseną. Šiuo atveju valstybė gali neturėti pakankamai įrodymų, kad būtų iškelta baudžiamoji byla, tačiau turi pakankamai informacijos teigti, jog turtas buvo įgytas neteisėtu būdu. Valstybinės įstaigos gali paduoti į teismą fizinius ar juridinius asmenis, pateikdamos kaltinimus, kad turtas buvo įgytas neteisėtai arba nusavintas iš valstybės. Civilinės bylos privalumas tas, kad įrodymai grindžiami tikimybių balanso principu, o bylą nagrinėja teisėjai be tarėjų. Bylos metu susitelkiama į turto nuosavybę ir įsigijimo šaltinį, o ne į asmenį. Norint priimti baudžiamąjį nuosprendį, būtina įrodyti neabejotiną atsakovo kaltę, kai tuo tarpu ieškovas civilinėje turto atėmimo byloje – ar tai būtų valstybė, ar privatus asmuo – tiesiog privalo įrodyti, kad labiau tikėtina, jog turtas ar vertybė buvo įgyta iš nusikalstamos veikos net tais atvejais, kai baudžiamasis nuosprendis nepateikiamas.

Ir pagaliau būtina paminėti dar du svarbius šios raidos elementus, kurie, palyginti su kitais, yra mažiau paplitę: pirma, baudžiamųjų nuosprendžių skaičius su konfiskavimo tvarka susiejami taip, kad, pvz., teisės aktuose gali būti nurodyta, jog du ar daugiau baudžiamieji nuosprendžiai dėl tokio pat nusikaltimo leistų inicijuoti tyrimą dėl nusikalstamo gyvenimo būdo, užuot būtų tiriamos dėl vieno pažeidimo gautos pajamos. Tokiu būdu konfiskavimo vykdomąjį raštą galima suformuluoti remiantis pajamomis, sukauptomis praktikuojant tokį gyvenimo būdą – vykdant gyvenimo būdo nusikaltimą. Antra, arba objekto, arba išieškamos vertės „pažymėjimas“. Tai reiškia, kad baudžiamoji sankcija konfiskavimo vykdomojo rašto forma taikytina nuosavybei, turtui ar vertybėms viso judėjimo metu, taigi valstybė turi pirmenybę į šį turtą, nepriklausomai nuo to, kur konfiskuotinas objektas yra ar kokią formą jis įgyja (įskaitant atvejį, kai turtas teisiškai perduodamas kitam asmeniui, o vėliau vėl išperkamas atsakovo). Tai ypač taikytina situacijose, kai atsakovas padovanoja turtą, taigi atsakovas neatgauna tokio turto vertės pinigais, kuriuos būtų galima konfiskuoti. Tokiu atveju būtų galima svarstyti „kontroliuojamo“, o ne „nuosavybės teise priklausančio“ turto klausimą.

Iš esmės tokios tarptautinės raidos tikslas – paskatinti valstybes taikyti turto išieškojimo arba konfiskavimo metodus, diegti vertę pagrįsta arba objektu pagrįsta konfiskavimo tvarką, apriboti turtines teises prieš prasidedant baudžiamajai teisei, sudaryti sąlygas valstybei teikti pirmenybę ne kompensavimui, o konfiskavimui (kai konfiskuotas turtas vėliau gali būti panaudojamas kompensavimui), leisti teismams nustatyti konfiskuotinas sumas, susieti iš nusikalstamos veikos gautas pajamas su pinigų plovimo procedūromis ir sukurti plačias teisines, institucines bei procedūrinis sistemas, leidžiančias pasiekti šių tikslų.

Norvegija. Civilinis baudžiamasis kodeksas

§ 34. Bet kokios iš nusikalstamos veikos gautos pajamos gali būti dalinai arba visiškai konfiskuotos iš asmens, kuris šias pajamas gavo tiesiogiai, net jei šis asmuo nėra pažeidėjas. Jei pajamų sumos nustatyti neįmanoma, teismas šią sumą nustato savo nuožiūra.

§ 35. Objektai, kurie atsirado dėl nusikalstamos veikos ar buvo joje panaudoti, gali būti konfiskuoti, jei tai būtina siekiant įvykdyti už šią veiką numatytą sankciją. Teisės ir ieškiniai taip pat laikomi objektais. Tai taikytina objektams, kurie buvo panaudoti arba buvo ketinami panaudoti nusikalstamoje veikoje. Vietoj objekto gali būti konfiskuojama jo vertė ar dalį vertės atitinkanti suma. Teismo nuosprendyje gali būti numatyta, kad objektas laikomas konfiskuotinos sumos užstatu. Vietoj to, kad būtų konfiskuojamas objektas,

teismas gali imtis priemonių, jog užkirstų kelią objekto panaudojimui vykdant kitas nusikalstamas veikas.

§ 36. 35 skirsnyje įvardytas konfiskavimo vykdymas gali būti nukreiptas į pažeidėją arba bet kurį kitą asmenį, kurio vardu nusikalstama veika buvo vykdoma. Bet kokio 35 straipsnio antroje pastraipoje įvardyto objekto arba sumos, kuri dalinai arba visiškai atitinka jo vertę, konfiskavimo vykdymas gali būti nukreiptas į savininką, kuris žinojo arba turėjo suprasti, kad objektas buvo panaudotas nusikalstamojoje veikoje. Pagal 34 arba 35 skirsnį konfiskacijos vykdymas gali būti nukreiptas į pažeidėją net tuo atveju, jei jo negalima bausti dėl 44 ar 46 skirsniuose įvardytų priežasčių.

§ 37 a. Kai įvykdžius nusikalstamą veiką, 34 arba 35 skirsnyje įvardytos pajamos ar turtas perduodamas asmeniui, į kurį gali būti nukreiptas konfiskavimo vykdymas, perduotas objektas arba jį atitinkanti vertė gali būti konfiskuota iš gavėjo, jei perdavimas buvo įvykdytas dovanojimo forma, o gavėjas žinojo ar turėjo suprasti, kad jam perduotas objektas buvo susijęs su nusikalstama veika.

Švedija. Baudžiamasis kodeksas

Remiantis šiuo kodeksu, pajamos, gautos iš nusikalstamos veikos, yra pripažįstamos konfiskuotinomis (atimtinomis), nebent tai būtų akivaizdžiai nepagrįsta. Tai taikytina ir bet kokiam objektui, kurį asmuo gavo kaip užmokestį už nusikaltimo vykdymo metu patirtas išlaidas, jei toks užmokestis pagal kodeksą laikomas nusikaltimu. Be to, konfiskuotina gali būti pripažinta gautojo objekto vertė.

Nebent būtų įvardyta kitaip, pirmosios pastraipos nuostatos taikytinos nusikalstamu būdu įgytoms pajamoms ir užmokesčiui už nusikalstamos veikos vykdymo metu patirtas išlaidas, kai tokia nusikalstama veika išaiškinama remiantis kitu įstatymu ar teisės aktu, jei už tokią nusikalstamą veiką skiriama daugiau nei vienerių metų laisvės atėmimo bausmė.

Be to, konfiskavimo kontekste turtas, įgytas už nusikalstamu būdu įgytas pajamas, bei įplaukos iš tokių pajamų ar tokio turto, kuris buvo įgytas už nusikalstamu būdu įgytas pajamas, taip pat gali būti laikomas nusikalstamu būdu įgytomis pajamomis.

Vietoj turto konfiskuotina gali būti pripažinta turto vertė.

Jeigu dėl ekonominės veiklos metu įvykdyto nusikaltimo verslininkas gavo finansinės naudos, tokia vertė pripažįstama konfiskuotina net tuo atveju, jei tai nenumatyta 1 arba 2 skirsnyje ar kitaip specialiai neapibrėžta.

Jei neįmanoma arba sunkiai įmanoma įrodyti, kas turi būti konfiskuotina, vertė gali būti nustatyta pagrįstai atsižvelgus į aplinkybes.

Nebent nurodyta kitaip, konfiskuotinas turtas arba jo vertė gali būti išieškomi iš: a) pažeidėjo arba nusikaltimo bendrininko, b) asmens, kurio pareigas ėjo pažeidėjas arba nusikaltimo bendrininkas, c) asmens, kuris gavo naudos iš nusikaltimo arba verslininko, numatyto 4 skirsnyje, d) bet kurio asmens, kuris po nusikaltimo įvykdymo įsigijo turtą skyrybų, paveldėjimo būdu, pagal testamentą, dovanojimo būdu arba po nusikaltimo įvykdymo įsigijo turtą kitais būdais ir žinojo arba turėjo pagrįstai įtarti, kad įsigijamas turtas buvo susijęs

su nusikaltimu. Jei turtas nepriklauso a–c punktuose išvardytiems asmenims, jo negalima laikyti konfiskuotinu.

Turtas, kuris pagal 1 a skirsnį laikomas nusikalstamu būdu įgytomis pajamomis, gali būti pripažįstamas konfiskuotinu, jei juo pakeistas turtas priklausė a–c punktuose išvardytiems asmenims.

Nebent nurodoma kitaip, konfiskuotinas turtas ir įmonių baudos atitenka valstybei. Jei konfiskuotinomis pripažįstamos nusikalstamu būdu įgytos pajamos yra susijusios su (1) asmeniui padaryta žala arba (2) lėšomis, kurias asmuo turi teisę atgauti, valstybė pažeidėjo vardu nukentėjusiajam arba asmeniui, kuris turi teisę gauti kompensaciją, sumoka tokią sumą, kuri atiteko valstybei dėl priimto teismo sprendimo. Tokio sprendimo vykdymo metu šalis, iš kurios turtas konfiskuojamas, turi teisę iš šio turto vertę atitinkančios sumos pagal turimus įrodymus išskaičiuoti bet kokias sumas, kurios nukentėjusiajam šaliai ar teisę gauti kompensaciją turinčiam asmeniui jau buvo sumokėtos.

Čekijos Respublika. Baudžiamosios procedūros

Teismas nutartyje dėl turto arešto arba prokuroras ikiteisminio proceso atveju uždraudžia kaltinamajam naudotis arešto nutartyje arba vykdomajame rašte įvardytais objektais; be to, nuteistajam po pranešimo apie nutartį įteikimo draudžiama perduoti turtą kitam asmeniui arba sudaryti kitokias kliūtis. Be to, nuteistasis įpareigojamas per 15 dienų nuo pranešimo įteikimo informuoti teismą apie egzistuojančius asmenis, kurie turi pirmenybės ar kitokias teises į turtą, kartu informuodamas nuteistąjį, kad jis (ji) bus patrauktas atsakomybėn už bet kokią su tuo susijusią žalą.

Jei kaltinamasis patraukiamas baudžiamojon atsakomybėn už baudžiamosios teisės pažeidimą, kuris atsižvelgiant į pobūdį ir sunkumą bei kaltinamojo aplinkybes leidžia manyti, kad nuosprendyje galima tikėtis kaltinamojo turto konfiskavimo, bei manoma, kad tokiam nuosprendžiui vykdyti bus sudarytos kliūtys, teismas arba ikiteisminio proceso atveju – prokuroras gali kaltinamojo turtą areštuoti. Teismas visais atvejais areštuoja kaltinamojo turtą, kai priimamas nuosprendis dėl turto konfiskavimo, nors teismo sprendimas dar neįsigaliojo.

Arešto vykdomasis raštas taikytinas visai kaltinamojo nuosavybei, iš šio turto gaunamoms pajamoms ir finansinei naudai bei turtui (nuosavybei), kurią kaltinamasis įsigyja po to, kai buvo priimta nutartis dėl turto arešto. Tačiau finansinis ir materialinis turtas neareštuojamas, jei jam pagal įstatymus netaikytinas konfiskavimas.

Šveicarija. Baudžiamasis kodeksas

I. Teisėjas įsako konfiskuoti turtą, kuris buvo įgytas neteisėtu būdu arba kurį buvo ketinama panaudoti pažeidėjui paskatinti ar atlyginti, su sąlyga, kad toks turtas neturi būti gražinamas nukentėjusiai šaliai. Konfiskavimas netaikytinas tuo atveju, jei trečioji šalis įsigijo turtą nežinodama jokių konfiskavimą galinčių pateisinti faktų arba pateikia ieškinį dėl lygiavertės sumos, arba yra įrodoma, kad konfiskavimas būtų perdėtai griežta priemonė. Teisei išduoti turto konfiskavimo vykdomąjį raštą taikomas penkerių metų senaties laikotarpis, nebent konkretaus teisės pažeidimo atveju taikytinas ilgesnis senaties laikotarpis. Apie išduotą konfiskavimo vykdomąjį raštą privaloma oficialiai pranešti. Nukentėjusiųjų ar trečiųjų šalių ieškiniai nustoja galioti po penkerių metų, skaičiuojant nuo oficialaus pranešimo apie konfiskavimą datos.

2. Kai konfiskuotinas turtas nebeegzistuoja, teisėjas valstybės naudai pateikia kompensacinį reikalavimą, kuriame nurodyta suma atitinka buvusio turto vertę. Toks reikalavimas gali būti pateikiamas trečiosios šalies naudai tik tuo atveju, kai nepatenkinamos 1 skyriaus 2 straipsnyje numatytos sąlygos. Teisėjas gali įsakyti vykdyti kompensacinį reikalavimą visa jo apimtimi arba dalinai, jei egzistuoja tikimybė, kad turtas nebus išieškotas, arba tokia priemonė rimtai apsunkintų susijusio asmens reabilitaciją. Tyrimą atliekanti tarnyba gali areštuoti dalį tokio asmens nuosavybės, taip užtikrindama kompensavimo reikalavimo įvykdomumą. Įsigaliojus kompensavimo reikalavimui, areštas nesuteikia pirmumo teisės valstybei.

3. Teisėjas įsako konfiskuoti visą turtą, kuris priklauso nusikalstamai organizacijai arba kuriuo ši disponuoja. Asmens, kuris dalyvavo nusikalstamos organizacijos veikloje arba ją rėmė (260 straipsnis), turtas laikomas nusikalstamos organizacijos disponuojamu turtu iki tol, kol neįrodoma kitaip.

4. Jei visa konfiskuotino turto vertė negali būti tiksliai įvertinta arba dėl tokio įvertinimo būtų patiriamos neproporcingai didelės išlaidos, sumą gali nustatyti teisėjas.

3. NACIONALINIS KONTEKSTAS

3.1 Įžanga

Kaip ir daugelis kitų valstybių, Lietuva sugebėjo iš naujo įvertinti kovą su pinigų plovimu. Dėl šios priežasties šią sritį reglamentuojantys teisės aktai yra dar nauji, sukurti konkrečiam tikslui. Problemų dažniausiai kyla dėl atskiriems sektoriams teisės aktuose numatytų reikalavimų, susijusių su informacijos teikimu ir tokios pateiktos informacijos pasidalinimu tarp vykdančiųjų institucijų. Lietuvos atveju neatrodo, jog susiję teisės aktai turėtų būti iš esmės peržiūrėti ir pataisyti.

Tačiau konfiskavimo atveju nacionaliniai teisės aktai nėra tinkami, be to, jie neatitinka tarptautinių reikalavimų. Toks neatitikimas itin akivaizdus konvencijų raidos atžvilgiu (pvz., 2005 m. įsigaliojusios Europos Tarybos konvencijos dėl pinigų plovimo ir nusikalstamu būdu įgytų pajamų paieškos, arešto ir konfiskavimo bei terorizmo finansavimo). Nors reikalavimai visose valstybėse užtikrinti konfiskavimą kaip neatsiejamą sankcijų dalį egzistuoja daugiau nei du dešimtmečius, detaliausiai šie reikalavimai reglamentuojami tarpvalstybinio konfiskavimo atveju. Pavyzdžiui, 2003 m. **Jungtinių Tautų konvencija dėl kovos su korupcija [1]** ir 2005 m. **Europos Tarybos konvencijos dėl pinigų plovimo ir nusikalstamu būdu įgytų pajamų paieškos, arešto ir konfiskavimo bei terorizmo finansavimo [2]** numato tikslą ir reikalavimą:

[1] Su turto išieškojimu susijusios Konvencijos nuostatos pradedamos pareiškimu, kad turto išieškojimas yra „pamatinis Konvencijos principas“, o atskirose nuostatose pateikiamos įvairios tvarkos, įskaitant ir civilinę bei baudžiamąją išieškojimo procedūras, leidžiančios sekti, suvaržyti ar išaldyti, areštuoti, konfiskuoti ar atimti turtą bei jį gražinti.

[2] Kiekviena šalis įsipareigoja priimti tokias ir tiek teisinių bei kitokio pobūdžio priemones, kiek jų reikia norint užtikrinti galimybę konfiskuoti priemones, pajamas ar turtą, kurio vertė atitinka tokias pajamas ir „išplautą“ turtą... Šalys gali nustatyti būtinąją konfiskaciją tokiems teisės pažeidimams, kuriems taikytina konfiskavimo tvarka. Šiai nuostatai šalys gali priskirti tokius teisės

GALUTINĖ ATASKAITA

pažeidimus kaip pinigų plovimas, narkotikų prekyba, prekyba žmonėmis ir bet kuriuos kitus rimtus teisės pažeidimus... Kiekviena šalis įsipareigoja priimti tokius ir tiek teisės aktų ir priemonių, kiek jų reikia reikalauti, kad įvykdęs rimtą nusikaltimą ar nusikaltimus, kaip juos apibrėžia nacionaliniai įstatymai, pažeidėjas įrodytų įtartinų pajamų ar kito konfiskuotino turto kilmę tokia apimtimi, keik tai suderintina su kitais nacionaliniais teisės aktais.

Atrodo, jog Lietuva nepasirašė ir neratifikavo 2005 m. Konvencijos, kuri padėtų išspręsti dalį problemų. Nors šioje ir kitose konvencijose daugiausia dėmesio skiriama tarptautinio bendradarbiavimo reikalavimui, iš esmės tai priklauso nuo kiekvienos šalies, kuri privalo parengti atitinkamus teisės aktus, įkurti reikiamas institucijas bei sukurti procedūras. Lietuvoje efektyvios konfiskavimo ir kovos su pinigų plovimu sistemos kol kas nėra.

3.2 Europos reikalavimai

2001 m. birželio 26 d. priimtas Tarybos pamatinis sprendimas dėl pinigų plovimo, nusikaltimo priemonių ir nusikalstamu būdu įgytų pajamų nustatymo, paieškos, įšaldymo, areštavimo ir konfiskavimo. Šis sprendimas riboja valstybių narių išlygas dėl nusikalstamu būdu įgytų pajamų ir pinigų plovimo teisės pažeidimų atsižvelgiant į 1990 m. Europos Tarybos konvenciją dėl pinigų plovimo. Tai reiškia, kad konfiskavimo priemonės taikomos didesniai teisės pažeidimų skaičiui, pinigų plovimo apbrėžimas išplečiamas papildžius apimtį nusikalstamos veikos, kurios pagrindinio ar pamatinio teisės pažeidimo siekis – plauti pinigus. Europos Komisija informavo, jog:

„pagal pamatinio sprendimo 3 straipsnį, valstybės narės turi sudaryti sąlygas konfiskuoti turtą, kurio vertė didesnė nei 4 000 eurų, o tais atvejais, kai pajamų neįmanoma areštuoti, galima areštuoti turtą, kurio vertė atitinka tokių iš nusikalstamos veikos įgytų pajamų vertę. Turto vertės konfiskavimas užtikrinamas skirtinga apimtimi, tačiau bent kaip alternatyvi priemonė (net tuo atveju, kai ji taikoma tik specifinėms byloms, teisės pažeidimų rūšims ar nuosavybei) jis numatomas nacionalinėje vienuolikos valstybių narių teisejoje (Belgijos, Danijos, Vokietijos, Prancūzijos, Airijos, Italijos, Liuksemburgo, Nyderlandų, Suomijos, Švedijos ir Jungtinės Karalystės) bei mažiausiai devyniose valstybėse narėse (Belgijoje, Danijoje, Prancūzijoje, Airijoje, Italijoje, Liuksemburge, Nyderlanduose, Suomijoje, Švedijoje ir Jungtinėje Karalystėje bei galbūt Vokietijoje) atsižvelgiama į užsienio valstybių prašymus. Ispanijoje ir Liuksemburge buvo parengti teisės aktai, kuriais siekiama dar geresnės atitikties šiam straipsniui.“

Kai kurios sąlygos, taikytinos užsienio vykdomiesiems raštams vykdyti, greičiausiai bus pataisytos, kad atitiktų ateityje naudosisimus konfiskavimo instrumentus – žr. toliau pateiktą lentelę⁶:

	2 straipsnis (sankcijos)	3 straipsnis (konfiskuojamo turto vertė nacionalinėje teisejoje)
Belgija	Baudžiamojo kodekso 505 str.	43 (B) str., susijęs su Baudžiamojo kodekso 42 (3) str.
Danija	Baudžiamojo kodekso 290	Baudžiamojo kodekso 75,76 ir 76a

⁶ Remiantis Europos Bendrijų Komisijos išvadamis (2004 m.). *Komisijos personalo darbinis dokumentas: Komisijos ataskaitos priedas, paremtas 2001 m. birželio 26 d. Tarybos pamatinio sprendimo dėl pinigų plovimo, nusikaltimo priemonių ir nusikalstamu būdu įgytų pajamų nustatymo, paieškos, įšaldymo, areštavimo ir konfiskavimo 6 straipsniu.*

	skirsnis	skirsniai
Suomija	Baudžiamojo kodekso 32 skyriaus 6 ir 7 skirsniai	Baudžiamojo kodekso 10 skyriaus 2, 4, 5 ir 8 skirsniai
Prancūzija	Baudžiamojo kodekso 324-1, 324-2, 324-4 straipsniai	Baudžiamojo kodekso 131-21, 324-7 (8 ^o)(12 ^o), 324-9, 131-391 straipsniai
Vokietija	Baudžiamojo kodekso 261 skirsnis	Baudžiamojo kodekso 73a skyrius
Airija	1994 m. Baudžiamosios justicijos akto 31 skirsnis	1994 m. Baudžiamosios justicijos akto 3, 6 ir 9 skirsniai
Italija	-	322, Baudžiamasis kodeksas, 19(2) straipsnis, 2001 m. birželio 8 d. įstatymo projektas Nr. 231 dėl administracinės juridinių asmenų atsakomybės. [2003 birželio 26 d. įstatymo projekte Nr. 2351/S išplečiamas privalomasis ir turto vertės konfiskavimas]
Liuksemburgas	Baudžiamojo kodekso 506-1 straipsnis	Baudžiamojo kodekso 32-1 straipsnis (dėl pinigų plovimo). [Pateiktas pataisos projektas Nr. 5019, skirtas Baudžiamojo kodekso 31 straipsniui pataisyti, kad būtų galima konfiskuoti turto vertę]
Nyderlandai	Baudžiamojo kodekso 420 (B) straipsnis	Baudžiamojo kodekso 36e straipsnis, susijęs su 33 ir 33a straipsniais. Baudžiamojo proceso kodekso 4 tomo 3 antraštė
Ispanija	Baudžiamojo kodekso 301 straipsnis	Šis klausimas nagrinėjamas Baudžiamojo kodekso 127 straipsnio pataisos projekte
Švedija	Baudžiamojo kodekso 9 skyriaus 6 ir 6a skirsniai	Baudžiamojo kodekso 9 skyriaus 6 ir 6a skirsniai
Jungtinė Karalystė	S334(1), susijęs su 2002 m. Nusikalstamu būdu įgytų pajamų akto 327,328 ir 329 skirsniais	2002 m. Nusikalstamu būdu įgytų pajamų akto 2 dalis (Anglija ir Velsas), 3 dalis (Škotija) ir 4 dalis (Šiaurės Airija)

Finansinių veiksmų prieš pinigų plovimą grupė reikalauja, kad valstybės imtų taikyti panašias į Vienos ar Palermo konvencijose išdėstytas priemones, kurios leistų kompetentingoms valstybių institucijoms konfiskuoti „išplautą“ turtą, iš pinigų plovimo ar pirminio teisės pažeidimo gautas pajamas, teisės pažeidimui vykdyti panaudotas ar ketintas naudoti priemones arba vertę atitinkantį turtą, nepažeidžiant *bona fide* trečiųjų šalių teisių.

Tokios priemonės gali apimti kompetenciją: (a) išaiškinti, sekti ir vertinti konfiskuotiną turtą; (b) taikyti tokias laikinas priemones, kaip išaldymas ir areštavimas, kai siekiama išvengti su tokiu turtu susijusių sandorių, jo perdavimo ar kitokio disponavimo; (c) imtis priemonių, kad būtų užkirstas kelias iš anksto sukuriams kliūtims, trukdančioms valstybei išieškoti nuosavybę, kuriai taikytinas konfiskavimas; bei (d) imtis visų tinkamų tyrimo priemonių. Valstybės gali taikyti tokias priemones, kurios leistų konfiskuoti tokias nusikaltimo priemones ar pajamas nepatiekus baudžiamojo nuosprendžio, arba reikalauti iš pažeidėjo įrodyti teisėtą konfiskuotinos nuosavybės kilmę, tokia apimtimi, keik tai suderintina su kitais nacionaliniais teisės aktais.

Dėl 2005 m. Konvencijos – kaip tai aprašyta kitoje ataskaitoje, įvardijančioje įvairių įstatymų pakeitimus ir procedūras - galima daryti išvadą, kad Lietuva atsilieka nuo kitų valstybių įvairiose srityse⁷:

Įrodymams keliami standartai

Daugelyje Europos valstybių įrodymams keliami standartai yra sušvelninti. Santykis tarp persekiojamojo baudžiamosios teisės pažeidimo ir turto, kuris gali būti pripažintas neteisėtu, gali būti ne toks glaudus (tai būdinga Vokietijai, Austrijai ir Nyderlandams). Prokuroras neįpareigojamas pagal baudžiamąjį standartą įrodyti santykio tarp persekiojamojo baudžiamosios teisės pažeidimo ir viso turto (kuris manomai yra nelegalus). Tokiu atveju be persekiojamojo teisės pažeidimo būdu įgytų pajamų gali būti konfiskuojamas ir kitas turtas, net jie jis gautas kitu būdu (išplėstinė turto konfiskacija).

Įrodinėjimo pareigai taikytini klausimai

2005 m. Konvencijoje numatytas įsipareigojimas valstybėms tokias teises ar kitokias priemones, kurios būtinos norint pareikalauti, kad įvykdęs rimtą nusikaltimą ar nusikaltimus, kaip juos apibrėžia nacionaliniai įstatymai, pažeidėjas įrodytų įtartinų pajamų ar kito konfiskuotino turto kilmę tokia apimtimi, kiek tai suderintina su kitais nacionaliniais teisės aktais. Tačiau pagal 3 straipsnio 4 pastraipą valstybė gali šios nuostatos atveju taikyti išlygą.

Dauguma Europos valstybių įdiegė vieną ar kitą turto kilmės įrodymo atsakomybės naštos perkėlimo atsakovui (ar padalinimo) formą. Diskrecinė valdžia šiuo atveju priklauso teismui. Vyriausybė privalo pateikti įrodymų, kad turtas galėjo būti įgytas nusikalstamu būdu arba, kad atsakovas negalėjo įgyti tokio turto atsižvelgiant į jo teisėtai gautas pajamas. Tokie įrodymai gali būti renkami už tam tikrą laikotarpį iki nuosprendžio arba kai įvykdomi atitinkami (rimti) teisės pažeidimai. Kvestionuojamas turtas nebūtinai turi būti tiesiogiai susijęs su teisės pažeidimais, už kuriuos asmuo buvo nuteistas.

Verte pagrįstas konfiskavimas

Konfiskavimo taikymas dažniausiai neapsiriboja pajamomis, kurios gautos tiesiogiai iš nusikalstamos veikos. Įmanoma taikyti ir turto vertės konfiskavimą. Tokiu atveju, jei neįmanoma rasti tiesiogiai iš nusikalstamos veikos gautų pajamų, gali būti konfiskuojamas teisėtai įgytas turtas.

Civilinės procedūros

Kai kuriose valstybėse (Airijoje, Jungtinėje Karalystėje, Jungtinėse Valstijose) nusikalstamu būdu įgytų pajamų konfiskavimui taikoma atskira civilinė procedūra.

3.3 Pavydžiai iš kitų valstybių

Valstybėse, kurioms būdingos itin skirtingos teisinės tradicijos, šie pakeitimai buvo pamažu perkelti į kodeksus. Kaip pastebėjo STT:

⁷ Golobinek, R. (2006 m.), „*Financial Investigations and Confiscation of Proceeds of Crime: Training Manual for Law Enforcement and Judiciary*“ („Finansiniai tyrimai ir nusikalstamu būdu įgytų lėšų konfiskavimas: mokomasis vadovas vykdomiesiems specialistams ir teisėjams“). Europos Taryba.

- Lenkijos baudžiamojo kodekso 45 straipsnis numato netiesiogiai iš nusikalstamos veikos įgytos nuosavybės konfiskavimą;
- Vengrijos baudžiamojo kodekso 77/B straipsnis numato nusikalstamu būdu ar iš nuolatinės nusikalstamos veikos įgytos nuosavybės konfiskavimą iš susijusių asmenų ar tokios veikos proceso; neteisėtai juridinio asmens įgyto turto konfiskavimą, paveldėto turto konfiskavimą, mirus neteisėtu būdu įgijusiam turtą asmeniui bei visos nuosavybės konfiskavimą iš asmens, kuris dalyvavo organizuojant nusikaltimą;
- Suomijos baudžiamasis kodeksas leidžia konfiskuoti nuosavybę visa jos apimtimi arba dalinai, jei yra pagrindo tikėti, kad nuosavybė ar jos dalis buvo įgyta nusikalstamu būdu;
- Portugalijos baudžiamojo kodekso 111 straipsnis ir specialusis kovai su organizuotu, ekonominiu ir finansiniu nusikalstamumu skirtas įstatymas numato asmens nuosavybės, t.y. skirtumo tarp faktiškai turimo ir legaliai įgyto turto (kai tai galima įrodyti įsigijimo dokumentais), kuris susidarė per penkerius metus iki to momento, kai asmuo tapo kaltinamuoju, konfiskavimą.

Reformos apimtis buvo aprašyta neseniai pateiktoje ataskaitoje⁸:

Atsižvelgiant į tai, kad daugelis Europos jurisdikcijų pripažino šiuos principus, taikytinus su organizuotu nusikalstamumu siejamiems teisės pažeidimams, Europos Taryba priėmė pamatinį sprendimą 2005/212/TVR dėl nusikalstamu būdu įgytų lėšų, nusikaltimo priemonių ir turto konfiskavimo, kurio tikslas – „užtikrinti, kad visos valstybės narės turėtų veiksmingas taisykles, reglamentuojančias nusikalstamu būdu įgytų pajamų konfiskavimą, inter alia, susijusias su įrodinėjimo našta dėl asmens, nuteisto už su organizuotu nusikalstamumu susijusį nusikaltimą, turimo turto šaltinio“. Sprendimas reikalauja, kad valstybės narės išplėstų savo įgaliojimus bylose dėl pinigų plovimo bei tam tikros prekybos (migrantais, žmonėmis, valiuta, narkotikais, nelegaliomis seksualinėmis paslaugomis) ir taip sudarytų sąlygas konfiskavimui keliose alternatyviose situacijose. Remiantis 3.2(c) straipsniu, valstybės narės yra skatinamos sudaryti sąlygas konfiskavimui, „jeigu nustatyta, kad turto vertė yra neproporcinga nuteistojo asmens teisėtoms pajamoms ir nacionalinis teismas, remdamasis konkrečiais faktais yra visiškai įsitikinęs, kad svarstomas turtas buvo įgytas iš šio nuteistojo asmens nusikalstamos veiklos“. Ši tendencija būdinga ne tik Europai. Rimtiems nusikaltimams pažaboti skirtų veiksmingų priemonių kūrimo tvarka keičiasi visame pasaulyje. Toliau pateikiami keli pavyzdžiai:

§ Austrijoje įrodinėjimo pareiga gali būti dalinai perkelta atsakovui, jeigu per tam tikrą laiką buvo pakartotinai įvykdyti keli nusikaltimai arba prokuroras įrodo, kad asmuo priklauso nusikalstamai organizacijai. Kvestionuojamos pajamos nebūtinai turi būti siejamos su bylos faktais.

§ 1992 m. birželio 8 d. Italijos įstatymų – dekretų serijos Nr. 306 12 skyriuje įvardijami prekybos narkotikais ir organizuoto nusikalstamumo teisės pažeidimai. Turto teisėtumo įrodinėjimo pareiga perkeliama atsakovui, jeigu kaltinančioji pusė įrodo, kad turimas turtas neatitinka atsakovo pajamų ar ekonominių išteklių. Tokiu atveju ši nuostata taikytina visam atsakovo turtui, o ne tik tai turto daliai, kuri buvo įgyta nusikalstamu būdu ir dėl kurios pažeidėjas buvo nuteistas. Vykdamas išankstinį tyrimą toks turtas, remiantis tais pačiais pagrindais, gali būti laikinai areštuotas (Civilinio proceso kodekso 321 skirsnis: prevencinis areštas).

⁸ Jorge, G. (2007). *The Romanian Legal Framework on Illicit Enrichment* („Rumunijos teisės sistema dėl neteisėto praturtėjimo“). ABA/CEELI/SPAI

§ Vokietijos baudžiamojo kodekso 73d skirsnis reikalauja atimti turta, kai „yra pagrindo tikėti, kad objektai buvo panaudoti vykdant nusikalstamą veiką arba įgyti nusikalstamu būdu“. Remiantis Federaliniu Aukščiausiuoju Teismu, nors šios nuostatos ir nesumažina įrodinėjimo pareigos ir reikalauja išsamaus įrodymų surinkimo bei ištyrimo, jos atlaisvina kaltinančiąją pusę nuo „konkrečių detalių“ išaiškinimo (cf. BGHSt 40, 373; BGH NStZ 2000, 137).

§ Vengrijoje 1978 m. Baudžiamojo kodekso pataisos aktas Nr. IV dėl konfiskavimo 77/B(4) straipsnyje numato galimybę perkelti įrodinėjimo pareigą dėl turto, kuris buvo įgytas viso nusikalstamos organizacijos gyvavimo metu. Atsakovas turi įrodyti, kad organizacija nekontroliuoja minėtojo turto arba įrodyti turto kilmės teisėtumą.

§ Nyderlanduose Baudžiamasis kodeksas buvo pakoreguotas, taigi 36 straipsnis sudaro galimybę dalinai perkelti įrodinėjimo pareigą atsakovui, jei susiduriama su dėl kelių teisės pažeidimų įgytomis neteisėtomis pajamomis. Be to, kad leidžiama konfiskuoti nusikalstamu būdu įgytas pajamas, už kurias pažeidėjas buvo nuteistas, nuostatoje taip pat numatoma galimybė konfiskuoti turta, kuris „kaip tikėtina, buvo įgytas įvykdžius kitus teisės pažeidimus“. Tam, kad šią nuostatą būtų galima taikyti, kaltinančioji pusė privalo įrodyti tikėtinumą, jog egzistuoja pajamos, kurios buvo įgytos įvykdžius panašaus pobūdžio teisės pažeidimus arba tokius teisės pažeidimus, kuriems galima takyti didžiausias baudas, net tuo atveju, jei kaltinamasis už šiuos teisės pažeidimus nebuvo nuteistas. Olandijos Aukščiausiasis Teismas nustatė, kad nuostata atitinka Europos Žmogaus Teisių Konvencijos 6 (2) straipsnį dėl nekaltumo prezumpcijos. Svarbiausias aspektas, kuriam Olandijos Aukščiausiasis Teismas skyrė daugiausia dėmesio darydamas šią išvadą atsispindi šioje pozicijoje: „kai atsiranda pagrindas manyti, kad pajamos gautos neteisėtu būdu, ginančioji pusė visais atvejais gali nuginčyti prezumpciją. Tačiau paprasto nuneigimo nepakanka. Kai atsiranda tikimybė, kad pajamų kilmė neteisėta, gynybai atsiranda prievolė pagrįstai paneigti kaltinimus. Tačiau ši prezumpcija netaikoma automatiškai, nes kaltinančioji pusė privalo įrodyti, kad nors ir neįrodyta, tačiau įmanoma, jog pajamos buvo įgytos neteisėtu būdu.“

§ Lenkijos baudžiamojo kodekso 45.2 straipsnis numato, kad nusikalstamu būdu įgytų pajamų kilmės įrodinėjimo našta perkeliama atsakovui. Taisyklėje numatoma, kad net tuo atveju, jei pajamos buvo netiesiogiai įgytos vykdant teisės pažeidimą ar po jo – iki galutinio nuosprendžio, jos traktuojamos kaip pajamos, įgytos dėl minėtojo teisės pažeidimo. Kaltinamasis privalo įrodyti, kad yra priešingai. Lenkijoje taip pat buvo parengta jurisprudencija, pagal kurią priimtini ir netiesioginiai įrodymai (t.y. atskiri faktai), galintys nurodyti sąsajas su teisės pažeidimu.

2C.

KOVOS SU PINIGŲ PLOVIMU PAKEITIMAI

1. IŽANGA

Kovą su pinigų plovimu reglamentuojanti Lietuvos teisinė bazė iš esmės yra tinkama. Tačiau vienas iš būdų konfiskavimo režimą padaryti veiksmingą – praplėsti asmenų ratą, kurių atžvilgiu gali būti vykdomas tyrimas arba kuriuos galima patraukti baudžiamojon atsakomybėn dėl pinigų plovimo, ypač taikant verte pagrįstą konfiskavimo metodą. Tai apimtų platų „komisijos“ nusikaltimų, su kitų nusikaltimų padarymu susijusių nusikaltimų ratą, apimančių tokias sritis, kaip dalyvavimas nusikaltime, žinojimas apie nusikaltimą, leidimas naudoti priemones lėšoms plauti, pagalba darant nusikaltimą, nusikaltimo slėpimas, konspiracija kitais „komisijos“ nusikaltimais ir t.t. Taip būtų sukurta kriminalizavimo procesinių ir lengvinančių veiksmų sistema ne tik faktinio nusikaltimo padarymo atveju, tačiau ir tais atvejais, kai siekiama išplauti ir išsklaidyti įtarimus dėl nusikalstamu būdu gautos naudos ir įplaukų.

2. VERTINIMAS

Teisinę bazę būtina peržiūrėti ir užtikrinti, kad kiekvienas – aktyviai arba pasyviai – atsakytų už nusikaltimą pagal pinigų plovimo įstatymus. Tokių teisių suteikimas leidžia tyrėjams nustatyti dalyvavimo nusikaltime grandinę, atsekti turto judėjimą ir suteikia galimybes pasiūlyti mažesniai dalyvių ratui mainytis informacija už sprendimą nekelti baudžiamosios bylos ir taip sukurti bylą prieš kurstytoją arba pagrindinį pažeidėją.

3. PASIŪLYMAS

Kovos su pinigų plovimu teisinė bazė turi būti peržiūrėta, kad būtų užtikrinta, jog visi dalyvaujantys nusikalstamu būdu įgytų lėšų (teikiantys rekomendacijas, leidžiantys naudoti priemones (pavyzdžiui, banko sąskaitas) arba tiesiogiai dalyvaujantys nusikaltime) judėjime arba perleidime būtų patraukti baudžiamojon atsakomybėn. Toks dalyvavimas turi apimti pagalbą, bendrininkavimą, pasikėsinimą, kurstymą ir patarimą. Taip pat reikėtų atkreipti dėmesį į bendrininkavimo nusižengimus.

Dalyvavimui turi būti taikomas „žinojimas“ arba „pagrįstų žinių turėjimas“, kaip būtina *mens rea (nusikalstama paskata)*.

Visiems, kurie buvo sėkmingai patraukti baudžiamojon atsakomybėn, turi būti taikoma konfiskacija ir konfiskuojamas tokios vertės turtas, kokia vertė „dalyvavo“ nusikaltime.

Kiti apribojimai gali būti taikomi „pažymint“ turtą ir kitą nekilnojamąjį turtą kaip gautą neteisėtai.

4. TEISINĖ REFORMA

4.1 Dabartinio įstatymo reforma

Kovos su pinigų plovimu nusikaltimai paprastai suprantami kaip susiję baudžiamieji nusikaltimai patraukimo baudžiamojon atsakomybėn prasme. Būtų daug protingiau su pinigų plovimu susijusius nusikaltimus laikyti baudžiamosios teisės nusikaltimų

GALUTINĖ ATASKAITA

dalimi. Tokiu būdu bet kuris korupcijoje dalyvaujantis asmuo turėtų būti visada kaltinamas ir už pinigų plovimo nusikaltimus, jei jis gavo bet kokią naudą, ir toks nusikaltimas vėliau būtų pripažintas, kai pagrindinis nusikaltimas, pavyzdžiui, kyšio paėmimas yra aktyviai tiriamas siekiant patraukti baudžiamojon atsakomybėn. Tuo pat metu reikėtų keisti ir 2004 metų naują Lietuvos Respublikos kovos su pinigų plovimu įstatymo versiją dėl dalyvavimo pinigų plovimo veikloje masto ir pobūdžio. Pakeitimas skambėtų taip:

ORIGINALUS ĮSTATYMO TEKSTAS

7. Pinigų plovimas – tyčia atliekamas:

1) turto teisinės padėties pakeitimas arba turto perdavimas, žinant, kad šis turtas yra įgytas nusikalstamu būdu, siekiant nuslėpti arba užmaskuoti neteisėtą turto kilmę arba siekiant padėti bet kokiam nusikalstamoje veikoje dalyvaujančiam asmeniui išvengti teisinių šios veikos pasekmių;

2) turto tikrosios kilmės, šaltinio, vietos, judėjimo, nuosavybės teisių arba su nuosavybe susijusių teisių nuslėpimas arba užmaskavimas, žinant, kad šis turtas yra įgytas nusikalstamu būdu;

3) turto įgijimas, valdymas ar naudojimas, įgijimo (perdavimo) metu žinant, kad šis turtas įgytas nusikalstamu būdu;

4) rengimasis, pasikėsinimas padaryti, pagalba ir bendrininkavimas darant bet kurią iš šios dalies 1–3 punktuose nurodytų veikų.

SIŪLOMAS KEISTI ĮSTATYMO TEKSTAS

7. Pinigų plovimas – toks „sąmoningai“⁹ padarytas poelgis:

1) turto judėjimas, jo teisinės padėties pakeitimas, slėpimas arba turto perdavimas, žinant, kad šis turtas yra įgytas nusikalstamu būdu, ~~siekiant nuslėpti arba užmaskuoti neteisėtą turto kilmę~~ arba siekiant padėti bet kokiam nusikalstamoje veikoje dalyvaujančiam asmeniui išvengti teisinių šios veikos pasekmių;

KOMENTARAS. Pinigų gavimas ir jų padėjimas į banko sąskaitą būtų laikomas JUDĖJIMU. Tikslas nėra svarbus ir šiuo metu siūlo galimybę įrodyti, kad tikslas buvo ne „užmaskuoti“, bet padėti draugui ir t.t. Ištrinkite frazę „išvengti...“, nes ji vėl suteikia per daug galimybių gynybai ir pasiteisinimams pateikti.

2) turto tikrosios kilmės, šaltinio, vietos, judėjimo, nuosavybės teisių arba su nuosavybe susijusių teisių judėjimas, teisinės padėties pakeitimas, nuslėpimas arba užmaskavimas, žinant, kad šis turtas yra įgytas nusikalstamu būdu;

3) turto įgijimas, valdymas ar naudojimas, tolesnis perleidimas arba disponavimas įgijimo (perdavimo) metu žinant, kad šis turtas įgytas nusikalstamu būdu;

KOMENTARAS. Tai praplečia galimų nusikaltimų ir pažeidėjų ratą.

⁹ „Sąmoningai“ reiškia tyčinį veiksmažodį arba sprendimą; „žinant“ reiškia „žinojimą, informaciją“, o tai yra silpnesnė prielaida.

4) rengimasis, ~~pasikėsinimas padaryti~~, dalyvavimas, bendravimas arba konspiracija padaryti, ketinimas padaryti ir pagalba, kurstymas, palengvinimas, leidimas naudotis priemonėmis, paslaugomis ir kita, patarimas ir rekomendacija darant bet kurią iš šios dalies 1–3 punktuose nurodytų veikų.

KOMENTARAS. Tai praplečia galimų nusikaltimų ir pažeidėjų ratą. Leidimas reiškia veiksmą, kai kažkoks asmuo, būdamas neveiklus, leidžia naudotis savo vardu, banko sąskaita ir t.t. Patarimas arba rekomendavimas apima teisininkų ir buhalterių (be kitų asmenų) atsakomybę, kuomet jie veikia komerciniu arba „neprivilegiuotos“ kompetencijos pagrindu .

Teisinė bazė turi apimti klausimą, kuris susijęs su teisėmis į bet kurį teisėtai arba gera valia įgytą turtą. Tai gali būti susiję su nuosavybės teisėmis bet kurio asmens, kuris neturi akivaizdaus ryšio su nusikaltėliu. Kita vertus, gali reikėti įtraukti papildomą straipsnį, kuris suteiktų galimybę kontroliuoti ir duoti nurodymus, jei atsakovas „faktiškai kontroliuoja“ turtą (pavyzdžiui, per baimę arba pasitelkęs šeimos ryšius). Tokiu atveju dalyvauja nusikaltėlis, kuris faktiškai kontroliuoja turtą net ir tuo atveju, jei jie neturi įprasto teisinio arba teisėto intereso į jį, tiesioginės arba netiesioginės teisės, galios arba privilegijos į turtą arba susijusių su turtu. Panašus straipsnis gali būti įtrauktas turto atžvilgiu, kuris vėliau perleistas atgal įtariamajam arba atsakovui.

Alternatyvi formuluotė galėtų būti:

1) *asmuo dalyvauja pinigų plovime, jei –*

a) *asmuo –*

i) *tiesiogiai arba netiesiogiai dalyvauja sandoryje, kuris susijęs su pinigais arba kitu turtu; arba*

ii) *gauna, turi, disponuoja arba įveža į Lietuvą pinigus arba kitą turtą; arba*

iii) *slepia arba užmaskuoja turto šaltinį, buvimą, pobūdį, vietą, nuosavybės teises arba kontrolę;*

ir

b) *asmuo žino arba turėtų pagrįstai žinoti, kad turtas yra įgytas nusikalstamu būdu arba vykdant bet kokią neteisėtą veiką.*

Galima dar papildomai įtraukti kitą skyrių, kuris leistų užprotestuoti arba trukdyti suvaržymo, konfiskacijos arba pinigų plovimo teisminį nagrinėjimą:

1) *Nusikaltimu laikoma imtis bet kokių veiksmų, dalyvauti inicijuojant juos, kuriais siekiama panaikinti [Konfiskavimo] arba [Pinigų plovimo] įstatymo galiojimą arba ...*

Šioje dalyje:

šio įstatymo galiojimo panaikinimas apima vengimą, prevenciją ir trukdymą.

Įsipareigojimas reiškia (a) visas sutartis, susitarimus, pasižadėjimą, savitarpio supratimą arba įsipareigojimą, aiškiai išsakytą arba numanomą, vykdomą arba nevykdomą, arba ketinamą vykdyti teisiniu procesu; arba (b) visus veiksmus, veiksmų eigą, poelgių eigą, planą arba pasiūlymą.

2) *valstybė gali kreiptis į aukštesnįjį teismą dėl įsakymo, kuris deklaruotų, kad schema, kurią vykdo konkretus asmuo, buvo įvykdyta siekiant tiesiogiai arba netiesiogiai panaikinti šio įstatymo galiojimą.*

3) *valstybė privalo pranešti asmeniui raštu apie kreipimąsi į teismą, kurio atžvilgiu siekiama priimti sprendimą, ir bet kuriam kitam asmeniui, dėl kurio*

nusprendžia atitinkamas pareigūnas, pateikiantis prašymą Valstybės vardu ir kuris mano, kad tas asmuo turi interesų į turtą, su kuriuo susijusi schema.

4.2. Nauji įstatymo papildymai

4.2.1 Įžanga

Kai kuriose šalyse buvo aptarta, kaip panaikinti spragą, leidžiančią atsakovui atiduoti arba dovanoti nusikalstamu būdu įsigytas įplaukas, ir kuri leistų užkirsti tokiam nusikaltėliui galimybę atiduoti arba dovanoti nusikalstamu būdu įgytas lėšas siekiant perleisti turto valdymą (ir sumažinti pinigų plovimo tvirtinimus).

4.2.2. Vertinimas

Neteisėta dovana apima atsakovo perleidžiamą bet kokį turtą kitam asmeniui už atlygį, kurio vertė gerokai mažesnė už turto vertę perleidimo metu, siekiant perleisti nusikalstamu būdu įgytas pajamas nemokant atitinkamos vertės, kuri turėtų būti konfiskuota. Neteisėta dovana taip pat apima nuosavybės, tačiau ne kontrolės, perleidimą (išsamiau skaitykite JK tekstą 38 punkte). Kai kurios šalys grynuosius pinigus arba turtą apibrėžia kaip įgytus nusikalstamu būdu remiantis tuo, kad tiek pinigai, tiek turtas, arba vienas bet kuris jų buvo panaudotas arba ketinama panaudoti neteisėtai veikai arba įgytas neteisėtos veikos metu, nusikalstamu būdu arba susiję su nusikalstama veika.

4.2.3 Pasiūlymas

Reikėtų apsvarstyti konfiskavimo ir išieškojimo režimo praplėtimą, kad būtų sunkiau gauti naudą iš nusikalstamu būdu įgytų lėšų naudojant nusikalstamu būdu padarytus nusizengimus. Nemažai šalių terminu „nusikalstamu būdu įgytos“ apibūdina dovanas arba turtą, kuris įsigytas už nusikalstamu būdu įgytas pajamas ir tokiu būdu siekia garantuoti, kad būtų galima atsekti bet kokio turto perleidimą, disponavimą arba išskaidymą ir būtų galima pritaikyti konfiskavimą ir pinigų plovimą reglamentuojančius teisės aktus.

2D.

BENDRA TURTO KONFISKAVIMO IR IŠIEŠKOJIMO STRATEGIJA

1. ĮŽANGA

Taip pat būtina iš esmės peržiūrėti įstatymų nuostatas dėl konfiskavimo, o gal būt ir priimti naują įstatymą. Pirmasis žingsnis turėtų būti nusikalstamu būdu įgytų lėšų išieškojimas – tai turėtų tapti pagrindine baudžiamojo ar civilinio bylos nagrinėjimo dalimi – ypač didelį dėmesį skiriant nusikalstamu būdu gautų lėšų kontrolei, konfiskavimui ir išieškojimui. Yra trys atskiri aspektai - teisės apribojimas, nusikalstamu būdu įgyto turto konfiskavimas ir žalos atlyginimas civilinio proceso tvarka, ir 1 esminis bendras požiūris (perėjimas prie vertė pagrįstos konfiskavimo tvarkos, bei dviejų papildomų reikalavimų įgyvendinimas – korupciją įvardyti sunkiu nusikaltimu, greta prekybos narkotikais ir organizuoto nusikalstamumo), ir suteikti valstybei pirmumo teisę konfiskuojant turtą tuo pačiu išieškant žalą. Be to, bet kokią esamą konfiskavimo tvarką galėtų papildyti ir nuostata dėl „gyvenimo būdo“ nusikaltimų. Visa tai turės įtakos STT veiklai.

2. STRATEGIJA

Pagrindinius toliau apibūdintus konfiskavimo, turto išieškojimo ir kovos su pinigų plovimu strategijos elementus yra apibrėžusi JK Bankroto tarnyba (angl. – *UK Insolvency Service*) (kuri tvarko su įmonių bankrotu susijusius klausimus):

Teisės į turtą apribojimo orderis

Naudojimosi turtu apribojimo orderį išduoda (aukštesniosios) instancijos teismas, siekdamas apsaugoti turtą baudžiamojo tyrimo ar baudžiamojo teismo proceso metu, jeigu yra pagrindas manyti, kad asmuo, kurio atžvilgiu vykdomas tyrimas, arba kaltinamasis, dėl savo elgesio, kurio atžvilgiu toks tyrimas yra vykdomas, yra turėjęs finansinės naudos. Naudojimosi turtu apribojimo orderis gali būti išduotas bet kuriuo metu nuo baudžiamojo tyrimo pradžios, jeigu yra pagrindo manyti, kad kaltinamasis arba asmuo, dėl kurio yra inicijuotas tyrimas yra turėjęs finansinės naudos iš savo elgesio.

Tokio nuosavybės teisės į turtą apribojimo tikslas yra neleisti bet kuriam konkrečiam asmeniui naudotis savo turtu iki teismas galės išduoti konfiskavimo orderį, tyrimui pasibaigus. Tokiame orderyje gali būti nurodomas konkretus turtas, ir (arba) toks orderis gali būti taikomas visam atitinkamo asmens turimam turtui, nesvarbu, ar toks turtas nurodytas orderyje, ar ne, arba visam turtui, kuris yra perduodamas kitam asmeniui po orderio išdavimo. Orderyje gali būti numatytos turto apribojimo išimtys, tokios kaip pragyvenimui reikalingoms lėšoms, arba ištekliams, reikalingoms tęsti komercinę, verslo ar profesinę veiklą.

Atlikus teisminį nagrinėjimą arba tyrimą atitinkamu laiku gali būti išduotas konfiskavimo orderis, o nuosavybės teisės į turtą apribojimo aktas yra tarpinė priemonė, kuria siekiama apsaugoti turtą, kurį gali prireikti parduoti, kad būtų įvykdyti konfiskavimo orderyje nurodyti reikalavimai. Nuosavybės teisės apribojimo orderis gali būti išduotas ir tais atvejais, kai konfiskavimo orderis jau buvo išduotas (arba dėl jo buvo kreiptasi, bet orderis dar nebuvo išduotas), jeigu išaiškėja nauja informacija, arba asmuo, dėl kurio turto išduotas konfiskavimo orderis (arba anksčiau buvo kreiptasi dėl konfiskavimo orderio) ėmė slapstytis.

Teismas gali paskirti asmenį (vadinamą valdymo administratorių) valdyti turtą, kuriam taikomas nuosavybės teisės apribojimo orderis. Turto valdymo administratoriui suteikiami atitinkami įgaliojimai, kuriais remdamasis jis gali atlikti tam tikrus veiksmus su turtu (taip pat ir turtą parduoti).

Nuosavybės teisės apribojimo orderis gali būti pakeistas ar atšauktas asmens, teikusio prašymą tokį orderį išduoti arba asmens, kurio turto atžvilgiu toks orderis buvo išduotas prašymu. Jeigu prašymas išduoti turto nuosavybės teisės apribojimo orderį buvo teiktas tuo pagrindu, kad buvo pradėtas baudžiamasis teismo procesas, teismas turi atšaukti orderį, kai baudžiamasis procesas laikomas užbaigtu (tačiau būtina atkreipti dėmesį į tą aplinkybę, kad baudžiamasis procesas negali būti laikomas baigtu, kol konfiskavimo orderis nėra įvykdytas). Panašiai, jeigu konfiskavimo orderis buvo išduotas baudžiamąjį tyrimą pradėjus, išaiškėjus naujai informacijai, ar susijusiam asmeniui pradėjus slapstytis, o baudžiamasis tyrimas dar nebuvo pradėtas, ar prašymas tokį orderį išduoti nebuvo pateiktas, teismas privalo per atitinkamą laiką tokį orderį išduoti.

Konfiskavimo orderis

Konfiskavimo orderis yra nurodymas nuteistajam asmeniui sumokėti tam tikrą pinigų sumą, kuri atitinka nusikalstamu būdu gautas pajamas. Konfiskavimo orderiu jokie apribojimai nuteistojo asmens turtui netaikomi. Konfiskavimo orderio išdavimo metu, atitinkamam asmeniui priklausančio turto atžvilgiu tikriausiai jau bus pritaikytas nuosavybės teisės apribojimo orderis.

Konfiskavimo orderio tikslas yra neleisti atitinkamam asmeniui pasinaudoti jo nusikalstamo gyvenimo būdo ar konkrečios nusikalstamos veikos dėka gauta nauda. Konfiskavimo orderis gali būti išduodamas tik jeigu asmuo buvo nuteistas (aukštesnės) instancijos teismo, jo byla perduota (aukštesnės) instancijos teismui nuosprendžiui dėl nuteisimo ar konfiskavimo orderio priimti (po to, kai asmuo buvo nuteistas žemesnės instancijos teisme, ir prokuroras pateikė prašymą perduoti bylą (aukštesnės) instancijos teismui nuosprendžiui dėl nuteisimo ar konfiskavimo orderio priimti).

Orderis išduodamas prokuroro (ar atitinkamos agentūros) prašymu, arba teismas gali nuspręsti orderį išduoti savo iniciatyva. Prieš išduodamas tokį orderį, teismas privalo įvertinti, ar asmuo yra gavęs naudos iš savo nusikalstamo gyvenimo būdo, ar iš konkretaus nusikaltimo, ir kokia tokiu būdu buvo jo gauta suma. Kai kuriuos nusikaltimus padaręs asmuo tam tikrais atvejais yra automatiškai laikomas gyvenančiu nusikalstamą gyvenimo būdą. Prieš išduodamas konfiskavimo orderį, teismas atsižvelgia į tokias aplinkybes kaip nuo asmens nusikalstamo gyvenimo būdo nukentėjusio asmens pradėtas teisminis procesas, ir į kitų asmenų pareiškimus. Atsižvelgęs į tokias aplinkybes, jeigu reikia, teismas, išduoda konfiskavimo orderį, pagal kurį asmuo privalo sumokėti tam tikrą sumą (kuri gali būti nominalia suma, jeigu nurodoma, kad suma, kurią jis gali sumokėti yra lygi nuliui), tačiau pagal tokį orderį nėra reikalaujama, nors, atrodo, turėtų būti atvirkščiai, atiduoti kokio nors konkretaus turto.

Konfiskavimo orderis įgyvendinamas asmeniui, kurio atžvilgiu toks orderis išduotas, savanoriškai sumokėjus tam tikrą sumą – tokios baudos negalintiems sumokėti asmenims skiriama nustatytos trukmės laisvės atėmimo bausmė. Jeigu kaltinamasis asmuo pareiškia, kad jam / jai reikia laiko sumokėti konfiskavimo orderyje nurodytą sumą, teismas gali nustatyti tam tikrą terminą, per kurį baudos suma turi būti sumokėta. Toks terminas bet kokių atveju prasideda konfiskavimo orderio išdavimo dieną, ir bet kokių atveju, negali būti ilgesnis, nei šeši mėnesiai.

Išduodamas konfiskavimo orderį (aukštesnės instancijos) teismas nustato ir laisvės atėmimo terminą, kuris būtų pritaikytas tuo atveju, jeigu kaltinamasis nesumokėtų konfiskavimo orderyje nustatytos baudos sumos, ar jos dalies. Jeigu konfiskavimo orderis išduotas teismo iniciatyva, arba prokuroro prašymu, pats konfiskavimo orderis yra laikomas bauda, ir turi būti įgyvendintas pagal įstatymo nuostatas.

Jeigu konfiskavimo orderis nėra patenkinamas, arba toks orderis išduodamas (agentūros) prašymu, (agentūros) direktorius yra skiriamas įgyvendinančia institucija, ir jis gali, teismo nurodymu, paskirti turto administratorių, kuris privalės konfiskavimo orderį įgyvendinti. Jeigu už konfiskavimo orderio įgyvendinimą yra atsakingas (žemesnės) instancijos teismas, o konfiskavimo orderis nėra įvykdomas, (aukštesnės) instancijos teismas gali paskirti numatomo parduoti turto administratorių. Tokiam administratoriui suteikiami labai platūs įgaliojimai, kuriais remiantis jis galėtų, įgyvendindamas konfiskavimo orderį, išieškoti patirtą žalą iš kaltinamojo turto.

Konfiskavimo orderis nenustoją galioti ir laisvės atėmimo bausmę atliekančio kaltinamojo atžvilgiu – tokiu atveju konfiskavimo orderis ir toliau išlieka galioti, iki bus įgyvendintas.

Civilinis ieškinys dėl žalos išieškojimo

Be (įstatymų nustatytų) įgaliojimų konfiskuoti nusikalstamu būdu gautą turtą ar apriboti teises juo naudotis, viešosios institucijos turėtų turėti įgaliojimus teikti civilinį ieškinį aukštesniosios instancijos teismui dėl išieškojimo procedūros turto atžvilgiu nepriklausomai nuo to, ar baudžiamasis procesas buvo pradėtas, ir ar pagal jį buvo priimtas teigiamas sprendimas. Kad tokius procesinius veiksmus galima būtų pradėti, asmuo turi būti įsigijęs turtą neteisėta veika (formuluojant šią nuostatą reikėtų vengti naudoti tokius žodžius, kaip „nusikaltėlis“ kadangi dėl tokios formuluotės gali būti pateikiamas skundas pagal 1998 m. Žmogaus teisių aktą). Toks turtas vadinamas „išieškotinu turtu“. Asmuo, kurio atžvilgiu išduodamas orderis nebūtinai yra nusikalstamoje veikoje dalyvavęs asmuo – paprasčiausiai jis / ji gali būti įgiję tokį turtą veikdamas neteisėtai. Turi būti nuostata, pagal kurią būtų atskirtas turtas, įsigytas sąžiningai, nežinant, kad tai yra išieškotinas turtas (nežinant apie neteisėtą veiklą, kurią vykdant toks turtas buvo įgytas), ir už užmokestį įsigytas turtas. Asmuo, teigiantis, esantis nekalta vagystės auka, gali kreiptis į teismą su prašymu priimti sprendimą, kad tam tikra turto dalis negali būti laikoma išieškotinu turtu, kadangi turtas priklauso jam / jai, ir prieš pat išieškant šį turtą, jis negalėjo būti laikomas išieškotinu turtu.

Turto išieškojimo orderis įgyvendindamas paskiriant civilinio ieškinio dėl žalos išieškojimo patikėtinį, kurio pareigos ir įgaliojimai yra panašūs į bankroto administratoriaus pareigas ir įgaliojimus.

Prieš gaudama orderį dėl išieškojimo, įgyvendinanti institucija gali kreiptis dėl tarpinio orderio perimti turtą, pagal kurį atitinkamas turtas yra iššaldomas, o jam tvarkyti paskiriamas tarpinis administratorius. Prašymas išduoti tarpinį orderį perimti turtą gali būti teikiamas apie tai atitinkamo asmens neinformavus (jeigu gavęs tokią informaciją atitinkamas asmuo galėtų bandyti konfiskuotiną turtą nuslėpti). Tarpinio turto administratoriaus teises ir pareigas nustato jį paskiriantis teismas, kuris tokias teises ir pareigas apibrėžia savo nuožiūra.

„Suteptas“ dovanotas turtas

(Istatymais) įtvirtinta priemonė, kuri yra žinoma kaip „suteptas dovanotas turtas“.
„Suteptas dovanotas turtas“ yra apibrėžiamas kaip tam tikras turtas, kurį kaltinamasis

GALUTINĖ ATASKAITA

asmuo perduoda kitam asmeniui už atlyginimą, kurio dydis tokio perdavimo metu daug mažesnis nei perduodamo turto vertė. „Suteptas dovanotas turtas“ yra bet koks turtas, sukurtas iš neteisėtu būdu gautų pajamų, kurias kaltinamasis įteikė bet kuriam asmeniui per šešių metų iki teismo nagrinėjimo pradžios laikotarpį, jeigu teismas yra nusprendęs, kad kaltinamasis veda nusikalstamą gyvenimo būdą. Jeigu teismas nusprendžia, kad kaltinamojo gyvenimo būdo negalima laikyti nusikalstamu, „suteptam dovanotam turtui“ priskiriamas tik toks turtas, kuris kaltinamojo buvo perduotas kitiems asmenims nuo pirmojo kaltinamojo pažeidimo dienos. Per nustatytuosius laikotarpius dovanotas turtas yra laikomas turtu, kurio atžvilgiu gali būti išduodami turto išieškojimo ar konfiskavimo orderiai.

2.1 Civilinis procesas

Civilinio proceso esmė yra ta, kad valstybė teikia ieškinį dėl kompensacijos – teisės susigrąžinti jai priklausantį turtą arba tokio turto vertę. Jungtinėse Amerikos Valstijose valstybė privalėjo įrodyti, kad turtas buvo įgytas nusikalstamos veiklos būdu, arba buvo nusikaltimo priemone. Tokiu atveju įrodymo našta tekdavo ieškovui – pateikti pakankamus įrodymus tokiam ieškiniui atmesti. Pagal Airijos įstatymus teismas išduoda teisės naudotis turtu apribojimo orderį, jeigu išaiškėja, kad turtas buvo įsigytas nusikalstamu būdu ir jo vertė viršija 10 000 £, ir dažniausiai to nedaro, jeigu turto savininkas sugeba teismui priimtiniu būdu įrodyti, kad kuri nors viena šių sąlygų nėra tenkinama. Abiem atvejais, taikoma atvirkštinės įrodinėjimo naštos nuostata (žr. E skyrių „Įrodinėjimo našta“). Galima būtų ginčyti, kad net ir civiliniame turto konfiskavimo procese turėtų būti taikomi baudžiamąjo proceso įrodinėjimo standartai, kadangi konfiskavimas, netgi „prieš nuosavybę“, daugeliu atvejų gali būti taikomas siekiant parodyti nuosavybės savininko ar kito asmens nusikaltimą pagal baudžiamąją teisę. Tačiau ta aplinkybė, kad tokių procesinių veiksmų tikslas yra sudaryti galimybes pateikti ieškinį dėl turto, kuris nėra laikomas teisėtai jo savininko įsigytas, arba laikomas įgytu iš neteisėtos veiklos, iš esmės yra argumentas civilinio proceso naudai.

Kitas civilinio proceso tokiais atvejais privalumas yra tas, kad ieškinyje teikiamas dėl turto, įsigyto padarius nusikaltimą, ir tokiu atveju nebūtina įrodinėti, kad turtas yra įsigytas įvykdžius kažkokį konkretų nusikaltimą, ar baudžiamąjį nusižengimą, pakanka to, kad kaltinamojo neteisėta nauda buvo gauta padarius bet kokios pobūdžio nusikaltimą.

2.2 Korupcija priskiriama „sunkiems“ nusikaltimams

Daugelis šalių kai kuriuos nusikaltimus priskyrė prie „sunkių“ nusikaltimų, kadangi su jų tyrimu susiję reikalavimai gauti įrodymus ir kitos tyrimui vykdyti būtinos sąlygos gali prieštarauti žmogaus teisių, duomenų apsaugos ir kitokių apribojimus nustatantiems teisės aktams. ES tokiais nusikaltimais laikomi terorizmo aktai, prekyba žmonėmis, korupcija, neteisėtai gautų lėšų plovimas, eurų padirbinėjimas, kontrabanda žmonėmis, neteisėta prekyba žmogaus organais, neteisėta prekyba kultūros vertybėmis, įkaitų paėmimas, ginkluotas apiplėšimas, administracinių dokumentų ir mokėjimo priemonių padirbinėjimas, neteisėta prekyba branduolinėmis ir radioaktyviomis medžiagomis, su transporto priemonėmis susiję nusikaltimai, išprievartavimas, nusikaltimai pagal Tarptautinį karo nusikaltimų tribunolą, sabotžas ir t.t. Teismai yra pripažinę, kad daugelio nusikaltimų atveju toks vertinimas gali būti visiškai kitoks, nei daugelio „įprastų“ nusikaltimų atveju (žr. E skyrių „Įrodinėjimo našta“). Teismai yra pripažinę, kad atsižvelgus į kai kurių nusikaltimų pobūdį, ar jų pasekmes, juos įvykdžiusių asmenų sumanumą, kartais gali prireikti specialių įgaliojimų, skirtingo teisės aktų interpretavimo ar kitokio įrodymų traktavimo. Korupcija dažnai yra nusikaltimas, kurį yra labai sunku įrodyti. Dažnai sunku rasti nuketėjusius ar liudininkus, ar priklabinti juos pasisakyti teismuose. Korupcijos

poveikis gali būti daug platesnis, nei paties nusikaltimo – korupcija daro poveikį valstybės tarnybų teisėms ir jų objektyvumui, trukdo teisingai ir tinkamai skirstyti valstybės lėšas ir pažeidžia pasitikėjimą valstybe.

2.3 Konfiskavimas ir kompensacija

JK atliktas turto išieškojimo praktikos tyrimas parodė, kad daugelis nusikaltimų buvo susiję su veika, kuria iš nukentėjusiojo buvo neteisėtai atimtas jo turtas. Jame buvo pažymėta, kad valstybės teisė areštuoti tokį turtą yra antraeilė nukentėjusiojo teisės atgauti savo nuosavybę atžvilgiu. Siekiant apsaugoti nukentėjusiojo padėtį, turto konfiskavimą reglamentuojančiuose teisės aktuose buvo numatyta, kad teismas neprivalo išduoti konfiskavimo orderio tais atvejais, kai nuo atitinkamo nusikalstamo elgesio nukentėjęs asmuo yra pradėjęs ar ketina pradėti civilinius procesinius veiksmus prieš įtariamąjį asmenį dėl žalos ar nuostolių, kuriuos pirmasis patyrė dėl pirmojo nusikalstamos veiklos. Taip pat buvo pažymėta, kad jeigu teismams būtų suteiktos platus įgaliojimai turto konfiskavimo atžvilgiu, teismai neturėtų išduoti turto konfiskavimo orderio dėl turto, kurį galėtų susigrąžinti nukentėjęs asmuo.

Konfiskavimas yra baudžiamoji priemonė – tai yra nuobauda, taikoma kartu su (arba ją pakeičiant) įkalinimu. Tačiau tais atvejais, kai yra reikalaujama sugrąžinti valstybės tarnautojo neteisėtai pasisavintas lėšas, tai gali būti traktuojama, kaip valstybės teisė gauti kompensaciją. Kompensacija nėra baudžiamosios pobūdžio priemonė – tai yra nukentėjusiojo teisė susigrąžinti tai, kas teisėtai priklauso jam, ir, jeigu buvo patirta žala, teisė gauti kompensaciją už patirtus nuostolius. Kaip jau buvo pirmiau minėta, yra tam tikra galimų ieškinio teikėjų seka. Reikėtų peržiūrėti šiuo metu galiojančią tvarką, pagal kurią yra nustatomos tokios svarbiausios šalys ir šalys turinčios pirmumo teisę gauti kompensaciją. Teismų taikoma praktika taikyti kompensacijos priemones, o po to atsisakyti taikyti konfiskavimo orderius yra labai apribojanti ir neatitinka galiojančios praktikos.

Taigi, valstybė turėtų turėti vienodas teises gauti kompensaciją ir, konfiskuodama nuosavybę, turėtų atsižvelgti į nukentėjusių teises, kurių kai kurie gali neturėti lėšų civiliniams procesams pradėti (pvz., pensininkai, investavę į netikrus investicinius fondus). Tai savo ruožtu turėtų būti pripažįstama pagrindine priemone išieškoti nusikalstamu būdu gautas lėšas, kadangi valstybė yra prisiėmusi atsakomybę nubausti nusikaltėlius, o taip pat turi įgaliojimus ir išteklius išieškoti turtą savo ir piliečių vardu.

2.4 Procedūra

Nuosavybės teisės apribojimo orderis turėtų būti neatskiriama bet kurio tyrimo dalis – kaip paso konfiskavimas suimant asmenį, siekiant neleisti įtariamajam išskristi lėktuvu po to, kai išduodamas orderis dėl arešto, taip pat turėtų būti areštuojamas turtas, kurio vertė turėtų bent jau atitikti nusikalstamu būdu gauto turto vertę, kad toks turtas nebūtų perleistas ar parduotas.

Konfiskavimo orderis turėtų būti neatskiriama baudžiamosios proceso dalis, glaudžiai siejama su kaltinimo pareiškimu (kuri laikoma neatskiriama baudžiamosios bylos nagrinėjimo dalimi). Konfiskavimo orderis turėtų būti taikomas esant „sunkiems“ nusikaltimams. Konfiskavimo procedūros tikslas yra išieškoti finansinę naudą, kurią nusikaltėlis įgijo nusikalstamu būdu, ir ji turėtų būti laikoma neatskiriama bausmės dalimi. Ieškiniai dėl žalos atlyginimo ar kompensacijos gali būti teikiami po to, kai teismas išdavė konfiskavimo orderį. *[Vienas pagrindinių procedūros reikalavimų – nukentėjusieji asmenys savo ieškiniuose ar pareiškimuose turėtų pateikti jiems*

GALUTINĖ ATASKAITA

padarytos žalos ar nuostolio [vertinimą; tokia priemonė paskatina nukentėjusiuosius ir liudininkus bendradarbiauti, ypač jeigu jie tiki, kad jų parama gali padėti gauti kompensaciją. Valstybė gali nuspręsti, kad didžioji konfiskuoto turto dalis turėtų būti sugrąžinta nukentėjusiems, tačiau valstybė taip pat turėtų padėti ir tiems, kurie neturi pakankamai lėšų kreiptis dėl žalos atlyginimo civilinio proceso tvarka]. Tais atvejais, kai be valstybės kitų nukentėjusiųjų nėra, valstybė perima visą konfiskuotą turta. Išduodama konfiskavimo orderius valstybė taip pat turėtų turėti galimybę teikti ieškinius dėl žalos atlyginimo.

Daugelyje korupcijos bylų nėra konkretaus nukentėjusiojo asmens, kuriam reikėtų atlyginti žalą (priešingai, nei, pavyzdžiui, apiplėšimo bylose). Tačiau tokiu atveju nukentėjusioji šalis yra valstybė, kadangi valstybės tarnautojas yra paperkamas tam, kad nevykdytų savo pareigų valstybei, būtų neteisėtas pasisavintas turtas, ar sutartis būtų pasirašyta su bendrove, kurios gal kitu atveju valstybė nebūtų pasirinkusi. Gali būti išvaistomi valstybės išteklių ar padaryta žala gamtai. Valstybė per savo agentūras tokiu atveju turėtų turėti teisę į kompensaciją, žalos atlyginimą, arba, vykdant baudžiamąjį procesą, išleisti konfiskavimo orderį. Kelios valstybės, ratifikavusios Europos Tarybos Civilinės teisės konvenciją dėl korupcijos, jau įtvirtino privačių ir juridinių asmenų teisę gauti kompensaciją už žalą, patirtą dėl korupcijos. Tačiau kad valstybę atstovaujanti agentūra galėtų teismuose realizuoti valstybės teisę gauti kompensaciją ir teikti konfiskavimo orderius, gali prireikti peržiūrėti kai kuriuos teisės aktus (žr. toliau G skyrių). Taip peržiūrint teisės aktus taip pat reikėtų priimti nuostatą, kad bet kuri agentūra, tirianti su turto grobstymu susijusią bylą taip pat galėtų inicijuoti ieškinį dėl kompensacijos ir inicijuoti procesinius veiksmus dėl konfiskavimo.

3. KONFISKAVIMO PAGAL VERTĘ PROCEDŪRA

Šis klausimas yra susijęs su argumentais, ar pirmenybė turėtų būti teikiama „objektų konfiskavimo sistemai“ ar „vertės konfiskavimo sistemai“. Turto konfiskavimo ir išieškojimo atžvilgiu daug veiksmingesnis ir lankstesnis požiūris yra verte pagrįsta konfiskavimo sistema (taip pat įvertinus galimą turto judėjimą ar pinigų plovimo operacijas). Priešingai, nei objektu grindžiama konfiskavimo sistema (pagal kurią konkretus turtas siejamas su nusikaltimu), verte grindžiama sistema remiasi idėja, kad joks nusikalstamas veiksmas neturėtų leisti gauti naudos, nesvarbu kokia forma – tiesiogiai ar netiesiogiai. Šis požiūris suteikia platesnes galimybes išieškoti iš bet kokio turto, nepriklausomai nuo to, kaip jis buvo įgytas. Tai suteikia valstybei gauti kompensaciją iš viso gyvenimo, finansuojamo nusikalstamu būdu gautomis lėšomis, o ne susitelkti ties vienu konkrečiu nusikaltimu. Taip pat toks požiūris praplečia galimybes paskelbti nusikaltėliu bet kokį asmenį, susijusį su tokio jo įgyto turto perleidimu, judėjimu ar slėpimu, ta prasme, kad atsiranda galimybė teikti ieškinį bet kuriame šių procesų etape (remiantis „dėme“). Todėl išieškojimas civiline tvarka yra lengviau įgyvendinama priemonė.

Taigi, pirmiausia išieškoti žalą pagal pinigų plovimo nusikaltimus gali būti lengviau, kai išieškojimo objektas yra vertė, o ne konkretus turtas. Antra, jeigu jurisdikcija pageidauja palengvinti išieškojimo uždavinį numatant žemesnę įrodinėjimo naštos ribą, arba numatant atvirkštinės įrodinėjimo naštos nuostatą, tai yra lengviau padaryti objektu laikant vertę, o ne konkretaus asmens konkretų turta. Žmogaus teisių požiūriu teismai dažnai veikia aktyviau, kai išieškojimo objektas yra „vertė“, o ne konkretus asmuo. Trečia, kai kuriose valstybėse, nuostatos, kurios leidžia „vertę“ parduoti, perleisti, ar apjungti, lengviau yra įgyvendinti turto apribojimo ar konfiskavimo procedūras, o taip pat lengviau taikyti „sutepto“ turto idėją.

Nusikalstamu būdu gauta nauda gali būti nurodyta kaip „sutepta“, nesvarbu, kokios ji yra formos, ir kam ji konkrečiu momentu priklauso (ir tokios naudos savininkui gali

GALUTINĖ ATASKAITA

prireikti įrodyti, kad jis nežinojo, ir ėmėsi visų protingų priemonių patvirtinti, kad turtas nebuvo „suteptas“, ir kad jis jo negavo iš įtartinų šaltinių). Tokiu būdu siekiama apriboti galimybes perduoti ar paslėpti turtą (įskaitant galimybę perduoti turtą jo buvusiam savininkui). Verte grindžiama konfiskavimo strategija vertina, kas buvo gauta dėka nusikalstamos veiklos, tačiau ji taikosi į nusikaltėlio turtą apskritai, nesvarbu, ar jis buvo įgytas nusikalstamu būdu ar kitaip. Tai taip pat reiškia, kad tyrėjams nebūtina siekti išsiaiškinti, koks konkrečiai turtas buvo įgytas – ar jis yra tiesiogiai valdomas, ar perleistas ar apjungtas su kitu turtu – svarbiausia yra konfiskuoti vertę iš turto, kurį turi pats nusikaltėlis ar yra perleidęs kitiems asmenims. Kitas „vertės“ konfiskavimo sistemos privalumas yra tas, kad konfiskuojant turtą gali būti taip pat atlyginama ir padaryta žala, ir išskaičiuojama bet kokia būsima galima gauti nauda (pvz., jeigu viešbutis paperka pareigūną, kad galėtų pastatyti pastatą gamtos rezervuare, konfiskuotą vertę sudarytų kyšio vertė, pajamos iš tokio namo nuomos, viešbučio perkėlimo išlaidos, ir visos su gamtai padarytos žalos atstatymu susijusios sąnaudos).

Įvairūs Baudžiamojo ir Civilinio kodekso straipsniai turėtų būti atitinkamai pakeisti, kad būtų tinkamai apibrėžta „nuosavybės“ sąvoka, joje akcentuojant jos vertę – ir galimybę išieškoti nusikalstamu būdu gautą naudą. Taip pat reiktų apgalvoti ir kitus teisės aktų pakeitimus, pagal kuriuos tokia gauta nauda būtų pažymima kaip „sutepta“, ir tada, nesvarbu, kas su ja atsitiktų, teisėsaugos institucijos galėtų siekti iš jos žalos išieškojimo.

4. PASIŪLYMAI

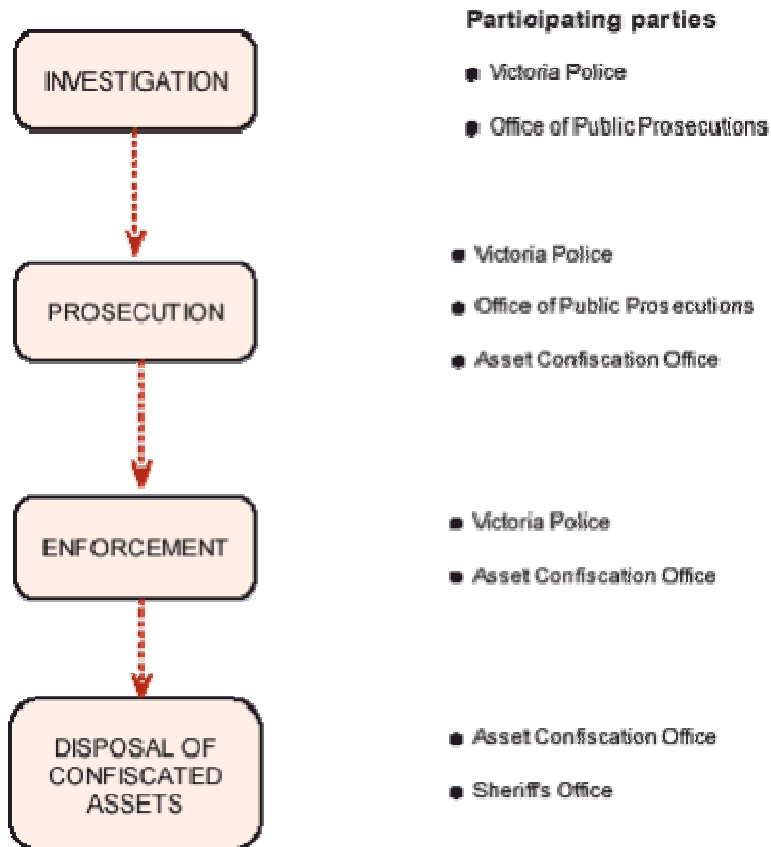
4.1 Bendro pobūdžio

STT turėtų turėti arba pati įgaliojimus išleisti nuosavybės apribojimo orderius, ir konfiskuoti turtą, arba turėtų veikti išvien su FNTP, arba turėtų būti įsteigta nauja agentūra, kuri vykdytų turto apribojimo ir konfiskavimo operacijas daugelio kitų agentūrų vardu. Nėra vieno atsakymo, kaip tai reiktų padaryti – įvairiose šalyse šis klausimas sprendžiamas įvairiai, pavyzdžiui:

AUSTRALIJOS MODELIS (VIKTORIJA)

Turto konfiskavimo operacijas Viktorijoje vykdo keturios teisingumo sistemai priklausančios organizacijos: Teisingumo Departamentas per Turto konfiskavimo biurą; Šerifo biuras, Valstybės prokuratūra ir Viktorijos policija. Kiekviena ši agentūra taiko atitinkamus teisės aktus atskirais turto konfiskavimo proceso etapais, atsižvelgdamos į nusikalstama veikla įtariamų asmenų civilines teises. Buvo įsteigtas atskiras Operatyvinis komitetas, kurį sudaro kiekvienos tokios agentūros atstovai, ir kurio pareigos yra spręsti įvairias su schemos taikymu susijusias problemas. Bendrai, turto konfiskavimo procesą sudaro tokie 4 etapai:

TURTO KONFISKAVIMO PROCESAS

Source: Victorian Auditor-General's Office.

Turto konfiskavimo operacijos vykdomos vykdant baudžiamąjį procesą, aprašytą 1997 m. Turto konfiskavimo įstatyme. Kai turtas yra areštuojamas, už jo tolesnį valdymą ir realizavimą atsakomybę perima Turto konfiskavimo biuras. Konfiskuotas turtas gali būti gražinamas nuo nusikaltimo nukentėjusiam asmeniui, parduotas iš varžytinių ar sunaikintas. Visos lėšos iš tokio turto pardavimo pervedamos į Konsolidavimo fondą.

KOVOS SU PINIGŲ PLOVIMU PADALINYS (KIPRAS)

Pagal Pinigų plovimo veiklos prevencijos įstatymą buvo įsteigta ir nuo 1996 m. veikia pranešimų sistema. Konkrečiau, pagal įstatymą numatyta įsteigti „Kovos su pinigų plovimu padalinį“ (MOKAS), kuris turi įgaliojimus vykdyti tyrimus, ir yra atsakingas už visos su tiriamu nusikaltimu susijusios informacijos rinkimą, analizę ir vertinimą. MOKAS pradėjo veikti 1997 m. sausio mėn. ir jį sudaro Respublikos teisėjai iš Generalinės prokuratūros, Policijos ir Muitinės atstovai. Padaliniui vadovauja Generalinė prokuratūra.

Įstatymas numato prievolę būtinai pranešti MOKAS apie visus įtartinus sandorius, ir pareigą imtis visų atitinkamų prevencinių priemonių (pvz., nustatyti kliento tapatybę, vesti dokumentaciją, privaloma tvarka pranešti) visiems asmenims, kurie vykdydami savo profesines pareigas yra susiję su finansų sektorium, įskaitant teisininkus ir apskaitininkus. Padalinys turi teisę kreiptis į teismą ir gauti turto arešto, konfiskavimo ir informacijos atskleidimo orderius. Gavus tokius informacijos atskleidimo orderius, gali būti nesilaikoma banko paslapties nuostatos.

GALUTINĖ ATASKAITA

Pagal Įstatymą šis padalinys taip pat paskirtas atsakingu už bet kokias užklausas, kilus įtarimams dėl galimo terorizmo finansavimo. Be to, Padalinys dalyvauja ir strategijos kūrime, pavyzdžiui, kovos su pinigų plovimu klausimais, be to, siūlo įvairias informuotumo didinimo ir mokymo iniciatyvas šiais klausimais, kuriose dalyvauja tiek viešojo, tiek privataus sektoriaus atstovai. Įvairios kredito ir finansinės įstaigos glaudžiai bendradarbiauja su Padaliniu, remdamosi atitinkamomis įstatymo nuostatomis, taip pat finansų įstaigų priežiūros institucijų išleistomis gairėmis.

JK TURTO IŠIEŠKOJIMO AGENTŪRA

Pagal 2002 m. Nusikalstamu būdu gautų pajamų įstatymą Turto išieškojimo agentūrai (angl. – *Assets Recovery Agency* – ARA) buvo suteikti įgaliojimai inicijuoti bylas – baudžiamąsias, civilines ar susijusias su mokesčiais. ARA nebuvo¹⁰ atsakinga už turto plovimo veiklos tyrimą, kadangi ji neturėjo teisės patraukti nusikaltėlių baudžiamojon atsakomybėn, tačiau vykdydama savo pareigas – tyrimus dėl nusikalstamu būdu gautų lėšų, siekiant jas konfiskuoti – ši agentūra visada bendradarbiavo su kita agentūra, kuri turi įgaliojimus patraukti baudžiamojon atsakomybėn. Atlikdamas savo funkcijas – tirti, kokia nauda buvo gauta vykdant nusikalstamą veiklą, ši agentūra siekia nustatyti turimą turtą, o ne nusikalstamos veiklos įrodymų. Tačiau, jeigu ji randa tokių įrodymų, ji perduoda juos kitai agentūrai. Tirdama nusikalstamu būdu gautą naudą, siekdama nustatyti turimą turtą ir iš jo vykdyti išieškojimą, ARA atsakomybė bylų, nagrinėjamo po atitinkamų įstatymų įsigaliojimo atžvilgiu yra trejopo lygio:

- Konfiskavimas: po kaltinamojo nuosprendžio paskelbimo ir prokuratūros pasiūlymo teismui, konfiskavimo procedūras vykdo ARA – išduoda nuosavybės teisės į turtą apribojimo orderius, informuoja klientus, valdo sąskaitas, ir turi įgaliojimus vykdyti bylos tyrimą (reikalauti asmenis ar organizacijas atvykti į apklausas, ar pateikti dokumentus);
- Išieškojimas civiline tvarka: šis įgaliojimas suteiktas ARA, kadangi jam įgyvendinti nereikia teismo nuosprendžio. ARA kreipiasi į teismą paskirti turto laikiną administratorių, kuris privalo įvertinti ir aprašyti turtą. Tokio vertinimo ataskaita gražinama teismui, jo prašant išduoti turto arešto ir (arba) išieškojimo orderį;
- Apmokestinimas: jeigu Direktorius turi pakankamo pagrindo įtarti, kad yra gaunamos pajamos, pelnas ar pagautė, kuriems turėtų būti taikomas atitinkamas mokestis, ir kurios yra gaunamos iš nusikalstamos veiklos, Direktorius atlieka mokesčio administratoriaus funkcijas, kurias paprastai atliktų Mokesčių inspekcija (angl. – *Inland Revenue*). Tai yra susiję ne tik su neteisėtai gautomis pajamomis, bet ir su visu įtariamojo asmens turtu. Vienintelis skirtumas tarp Direktoriaus ir Mokesčių inspekcijos šiuo atžvilgiu yra tas, kad kai Direktorius atlieka apmokestinimo funkcijas, pajamų šaltinio nurodyti nebūtina.

Agentūra savo funkcijas įgyvendina dviem būdais, t.y., ji turi savo vidaus išteklius, dalį funkcijų perleidžia kitoms agentūroms. Agentūra siekia kiek galima daugiau funkcijų atlikti naudodamasi savo vidaus ištekliais, skirdama agentus ir ekspertus veikti Agentūros vardu aukcionų organizatoriaus, vertintojais, Aukščiausiojo teismo sprendimų vykdymo pareigūnais ir t.t. Tam tikrais atvejais Agentūra skiria administratorių, kuris veikia kaip Agentūros patikėtinis (civilinėse bylose), arba kaip Generalinis Administratorius (baudžiamosiose bylose). Agentūra yra įsteigusi Finansinių tyrimų tobulumo centrą (*Financial Investigation Centre of Excellence*) (Centra), kuris organizuoja įvairius mokymus agentūroms, kurios specializuojasi

¹⁰ ARA dabar iš esmės sujungta su JK sunkių organizuotų nusikaltimų agentūra, mokymo funkcija perduota kitai agentūrai.

GALUTINĖ ATASKAITA

nusikalstamu būdu gauto turto nustatymo srityje, ar atlieka kitokius finansinio pobūdžio tyrimus. Pagal 2002 m. Nusikalstamu būdu gautų pajamų įstatymą finansinius nusikaltimus tiriantys tyrėjai privalo būti atestuoti, ir jiems turi būti suteikti atitinkami įgaliojimai vykdyti tyrimus ar apriboti nuosavybės teises. Centras parengė modulinę programą, kurios tikslas tobulinti finansinių nusikaltimų tyrėjų įgūdžius ir žinias atitinkamoje srityje, įtvirtinti tokių tyrėjų akreditavimo ir stebėsenos procesą, bei sukurti atitinkamą precedentų teisės duomenų bazę. Pagal įstatymą numatytas ir Vyresnysis pareigūnas (angl. – *Senior Appropriate Officers (SAO)*), kadangi pagal įstatymą kai kuriuos įgaliojimus galima įgyvendinti tik turint jo leidimą, pvz., nuosavybės teisės apribojimo ar klientų informavimo procedūras. Visiems SAO yra organizuojamas atitinkamas mokymas ir jiems rengiamos gairės, kad jie gerai suprastų jų vaidmens svarbą.

4.2 KONKRETIEJI

Mažų mažiausiai, STT turėtų turėti teisę kreiptis į teismą ir reikalauti teisės gauti finansinę informaciją. Tačiau klausimas dėl platesnių nuosavybės teisės apribojimo ar konfiskavimo įgaliojimų turės būti aptartas plačiau – žr. 2G skyrių.

5. TEISINĖ REFORMA

5.1 Sunkūs nusikaltimai

Korupcija turėtų būti klasifikuojama kaip sunkus nusikaltimas, kad su korupcija susijusiems nusikaltimams galima būtų taikyti sunkiems nusikaltimams taikomas poveikio priemonės.

5.2 Nuosavybės teisės apribojimas ir konfiskavimas

Priklausomai nuo to, ar nuosavybės teisės apribojimo ir konfiskavimo orderius turės teisę išduoti STT, ar kokia nors kita institucija STT vardu, turi būti aiškiai apibrėžtos šiuos procesus reglamentuojančios nuostatos. Geriausia būtų turėti vieną turto konfiskavimo įstatymą, panašiai kaip Queensland – kuriuo gali naudotis speciali agentūra, ar, esant reikalui, bet kuri kita agentūra. Tokiame įstatyme būtina turi būti apibrėžti tokie aspektai:

NUOSAVYBĖS TEISĖS APRIBOJIMO ORDERIAI – TEISINIAI ASPEKTAI
NUOSAVYBĖS TEISĖS APRIBOJIMO ORDERIAI
Nuosavybės teisės apribojimo orderiai: įgaliojimų taikymo sąlygos
Nuosavybės teisės apribojimo orderiai
Nuosavybės teisės apribojimo orderiai: prašymas išduoti, išdavimas ir keitimas
Nuosavybės teisės apribojimo orderiai: apeliacija Aukštesnės instancijos teismui
Nuosavybės teisės apribojimo orderiai: turto areštas
Nuosavybės teisės apribojimo orderiai: įrodymai, pagrįsti gandais
Valdymo administratoriai: paskyrimas
Valdymo administratoriai: įgaliojimai
Įgyvendinimo administratoriai: paskyrimas
Įgyvendinimo administratoriai: įgaliojimai
leškinio sumos nustatymas: įgyvendinimo administratoriai
leškinio sumos nustatymas: Direktoriaus ar atitinkamo teismo pareigūno gautos sumos
Apribojimai: nuosavybės teisės apribojimo orderiai
Apribojimai: įgyvendinimo administratoriai
Apsauga
Kiti prašymai

Įvykdymas ir keitimas
Valdymo administratoriai: įvykdymas
Apeliacija aukštesnės instancijos teismui

KONFISKAVIMAS

KONFISKAVIMO ORDERIAI

Orderio išdavimas
Susigražintina suma
Nukentėjusiajam skirta suma
Galima išieškoti suma
Prielaidos, darytinos esant nusikalstamam gyvenimo būdai
„Suteptas“ dovanotas turtas
Mokėjimo laikas
Palūkanos už neišmokėtas sumas
Orderio išdavimo įtaka kitiems įgaliojimams
Atidėjimas
Atidėjimo įtaka
Informacijos deklaracija
Finansinių ataskaitų teikimas
Atsakovo atsiliepimas į informacijos deklaraciją
Atsakovo informacijos teikimas
Orderis neišduodamas: bylos svarstymas
Orderis neišduodamas: gautos naudos pakartotinis įvertinimas
Orderis išduodamas: gautos naudos pakartotinis įvertinimas
Orderis išduodamas: galimos išieškoti sumos pakartotinis įvertinimas
Galimos išieškoti sumos nepakankamumas: orderio vykdymas
Nereikšminga likusi suma: orderio vykdymas
Informacija
Atsakovas slapstosi: atsakovas nuteistas ar sulaikomas
Atsakovas slapstosi: atsakovas nei nuteistas, nei sulaikomas
Atsakovas slapstosi: orderio keitimas
Atsakovas slapstosi: orderio vykdymas
Direktoriaus teikiamas apeliacinis skundas
Teismo įgaliojimai apeliacinio skundo atžvilgiu
Įgyvendinanti institucija
Baudų taikymas: Direktorius skiriamas įgyvendinančia institucija
Baudų išieškojimas: Direktorius prašymas išieškoti baudas
Direktoriaus prašymas dėl sprendimo įgyvendinimo
Įgyvendinimas taikant baudas: nuostatos dėl įkalinimo ar sulaikymo
Įgyvendinimas taikant baudas: persvarstymas (įkalinimo termino keitimas ir t.t.)

5.3 Verte pagrįsta turto konfiskavimo procedūra

Įstatyme, „turtas“ turėtų būti suprantamas kaip bet koks turtas ar bet kokia vertė turinti nuosavybė, gauta ar įgyta vykdant nusikalstamą veiklą, arba, tiesiogiai ar netiesiogiai nusikalstamu būdu gautos lėšos. Be to, terminas „turtas“ turėtų būti suprantamas plačiąja prasme, ir apimti įvairius kontrolės ar nuosavybės variantus, įskaitant tokius kaip:

- turtas priklauso asmeniui, jeigu asmuo jame turi nuosavybės dalį;
- turtas laikomas asmens įsigytu, jeigu asmuo įsigyja tokio turto dalį;

GALUTINĖ ATASKAITA

- nuorodos į turimą nuosavybę laikomos nuorodomis į turtą, laikomą fonduose ir kitas turto valdymo priemonės, kurių dalis (formali ar neformali) priklauso atitinkamam asmeniui;
- nuorodos į turto dalį, priklausančia nuosavybės teise apima ir nuorodas į tokią turto dalį, kuri tokiam asmeniui priklausytų nuosavybės teise, jeigu jo turtas nebūtų taip perleistas;
- nuorodos į turimą turto dalį apima ir nuorodas į bet kokį turimą nekilnojamą turtą, arba į atitinkamą jo dalį ar teises į jį;
- nuorodos į turimą turto dalį bet kurią kitą, nei žemė apima ir nuorodas į turimas teises (įskaitant teises į tokias nuosavybę).

Rengiant vertės pagrindu vykdomą konfiskavimą reglamentuojančius teisės aktus būtina remtis bendraisiais teisės aktais apibrėžiamais terminais, tokiais kaip pajamos, turtas, ir nuosavybė. Europos Tarybos Konvencijos dėl pinigų išplovimo 5 straipsnyje „pajamos“ apibrėžiamos kaip iš kriminalinių nusikaltimų gauta ekonominė nauda, „nusikalstamu būdu gautos pajamos“ kaip jos apibrėžtos JT kovos su korupcija konvencijoje (angl. – UNCAC) reiškia „bet kokį turtą, gauta, tiesiogiai ar netiesiogiai padarius nusikalstamą veiką“. Tos pačios konvencijos 31 straipsnio 1 dalyje naudojamas ir toks apibrėžimas: „*pajamos, gautos šios Konvencijos nustatytus nusikaltimus, arba turtas, kurio vertė atitinka tokias pajamas*“ (pabrėžiama).

5.3.1 punkte pateikiamas šiek tiek bendresnio pobūdžio turto apibrėžimas, tuo tarpu 5.3.2 punkte pateikiami kiti pavyzdžiai, kuriuose pajamos susiejamos su turtu, toliau su turto kontrole, nustatant aiškų ryšį tarp visų šių elementų, ir bandoma apimti visus galimus aiškinimus.

5.3.1 Bendrojo pobūdžio apibrėžimas

Terminas „nusikalstamu būdu gautos pajamos“ turėtų būti naudojamas kaip bendras terminas. Airijos, Šiaurės Afrikos, Australijos ir JK teisėje šis terminas apibrėžiamas įvairiai:

- „nusikalstamu būdu gautos pajamos“ yra bet koks turtas, gautas ar įgytas be kuriuo metu (nesvarbu, ar prieš šio [statymo] [sigaliojimą] ar jam [sigaliojus] padarius nusikalstamą ar su ja susijusią veiką;
- „turtas“ yra pinigai, bet koks kilnojamasis ar nekilnojamasis turtas, bet koks materialus ar nematerialus objektas, ir apima bet kokią tokio turto turimą dalį ar iš jo gaunamas pajamas;
- „turtas“ yra bet kokie pinigai ar bet koks kitas turtas, nekilnojamasis, asmenimis, paveldimas, kilnojamasis, įskaitant turtą dėl kurio bylinėjamasi, ir kitas nematerialus ar nefizinis turtas ir turtas, kuris dar bus sukurtas, įskaitant bet kokią turto dalį;
- Turtas, kurį tiesiogiai ar netiesiogiai sudaro nusikalstamu būdu gautos pajamos, arba turtas, kuris visas ar jo dalis buvo tiesiogiai ar netiesiogiai įgytas kartu su nusikalstamu būdu įgytu turtu;
- Turtas apima bet kokį pelną ar pajamas ar dalį, dividendus ar kitus mokėjimus, susijusius ar kylančius iš nusikalstamu būdu įgyto turto. Turtas gali turėti ar neturėti vertės bet kuriuo nusikalstamos veiklos vykdymo metu, ar vėliau.

5.3.2 Konkretesni apibrėžimai

Pajamų reikšmė

Pajamos, susijusios su veikla, apima turtą ar kitokias gautas pajamas, kai tokią veiklą vykdo (a) tokią veiklą vykdomasis asmuo; arba (b) kitas asmuo, nusikalstamoje veikloje dalyvaujančio ar su ja susijusio asmens tiesioginiu ar netiesioginiu nurodymu ar prašymu.

Turto reikšmė:

Asmens turtas —

(a) yra —

(i) asmeniui priklausanti licencijos, kurią kitas asmuo privalo turėti norėdamas vykdyti tam tikrą veiklą, dalis; ir

(ii) bet kokia asmeniui priklausanti verslo įmonės prestižo dalis; ir

(iii) kito asmens, iš esmės kontroliuojamo tokio asmens, turtas; ir

(b) neapima asmens, kuris iš esmės yra kito asmens kontroliuojamas, turto.

Turto kontrolės reikšmė –

(1) Turtas gali būti laikomas iš esmės asmens kontroliuojamas, netgi jeigu —

(a) asmuo neturi tiesioginės ar netiesioginės teisės, kokių nors teisių ar privilegijų turto atžvilgiu; arba

(b) asmeniui kitokių pagrindų nepriklauso jokia tokio turto dalis.

(2) Ypač būtina atsižvelgti į visus svarbius momentus siekiant nuspręsti, —

(a) ar turtas yra iš esmės asmens kontroliuojamas; ir

(b) ar yra pakankamo pagrindo manyti, kad turtą iš esmės asmuo kontroliuoja.

(3) Dalykai, į kuriuos būtina atsižvelgti, apima ir tokius dalykus, kaip—

(a) asmeniui priklausanti turto, ar korporacijos, kuriai tiesiogiai ar netiesiogiai priklauso turto dalis, akcijų ar skolos vertybinių popierių dalis; ir

(b) fondas, kuris yra tiesiogiai susijęs su tokia nuosavybe; ir

(c) šeimos, buitiniai ar verslo ar kitokie ryšiai su bet kuriais iš toliau nurodytų asmenų—

(i) asmenys, kuriems priklauso turto dalis;

(ii) korporacijos, kurioms tiesiogiai ar netiesiogiai priklauso turto dalis;

(iii) fondai, kurie turi tiesioginį ryšį su turtu.

(4) Tačiau turtas laikomas iš esmės kontroliuojamas asmens (pirmojo asmens), jeigu turtas—

(a) yra saugojamas kito asmens pirmojo asmens naudai; arba

(b) yra pirmojo asmens dovanotas antrajam asmeniui per 6 metus nuo prašymo išduoti nuosavybės teisės apribojimo orderį, nesvarbu, ar turtas vis dar priklauso ar nepriklauso antrajam asmeniui.

Naudos ir gautos naudos apibrėžimas

(1) Nauda apima paslaugas ir privalumus.

(2) asmens gauta nauda taip pat apima ir naudą, kurią kitas asmuo gavo tokio atitinkamo asmens prašymu ar nurodymu.

6. NAUJOS TEISINĖS REFORMOS

Be to, teisės aktuose turėtų būti numatyta nuostata, pagal kurią nuteistasis atsakovas privalo pateikti teismui informacija apie savo turtą (6.1). Taip pat į konfiskavimo procedūras reglamentuojančius teisės aktus būtina įtraukti gyvenimo būdo nusikaltimus, pagal kuriuos prokuratūra gali pratęsti terminą, per kurį prokurorai gali reikalauti žalos išieškojimo iš turto pakartotinių ar įprastinių nusikaltimų atvejais (6.2).

6.1 Finansinių ataskaitų teikimas

6.1.1 Įžanga

Jeigu STT vykdys ir su finansų sritimi susijusią veiklą, ir jai bus suteikti įgaliojimai išleisti nuosavybės teisės apribojimo ar konfiskavimo orderius – ar prašys kitos agentūros STT vardu tokius orderius išduoti – STT turėtų turėti ir įgaliojimus pareikalauti iš nuteistojo atsakovo pateikti finansines ataskaitas.

GALUTINĖ ATASKAITA

Panašiai kaip sulaikytojo atsakovo galima pagal įstatymą pareikalauti pateikti dokumentus ar panašią medžiagą, kuri tyrėjo nuomone gali būti svarbi tyrimui, taip ir konfiskavimo orderio išdavimą ir įgyvendinimą turėtų palengvinti teisės aktuose numatyta galimybė pareikalauti nuteistojo atsakovo pateikti su finansine veikla susijusius dokumentus.

6.1.2 Vertinimas

Reikalavimas nuteistajam atsakovu pateikti dokumentus, nurodyti kontaktus ir t.t. susijusius su jo finansine veikla, dėl kurios yra vykdomi procesiniai veiksmai pagal baudžiamąją bylą, arba pagal kurią siekiama gauti įtikinamų įrodymų, kad atsakovas yra dalyvavęs nusikalstamoje veikloje ir yra iš jos gavęs naudos, taip pat leidžia daryti prielaidą, kad reikalavimas pateikti papildomų su šiais kaltinimais susijusių dokumentų neturėtų būti laikomas nei neteisingu, nei diskriminuojančiu. Be to, pateikęs finansines ataskaitas atsakovas įgyja pagrindą savo gynybai svarstant turto konfiskavimo klausimą, o taip pat atsakovo pateiktos finansinės ataskaitos gali tapti atsvara bet kokiai STT pozicijai dėl atsakovo finansinės padėties.

6.1.3 Pasiūlymas

Siūloma numatyti, kad STT turėtų įgaliojimus visose dėl nusikaltimo korupcija iškeliose bylose reikalauti, kad atsakovas pateiktų finansines ataskaitas prieš priimant bet kokius sprendimus dėl turto konfiskavimo. To nepadarius, gali susidaryti situacijos, kuriose teismas padarys tam tikras prielaidas dėl atsakovo turto vertės remdamasis STT informacija, kurių negalima bus vėliau paneigti teismo proceso nagrinėjimo metu. Taip pat turėtų būti numatyta galimybė panašius reikalavimus taikyti ir jau išdavus naudojimosi turtu apribojimo orderį.

6.1.4 Teisinė reforma

Nuosavybės teisės apribojimo ar konfiskavimo orderis išduodamas remiantis tyrėjo darbo išvadomis. Kaip ir vykdant bet kurį kitą tyrimą, tyrėjas turi galimybę paprašyti atsakovo pateikti medžiagą ar informaciją. Tokia informacija turėtų apimti ir finansinę informaciją, kadangi baudžiamasis bylos nagrinėjimas vykdomas siekiant nustatyti, ar atsakovas dalyvavo nusikalstamoje veikloje ir iš jo gavęs naudos. Todėl tyrėjo teisė atsakovo reikalauti pateikti finansinę informaciją turėtų būti įtvirtinta kaip privalomas teisinis reikalavimas.

6.2 „Suteptas dovanotas turtas“ ir gyvenimo būdo nusikaltimai

6.2.1 Įžanga

Kai kurios valstybės numatė teisės aktų pakeitimus, pagal kuriuos nuosavybės teisės apribojimo ar konfiskavimo procedūras vykdančios agentūros turėtų galimybę plačiau įvertinti korupcija įtariamo atsakovo turtą. Toks turtas gali būti sukauptas dalyvaujant su korupcija susijusioje veikloje ne vieną kartą. Tai sudaro galimybes agentūrai daryti prielaidą, kad toks turtas buvo įgytas ar sukauptas dėl ilgalaikės nusikalstamos veikos, t.y. vykdant „gyvenimo būdo“ nusikaltimus.

Kai kuriose šalyse baudžiamoji atsakomybė suprantama platesne prasme, teigiant, kad atskiras nusikaltimas yra tik dalis visos nusikalstamos veiklos, ir kad vykdant atskirą tyrimą nėra įmanoma nustatyti, kokią naudą nusikaltėlis yra gavęs iš tokio vieno nusikaltimo. Kitas susijęs klausimas buvo nuostatos, neleidžiančios nusikaltėliui perleisti ar padovanoti nusikalstamu būdu įgytas lėšas, siekiant paslėpti savo nuosavybę (ir taip sumažinti įtarimus pinigų plovimu, ar iš tokios veiklos gautas pajamas, kurios gali būti konfiskuotos, ar joms gali būti taikomas išieškojimo orderis).

6.2.2 Vertinimas

Jeigu nusikaltimas vykdomas pakartotinai, ar tai yra profesionalus nusikaltimas (paprastai įstatymuose jis apibrėžiamas pagal paskelbtų nuosprendžių skaičių), konfiskuotina suma nustatoma atsižvelgiant į visos nusikalstamos veiklos visumą. Jungtinėje Karalystėje tam tikromis aplinkybėmis teismas turi teisę daryti prielaidą, kad atsakovo turtas, ir visos jo pajamos ir visos išlaidos per šešis metus iki teismo nagrinėjimo pradžios buvo gauti vykdant nusikalstamą veiką ir išleisti atitinkamą orderį.

Tokio požiūrio galima laikytis ir nagrinėjant procesą civiline tvarka. Agentūros gali pateikti ieškinius tuo pagrindu, kad asmens turimas ar kontroliuojamas turtas neatitinka jo ankstesnių ar esamų galimybių uždirbti, ir kad jo gyvenimo būdas visiškai neatitinka jo realiai uždirbamų pajamų, ir gali būti siejamas su jo ankstesniais nusikaltimais, nepagrįstai dideliu sukauptu turtu, ryšiais su konkrečia nusikalstama veika ar ryšiais su žinomais nusikaltėliais.

Panašiai, turėtų būti įtvirtintos teisinės nuostatos, kurios užkirstų kelią atsakovams, kuriems pateikiami kaltinimai, savo pajamas perleisti kitiems asmenims kaip dovaną. Tai galima padaryti įtvirtintus nuostatas dėl nusikaltimų, susijusių su „suteptu“ turtu, patikslinus kovą su pinigų plovimu reglamentuojančius teisės aktus, ar tiksliau apibrėžus „turto kontrolės“ sąvoką.

6.2.3 Pasiūlymas

Būtina apgalvoti galimybes praplėsti konfiskavimo ir turto išieškojimo procedūras, taip užkertant kelią gauti naudos vykdant „gyvenimo būdo“ nusikaltimus, ar nusikaltimus, vykdomus naudojant „suteptą“ turtą, ar dovanojant „suteptą“ turtą.

6.2.4 Teisinė reforma

Bet kokio konfiskavimo įstatymo nuostata, teigianti:

Prokuroras gali prašyti teismo priimti sprendimą išleisti konfiskavimo orderį, jeigu nusikaltėlis gyvena nusikalstamą gyvenimo būdą. Galima daryti prielaidą dėl nusikalstamo gyvenimo būdo jeigu, ir tik jeigu, tenkinama tokia sąlyga: nusikaltimas (ar bet kuris kitas nusizengimas) yra tokios veiklos dalis, kurią vykdydamas nusikaltėlis buvo nuteistas mažiausiai du kartus pagal tą patį Baudžiamojo kodekso skyrių, ir abejais kartais nusikaltėlis buvo gavęs naudos iš savo vykdomos nusikalstamos veiklos. Tokiomis aplinkybėmis laikotarpis, kuriam gali būti taikomas konfiskavimo orderis gali būti šešeri metai iki dienos, kurią buvo pradėtos vykdomos teisinės procedūros.

Bet kuriuo metu kaltinamojo padovanotas turtas yra laikomas „suteptu“, jeigu kaltinamasis tokį turtą įgijo vykdydamas nusikalstamą veiklą, ar kitą su tokia nusikalstama veikla susijusią veiklą, arba kuris (visas, ar tik jo dalis, tiesiogiai, ar netiesiogiai) yra laikomas kaltinamojo turtu, kurį jis įgijo, vykdydamas nusikalstamą veiklą, ar kitą su tokia veikla susijusią veiklą. Bet kuris turtas, kurį kaltinamasis padovanojo jau po pirmojo nusikaltimo dienos, laikomas „suteptu“ turtu, o jeigu vykdydamas savo nusikalstamą veiklą, asmuo yra padaręs daugiau nei vieną nusikaltimą, tokiu atskaitos tašku laikoma anksčiausiai jo paryto nusikaltimo data. Jeigu kaltinamasis perduoda kitam asmeniui turtą už atlyginimą, kurio dydis tokio perdavimo metu yra žymiai mažesnis už perduodamo turto vertę, laikoma, kad kaltinamasis turtą dovanoja. Toks dovanojamas turtas gali būti laikomas „suteptu“ turtu, nesvarbu, ar jis buvo dovanotas iki šio įstatymo priėmimo ar jau jį priėmus.

2 E.

ĮRODINĖJIMO NAŠTA

1. ĮŽANGA

Konfiskavimo instrumento naudojimas po asmens nuteisimo, ar siekiant išieškoti žalos atlyginimą civilinio proceso keliu taip pat yra susidūręs su problemomis iš žmogaus teisių srities – tiek su žmogaus teise į teisingą teisumą, tiek su nekaltumo prezumpcijos taikymo nuostata, o taip pat ir su aplinkybėmis, kuriomis būtina parodyti, kad ieškovo, t.y., valstybės, pretenzijos yra nepagrįstos, kad turtas, iš kurio siekiama išieškoti žalą, iš tikrųjų teisėtai priklauso atsakovui. Šiuo atžvilgiu yra dvi probleminės sritys:

- 1.1 Konfiskavimas po nuosprendžio priėmimo (kai nuteistojo asmens turtas yra konfiskuojamas arba remiantis konkrečiu jo turto objektu, arba konfiskacija vykdoma kaltinimu „gyvenimo būdo“ nusikaltimu). Abiem atvejais nuteistieji asmenys gali teigti, kad jie turi turėti galimybę įrodyti, kad turtas ar nuosavybė teisėtai priklauso jiems, kad tokį turtą galėtų apsaugoti nuo konfiskavimo. Tokia nuostata gali būti traktuojama kaip atvirkštinis įrodinėjimo naštos reikalavimo taikymas, atimantis nuteistojo teisę pasinaudoti nekaltumo prezumpcijos nuostata.
- 1.2 Išieškojimas taikant civilinio proceso priemones yra vis dažniau taikoma priemonė išieškant turtą, kuris buvo įgytas nusikalstamu būdu. Tokia nuostata suteikia galimybes atitinkamoms agentūroms siekti nusikaltimu padarytos žalos atlyginimo nelaukiant nuosprendžio dėl padaryto nusikaltimo. Šiuo atveju ir įrodinėjimo našta tenka mažesnė, nei nusikaltimo už kurį patraukiama baudžiamojon atsakomybėn atveju. Šiuo atveju atsakovai teigia, kad valstybė laikosi nuostatos, kad turtas, kurį siekiama iš atsakovo konfiskuoti yra įgytas neteisėtai, ir kad, iš dalies taikydamas atvirkštinę įrodinėjimo naštos nuostatą atsakovas turi įrodyti priešingai.

2. VERTINIMAS

Ryškus 1.1. punkto nuostatą iliustruojantis pavyzdys yra Europos žmogaus teisių teisme nagrinėta byla¹², kurioje prekyautojas narkotikais ginčijo įstatymo nuostatą (kurią prokuroras teismo gali prašyti apsvarstyti), t.y.:

1994 m. įstatymo 4 skyriaus 3 dalį, pagal kurią teismas turi teisę daryti prielaidą, kad visas už prekybą narkotikais nuteistojo asmens turtas, jo įgytas per praėjusius 6 metus, yra įgytas užsiimant prekyba narkotikais.

Nuteistasis atsakovas pateikė apeliacinį skundą dėl konfiskavimo orderio remdamasis tuo pagrindu, kad (i) jis turėjo teisę per priimtina laiką būti išklaustas teisingame ir viešame pagal įstatymą įsteigto teismo posėdyje, ir kad (ii) kiekvienas, kaltinamas padarius kriminalinį nusikaltimą turi būti laikomas nekaltu, kol teismas neįrodė kitaip.

Teismas nusprendė, kad konfiskavimo procedūra buvo analogiška teismo vykdomos baudos sumos nustatymui, arba atitiktų nusikaltėlio nuteisimo laisvės atėmimui terminą, ir kad (ii) ji nebuvo taikoma nuteisimui. Kai dėl nekaltumo prezumpcijos – ir

¹² 2001 m. pranešimas spaudai: SPRENDIMAS BYLOJE „PHILLIPS vs. JUNG TINĖ KARALYSTĖ“. Europos žmogaus teisių teismo sprendimas byloje „Phillips vs. Jungtinė Karalystė“ (Mr. 41087/98).

GALUTINĖ ATASKAITA

reikalavimo, kad teismo proceso kaltinančioji pusė prisiimtų kaltinimų įrodymo našta – teismas pažymėjo, kad įstatymo nuostatos buvo pritaikytos ne siekiant įrodyti atsakovo kaltę, o greičiau sudaryti galimybes teismui teisingai nustatyti konfiskavimo orderio dydį. Taigi, nors konfiskavimo orderio vertė, nustatyta remiantis įstatymo nuostatomis buvo didelė, ir nors apeliantas rizikavo būti nubaustas dviejų metų laisvės atėmimo bausme, jeigu jis nesumokėtų nustatytos sumos, nuteisimas už kitus su prekyba narkotikais susijusius nusikaltimus jam negrėsė. Be to, teismas nusprendė, kad teismo procesas taip pat numatė ir atitinkamas apsaugos priemonės. Teismas įvertino padėtį atlikdamas visas teismines procedūras, įskaitant viešą klausymą, iš anksto atskleidęs bylos aplinkybes, ir suteikęs apeliantui galimybę pateikti dokumentus ar žodinius įrodymus. Teismas galėjo nustatyti mažesnę konfiskavimo orderio vertę, tik jeigu, įvertinęs visų galimų aplinkybių pusiausvyrą, būtų įsitikinęs, kad tik mažesnė suma gali būti faktiškai išieškota.

Teismas argumentavo, kad pagrindinė apsaugos priemonė buvo ta, kad įstatymo daroma prielaida galėjo būti paneigta, jeigu apeliantas, vėl gi tinkamai įvertinus visas galimybes, būtų tinkamai įrodęs, kad jis yra įsigijęs turtą kitokiu būdu, nei prekyba narkotikais. Be to, teisėjas galėjo savo nuožiūra netaikyti įstatymo daromos prielaidos, jeigu jis būtų nusprendęs, kad tokios nuostatos taikymas iš esmės pažeistų teisingumo reikalavimą. Pagaliau, teismas nurodė, kad atsižvelgus į visas aplinkybes, įvertinęs tiek atsakovo parodymus, tiek kaltinimo pusės pateiktus įrodymus, kad atsakovas turėjo turtą ir leido pinigus, ir kad visiškai akivaizdi išvada buvo padaryta, kad toks turtas buvo įgytas iš neteisėtų šaltinių. Be to, jeigu atsakovo teiginiai dėl jo finansinės veiklos būtų buvę teisingi, jam visiškai nebūtų sunku paneigti įstatymo daromą prielaidą.

Be to, Europos teismas – kaip ir nacionaliniai teismai – nelaiko nekaltumo prezumpcijos absoliučiu reikalavimu. Vienoje 2001 m. JK nagrinėtoje byloje, vienas iš teisėjų buvo pareiškęs Lordų Rūmuose:

Ir vis dėlto yra teisinga teigti, kad konstitucinėje demokratijoje gali būti pateisinamas ir ribotas nekaltumo prezumpcijos nuostatos taikymas. Priimtinas požiūris šiuo klausimu buvo apibrėžtas Europos žmogaus teisių teismo nagrinėtoje byloje *Salabiaku v France* (1988) 13 EHRR 379, 388 (28 dalis):

„Faktų ar teisės prezumpcijos veikia kiekvienoje teisinėje sistemoje. Visiškai akivaizdu, kad Konvencija iš principo nedraudžia taikyti tokias prezumpcijas. Tačiau ji reikalauja, kad sutarties šalys šiuo atžvilgiu laikytųsi baudžiamosios teisės apibrėžtų reikalavimų.

Pagal 6 straipsnio 2 dalį baudžiamojoje teisėje nustatyta fakto ar teisės prezumpcija nėra taikoma automatiškai. Pagal ją yra reikalaujama, kad valstybės laikytųsi tam tikrų apribojimų, atsižvelgdamos į svarstomų dalykų svarbą ir užtikrindamos teisę į gynybą. Kiekvienu atveju testas priklauso nuo konkrečių bylos aplinkybių“.

Tai reiškia, kad teisės aktais numatyta galimybė interpretuoti nekaltumo prezumpciją turi būti tinkamai pagrindžiama, ir ji negali būti didesnė, nei iš tikrųjų reikalinga. Taip pat būtina laikytis proporcingumo principo.

Argentinios teismai taip pat laikosi panašios „proporcingos“ pozicijos:

Įstatymas numato bausmę „už tai, kas tinkamai reikalaujama, ir nepateisina asmens ar trečios šalies neproporcingo praturtėjimo kaltės, siekiant ją nuslėpti“. Teismų praktika daro išvadą, jog nėra galimybės taikyti atvirkštinio įrodinėjimo naštos nuostatos, kadangi būtent prokurorai ir (arba) tyrimą atliekantys teisėjai privalo įvertinti įtariamojo valstybės tarnautojo „neproporcingą praturtėjimą“ surinkdami iš nepriklausomų šaltinių visus objektyvius įrodymus, susijusius su kaltinamojo veiksmais, kurie gali patvirtinti įtarimus, kad turto vertės padidėjimas ženkliai viršija oficialias pareigūno pajamas. Precedento teisė taip pat nurodo, kad pagal įstatymus nėra baudžiamas pats praturtėjimo faktas, baudžiama už nesugebėjimą įrodyti ir parodyti tokio praturtėjimo šaltinio. Todėl teisė nepaneigia nekaltumo prezumpcijos, ji tik numato prievolę pagrįsti bausmės už įstatymų nesilaikymą taikymą. Teismas vienoje byloje žengė dar vieną žingsnį, teigdamas, kad „nekaltumo principas nėra pažeidžiamas, kadangi nieko nėra

preziumuojama; atvirkščiai, tik įrodoma, kad asmuo neproporcingai padidino savo turto vertę, ko pagrįsti jis negali¹³.

Vertinant 1.2 punkte išdėstytas aplinkybes, valstybė turėtų turėti teisę būti atstovaujama civilinėse bylose. Tačiau civilinių teismų taisyklės labai skiriasi nuo baudžiamojo proceso teismų taisyklių. Civilinėse bylose siekiama tikslo atlyginti žalą nukentėjusiai šaliai, o ne nubausti nusikaltėlį. Pagrindinis principas yra tas, kad siekiama užtikrinti vienodą bylos šalių padėtį, ir sudaryti galimybes nukentėjusiajai šaliai siekti žalos atlyginimo, kompensacijos ar išieškojimo iš kitos šalies turto. Tai, kad valstybė turi didesnes galimybes tai padaryti, nei komercinė įmonė, neturėtų paneigti to fakto, kad komercinė įmonė turi galimybę veikti panašiu principu, o įrodinėjimo naštos nuostata civilinėse bylose ir baudžiamosiose bylose taikoma labai skirtingai.

3. PASIŪLYMAS

1998 m. byla aiškiai parodė, kad Lietuvos baudžiamosios teisės sistema turėtų tinkamai atsižvelgti į Europos teismo sprendimus, ir turėtų pateikti pakankamą teisinį pagrindą Lietuvos nusikalstamu būdu gautų pajamų ir konfiskavimo procesą reglamentuojančių teisės aktų peržiūrai. Galima tikėtis, kad teismai išliks konservatyviais, ir kad jie tinkamai atsižvelgs į Europos žmogaus teisių teismo sprendimus. Kita vertus, tokius apribojimus galima pašalinti *taip pat* ir taikant civilinės teisės nuostatas. Teisėjams reikėtų padėti geriau susipažinti su Europos žmogaus teisių teismo pozicija. Nėra jokios priežasties, kodėl:

- negalėtų būti priimtos nuostatos dėl žalos išieškojimo po nuosprendžio paskelbimo;
- negalėtų būti priimtos nuostatos dėl konfiskavimo proceso taikymo po nuosprendžio paskelbimo;
- valstybė negalėtų būti atstovaujama civilinėse bylose. Korupcija yra kaip tik ryškus pavyzdys situacijos, kurioje nėra atskiro nukentėjusio asmens – faktiškai nukentėjusiais tampa visi mokesčių mokėtojai. Valstybė, kaip jų atstovė, turėtų imtis visų priemonių pirmiausia išieškoti kyšio sumą (kurią gavo neteisėtai savo tarnybine padėtimi pasinaudojęs valstybės tarnautojas) arba neteisėtai pasisavintą valstybės turtą (kuris priklauso valstybei).

¹³ Jorge, G. (2007). The Romanian Legal Framework on Illicit Enrichment. ABA/CEELI/SPAI.

2F.

NEPAGRĪSTAS PRATURTĒJIMAS

1. IŽANGA

Kai kurios šalys turi įstatymus, numatančius baudžiamąją atsakomybę už turtą arba lėšas, kurių vertė neatitinka iš oficialaus atlyginimo gautų pajamų. Taigi, valstybės tarnautojams gali būti pateikti kaltinimai dėl nepagrįsto praturtėjimo, tai yra kai valstybė ginčija jų turimo turto ir lėšų pagrįstumą. Kadangi būtent valstybė turi įrodyti, kad turimas turtas yra pernelyg didelis, kad galima būtų manyti, jog jis buvo įgytas už pajamas, gautas iš oficialaus atlyginimo, dažnai pareigūnui gali reikėti pagrįsti turto ir pajamų teisėtumą, o kai kuriems įrodinėjimo pareiga gali būti perkelta patiems. Tokie teisės aktai dažnai yra laikomi pasenusiais ir prieštaraujančiais žmogaus teisėms. Turtas arba lėšos gali būti gauti iš sutuoktinio darbo pajamų, paveldėjimo keliu ir iš asmeninių interesų, pavyzdžiui, azartinių lošimų.

2. VERTINIMAS

Mažai tikėtina, kad įstatymas dėl nepagrįsto praturtėjimo būtų priimtinas, ypač jeigu įstatymas būtų taikomas tiktai valstybės tarnautojams, o politikams – ne. Tose šalyse, kurios turi tokius teisės aktus, dažnai reikia pateikti turto įgijimo įrodymus, kai šio turto vertė yra „neproporcinga“ iš oficialaus atlyginimo gautoms pajamoms arba „akivaizdžiai jų neatitinka“, kad jos galėtų „deramai“ ginčyti turto įgijimo teisėtumą teismuose. Jeigu bendra prielaida nėra tokia, kad daug arba dauguma valstybės tarnautojų pateikia tikrovės neatitinkančias pajamų deklaracijas arba registruoto turto deklaracijas, teisėsaugos institucijos susilauks nusiskundimų dėl pernelyg uolaus arba įkyraus elgesio. Kita problema yra susijusi su kaltintojo pareigos įrodyti nepagrįstą praturtėjimą perkėlimu įtariamam pareigūnui (kaip Singapūro antikorpnciniuose įstatymuose).

Taigi teisės aktai dėl nepagrįsto praturtėjimo gali nustatyti reikalavimą, kad:

korupcijos paveikti pareigūnai pagrįstų turto ir pajamų teisėtumą ir jie daro praturtėjimo iš korupcinio pobūdžio veikos nuslėpimą sudėtingesnę ir rizikingesnę. Kai kuriose šalyse daiktai ir pinigai netgi konfiskuojami, jeigu valstybės tarnautojai negali tinkamai nurodyti jų šaltinio. Tačiau šias priemones, kaip ir galima tikėtis, itin sunku įgyvendinti ir kontroliuoti. Neteisėto praturtėjimo kontrolė yra vykdoma arba pagal baudžiamosios teisės nuostatas, arba administracinio proceso tvarka. Tačiau teisinis įgyvendinimas turi du trūkumus. Pirma, dažnai ginčijamas neteisėto praturtėjimo baudžiamojo persekiojimo konstitucingumas remiantis tuo, kad įrodinėjimo pareigos perkėlimas pažeidžia atsakovo teisę nebūti verčiamam liudyti prieš save. Antra, baudžiamųjų kaltinimų dėl neteisėto praturtėjimo pateikimą labai apsunkina tarptautinio bendradarbiavimo procedūros. Visos abipusės teisinės pagalbos sutartys leidžia atsisakyti bendradarbiauti pagal dvigubo baudžiamumo principą, kai tiriama veika privalo būti laikoma baudžiamuoju nusikaltimu tiek prašymą pateikusios, tiek prašymą gavusios šalies jurisdikcijoje. Tokiais atvejais, kai viena šalis arba jurisdikcija neturi baudžiamosios teisės aktų nepagrįstam praturtėjimui persekioti (pavyzdžiui, Europoje ir JAV), retai bus bendradarbiaujama baudžiamojo persekiojimo dėl neteisėtai gautų pajamų srityje.¹¹

¹¹ Gonzales de Asis, M (2006). *Anticorruption Reform in Rule of Law Programs*. World Bank.

GALUTINĖ ATASKAITA

Kita vertus, valdžios institucijos taip pat turi sudaryti tokias sąlygas, kad viešųjų paslaugų teikimas būtų skaidrus ir nešališkas, būtų žinoma, kad nebus siūloma priimti ir nebus priimamos dovanos ir vaišės, ir kad asmeniniai ar kitokie interesai neturėtų įtakos tarnybiniam veiksmams ir sprendimams. Reikia atlikti šiuos pakeitimus:

- numatyti, kad valstybės tarnautojai turi viešai deklaruoti ir registruoti pajamas;
- elgesio kodekse įrašyti, kad privaloma gauti leidimą atidaryti ir privaloma įregistruoti bet kurią sąskaitą užsienio banke;
- įstatymai turi leisti STT gauti reikalingą informaciją iš FNTT apie PDA, kurie yra šalies piliečiai.

Nors pinigų plovimo prevencijos teisės aktai pripažįsta PDA, kurie yra užsienio valstybių piliečiai, ir atitinkama Konvencija nereikalauja nustatyti panašių įstatyminių reikalavimų PDA, kurie yra šalies piliečiai, atžvilgiu, nėra pagrindo atlikti tokias teisės aktų pataisas. PDA, valstybės piliečiai, yra asmenys, kuriems yra arba buvo patikėtos svarbios arba korupcijos pažeidžiamos viešosios pareigos, ir jų šeimos nariai ir artimi pagalbininkai. FNTT turėtų nustatyti bankams ir kitoms finansų institucijoms standartinę procedūrą, pagal kurią identifikuojami potencialūs PDA. Jiems turi būti primenama jų atsakomybė, susijusi su tuo, kad jų klientas arba turto naudotojas yra PDA. Ši atsakomybė yra susijusi su turto arba pajamų šaltinių identifikavimu tikrinant patikrinamus pajamų šaltinius ir priežastis, dėl kurių galimai buvo atidaryta sąskaita toje jurisdikcijoje. Tai taip pat apima sumų, gaunamų, pavyzdžiui iš valdžios institucijų arba komercinių įmonių, kurios yra įsisteigusios kitose jurisdikcijose, stebėjimą. Kai stebėjimo procese atsiranda kokių nors abejonių, apie tai turi būti nedelsiant pranešta FNTT ir vėliau STT. Taip pat reikėtų atkreipti dėmesį į žiniasklaidos pranešimus apie korupcijos atvejus.

PDA taip pat gali būti priskirti bet kokie pareigūnai, kurių pareigos yra susijusios su valstybės vardu vykdomais pirkimais ir išlaidomis, pavyzdžiui viešųjų pirkimų skyriai arba valstybės valdomų įmonių vadovai, ir korupcijos pažeidžiamos sritys. Taip pat gali būti priskiriami šių valstybės tarnautojų šeimos interesai, siekiant užkirsti kelią tam, kad šeimos nariai būtų naudojami kaip korupcinio pobūdžio veikos pajamų turėtojai arba tarpininkai.

Taigi, reikia labiau į tikslą sutelkto požiūrio. Tai galima padaryti dviem būdais. Pirma, reikia patikslinti valstybės tarnautojų elgesio kodeksą dėl užsienio valstybių sąskaitose laikomų lėšų (3a). Antra, jeigu PAD sąvoka dar nėra įtvirtinta, ji turėtų būti naudojama ir sudaryti pagrindą baudžiamajam tyrimui atlikti (3b).

3a. PASIŪLYMAS NR. 1

Pirmajai sričiai reikalingas išsamus turto ir interesų deklaravimas ir registravimas, naudojant kasmetinio priminimo ir informacijos atnaujinimo sistemą. Nustačius bet kokį pažeidimą PDA, kuris yra šalies pilietis, ataskaitoje arba kitoje ataskaitoje, yra kelios galimybės.

Pirma, apie nepagrįstas pajamas gali būti pranešta mokesčių inspekcijai ir dėl to gali būti pradėtos atitinkamos mokesstinės procedūros. Antra, gali būti paskirtos administracinės nuobaudos. Šiais atvejais labai lengva reikalauti pagrįsti bet kokį nepagrįstą praturtėjimą, kadangi pareigūnas jau yra pareiškęs, kad, pavyzdžiui, turto nėra. Dabar reikalavimas paaiškinti, kodėl turtas nebuvo deklaruotas, ir nurodyti jo šaltinį nėra įrodinėjimo naštos perkėlimas. Jeigu pareigūnas negali pateikti tinkamo paaiškinimo, STT gali pradėti išieškojimą civiline tvarka. Be to, pagal įstatymus gali būti inkriminuojami baudžiamieji nusikaltimai už tyčinį melą, neteisingą teiginį

deklaracijos formoje arba per didelės sumos deklaravimą siekiant išvengti pareigos paaiškinti vėlesnį pajamų padidėjimą.

Antroji sritis yra susijusi su sąskaitos turėjimu užsienio šalyse, nepriklausomai nuo to, ar ji yra atidaryta asmeniniais interesais arba turint pasirašymo teisę, ar pagal bet kokius kitokius įgaliojimus tvarkyti tarnybines sąskaitas, kurios gali būti susietos su kitomis sąskaitomis užsienio šalyse, pavyzdžiui, valstybės valdomų įmonių sąskaitomis užsienio šalyse arba prekybos arba mokymų sąskaitas ir kt. Kalbant apie tarnybines sąskaitas, visoms šioms sąskaitoms privalo būti taikomos aiškios procedūros ir jas turi nuolat prižiūrėti Valstybės kontrolė. Asmeninių sąskaitų atveju, visoms valstybės tarnautojų ar jų šeimos narių ar artimų pagalbininkų sąskaitoms atidaryti turi būti gautas valstybinės įstaigos vadovo leidimas, jos turi būti įregistruotos pagal turto deklaravimo ir registravimo procedūras ir joms turi būti taikomi reikalavimai, galiojantys PDA (žr. 3b punktą).

3b. PASIŪLYMAS NR. 2

PDA, kuris yra šalies pilietis, yra valstybės tarnautojas, kuris yra arba vadovaujančias pareigas užimantis valstybės tarnautojas, arba valstybės tarnautojas, einantis pareigas, kurios yra pažeidžiamos korupcijos (pavyzdžiui, viešųjų pirkimų arba licencijavimo srityje), ir todėl jo veikla yra „intensyviau tikrinama“ tų sektorių, kuriems yra taikomi pinigų plovimo prevencijos reikalavimai. Taigi, be visuotinai taikomų taisyklių „pažink savo klientą“, turėtų būti taikomas išsamus pritarimo procesas, įskaitant pareigybes, kurios yra nepriklausomos nuo veiklos rūšies (pavyzdžiui, atitiktis), ir turėtų būti gautas vadovybės pritarimas. Be to, šiai veiklai turėtų būti taikoma papildoma kontrolė ir ji turėtų būti nuodugniau tikrinama bent kartą per metus. Sustiprinta priežiūra turėtų būti taikoma kai PDA, jo šeimos nariai ar pagalbininkai yra sandorio su banku šalis arba atitinkamo turto, kuris nepriklauso jiems nuosavybės teise, valdytojai arba turi teisę disponuoti turtu pagal įgaliojimą arba turi įgaliojimą pasirašyti. PDA sustiprintos priežiūros režimas taip pat yra taikomas šeimos nariams, įskaitant artimuosius, t.y. sutuoktinius, vaikus, tėvus ir brolius bei seseris, taip pat kitus kraujo ryšio gimines ir sutuoktinio pusės gimines, ir „artimus pagalbininkus“, tarp kurių turi patekti PDA artimi kolegos darbe ir asmeniniai patarėjai ar konsultantai, taip pat asmenys, kuriems buvimas šalia šio asmens teikia akivaizdžią naudą.

Esant pakankamai pagrįstam įtarimui arba gavus informaciją iš teisėsaugos institucijos ar mokesčių inspekcijos, ypač iš FNTT, kuri patvirtina, kad valstybės tarnautojas įgijo lėšas arba turtą, kuris reguliuojamame finansų sektoriuje yra laikomas įtartinu, STT turėtų turėti galimybę kreiptis dėl teisinių įgaliojimų atlikti reikiamą tyrimą siekiant patikrinti galimus to turto šaltinius nekeliant baudžiamosios arba civilinės bylos.

Ši pataisa suteiktų STT įgaliojimus kreiptis į teismą dėl nurodymo atlikti tyrimą ir duoti nurodymą atlikti tyrimą dėl turto, kurio vertė yra neproporcinga pajamoms, gaunamiems pagal esamą arba buvusį žinomą asmens pajamų arba turto šaltinį, remiantis informacijos mainais su FNTT arba mokesčių inspekcija.

2G. STT ĮGALIOJIMAI

1. ĮŽANGA

Nemažai problemų, nustatytų pagrindinėje medžiagoje, buvo susijusios su STT nesugebėjimu veikti savo iniciatyva, ypač ryšium su korupcinio pobūdžio veikos pajamų išieškojimu. Daugeliu korupcijos atvejų nėra tiesioginės aukos, kuriai būtų galima skirti kompensaciją (priešingai nei, pavyzdžiui, įsilaužiamosios vagystės atveju). Kita vertus, valstybė yra auka ta prasme, kad pareigūnas paperkamas paminti savo pareigas valstybei, neteisingai paskirsto valstybinį turtą arba sutartis sudaroma su įmone, kurios valstybė galėjo ir nepasirinkti. Gali būti iššvaistyti valstybės ištekliai arba pakenkta aplinkai.

2. VERTINIMAS

Per savo agentūras valstybė turėtų turėti teisę siekti konfiskavimo ir teisę į kompensaciją arba žalos atlyginimą civiline tvarka, arba reikalauti kompensacijos (kaip alternatyvos konfiskacijai) ir/arba konfiskavimo po baudžiamojo proceso. Kelios šalys, tokios kaip ratifikavusios Europos Tarybos civilinės teisės konvenciją dėl korupcijos, jau yra įvedusios fizinių ir juridinių asmenų teisę į kompensaciją už žalą, kylančią iš korupcinio pobūdžio veikos. Norint suteikti agentūroms atitinkamą statusą teismuose įgyvendinti valstybės teises į kompensaciją ir konfiskavimą, gali tekti peržiūrėti įstatymus. Atliekant tokį peržiūrėjimą taip pat reikėtų atsižvelgti į tai, kad bet kuri agentūra, dalyvaujanti nusikaltimo siekiant pasipelnyti tyrime, galėtų inicijuoti suvaržymo/apribojimo arba konfiskavimo procesus – žr. 3 punktą toliau.

Vienas iš susirūpinimą keliančių klausimų yra autonominės atsakomybės apimtis: bet kuriai agentūrai, prisiimančiai visus suvaržymo/apribojimo ir konfiskacijos įgaliojimus, ne tik reikia kvalifikuotų finansinius nusikaltimus tiriančių pareigūnų, bet ir plačių procesinių ir valdymo galių, funkcijų ir atsakomybės. Gali kilti klausimas, ar STT užsiims visais suvaržymo/apribojimo ir konfiskacijos aspektais, ar STT užsakys, kad kita, besispecializuojanti agentūra atliktų darbą jos ir kitų agentūrų vardu.

Antrasis nerimą keliantis klausimas yra toks: ar atsižvelgiant į įstatymų leidybos reikalavimų sudėtingumą vertėtų pasvarstyti ir apie centrinę suvaržymo/apribojimo ir konfiskacijos agentūrą arba padalinį, turintį ir baudžiamuosius, ir civilinius įgaliojimus, veikti tyrimus atliekančių agentūrų vardu ir už jas dėl šių priežasčių:

- pajamų iš nusikalstamos veikos išieškojimas atskiriamas nuo teisėsaugos tiriamosios funkcijos, kad nekiltų įtarimų dėl abipusių susitarimų dėl baudžiamųjų kaltinimų ir turto išieškojimo;
- suvaržomo turto valdymo patirtis sukaupiama centralizuotai;
- turto konfiskavimo funkcija atskiriama nuo kaltintojo baudžiamojo persekiojimo funkcijos, taip išvengiant valstybinio kaltintojo ir gynėjo derybų kaltinimo formuluotei suderinti, siekiant mažesnės bausmės ar kaltinimų mainais už turto konfiskavimą, galimybes.

Kita vertus, kadangi korupciją taip pat dažnai sunku prilyginti baudžiamajam nusikaltimui, įgaliojimo atlikti išieškojimą civiline tvarka įvedimas galėtų būti veiksminga alternatyva. STT turėtų būti suteikta teisinė padėtis ir atitinkami įgaliojimai vykdyti apribojančias teismo nutartis (*to undertake restraint orders*) ir konfiskacijos orderius bei teisė pradėti išieškojimą civiline tvarka ir pareikalauti finansinės informacijos iš nuteistų atsakovų. Kita vertus, tam gali prireikti peržiūrėti tyrėjų, kaip specialistų, patirtį – žr. 4 punktą toliau.

Turi būti sukurti administraciniai mechanizmai, kurie sudarytų sąlygas agentūroms keistis svarbia informacija. Duomenų apsaugos sumetimais neformalus bendradarbiavimas tarp agentūrų ir dalijimasis informacija būdavo neskatinamas. Dabartinė geroji praktika rodo, kad bendrų interesų arba informacijos, svarbios įstatymo nustatytoms atitinkamų agentūrų funkcijoms, turinčios agentūros turėtų numatyti teisinius mechanizmus, kuriais būtų galima teisiškai pagrįsti dalijimąsi informacija. Atrodo, kad FNTT priskirta didžiausia atsakomybė už turto išieškojimo ir pinigų plovimo problemas, bet, kaip ir Valstybinė mokesčių inspekcija, ji neatrodo suinteresuota dalintis informacija, susijusia su nusikalstama veika. STT vaidmuo yra suvaržytas tiek nusikalstamos veikos pajamų išieškojimo ir išplovimo, tiek prieigos prie informacijos atžvilgiu. Turėtų būti nustatyta valstybės teisė į kompensaciją. Korupcija yra akivaizdus nusikaltimas siekiant pasipelnyti, kur operatyvus ir visapusiškas visų tokiu būdu įgytų dalykų išieškojimas būtų veiksminga prevencinė ir įgyvendinimo strategija. Belieka užtikrinti, kad STT galėtų tai padaryti. Nepaisant teisės „bendradarbiauti tarp valstybės institucijų“, 8 straipsnis tik nukreipia informacijos srautą į FNTT, bet ne iš jos – žr. 5 punktą toliau.

3. PASIŪLYMAI DĖL ĮSTATYMŲ

Kalbant apie statusą, vykdant konfiskaciją, STT reikalingos įstatymų pataisos, kurios STT suteiktų:

- atitinkamą teisinį statusą pareikšti civilinį ieškinį teisme (galimas daiktas, naudojantis privataus sektoriaus teisininko paslaugomis);
- teisėtą pareigą siekti turto konfiskacijos ir išieškojimo;
- teisėtus įgaliojimus keistis informacija.

Įstatymų pakeitimai gali įtraukti teisės nuostatas, kurios galėtų nurodyti

STT yra įkurta kaip juridinis asmuo, turintis atitinkamą įstaigos statusą ir įgaliojimus pareikšti ieškinius (ir būti teisiškas) įstaigos vardu bei įsigyti, turėti nuosavybėje ir disponuoti žeme bei materialiniais interesais joje, įsigyti, turėti ir disponuoti bet koku kitu turtu...

STT gali imtis tokių veiksmų: (1) nustatyti asmenų turtą, nepriklausomai nuo jo buvimo vietos, kuris yra gautas ar įtariamas buvęs gautas tiesiogiai arba netiesiogiai iš nusikalstamos arba neteisėtos veikos; (2) imtis atitinkamų įstatymuose numatytų veiksmų, siekiant atimti visą šį turtą ar jo dalį, kaip taikytina, arba iš jo gaunamą naudą iš minėtų asmenų, arba jo neatiduoti šiems asmenims; (3) atlikti tyrimą ar kitus paruošiamuosius darbus, susijusius su teisiniu nagrinėjimu, kylančiu iš (1) ir (2) punktuose paminėtų tikslų; (4) apriboti arba paprašyti apriboti naudojimąsi turtu, kuris buvo nustatytas kaip gautas arba įtariamas buvęs gautas tiesiogiai arba netiesiogiai iš nusikalstamos veikos, jį išaldyti, išsaugoti arba areštuoti; (5) užtikrinti, kad pajamos, gautos iš nusikalstamos arba neteisėtos veikos arba įtariamos buvusios gautos iš nusikalstamos neteisėtos veikos, būtų apmokestintos ir kad mokesčių įstatymai būtų taikomi tokioms pajamoms arba veikai visa apimtimi.

Jei baudžiamojo kodekso pakeitimai apims suvaržymą ir konfiskaciją, turėtų būti ir lygiagretūs pareiškimai, nurodantys, kad suvaržymo ir konfiskacijos procesai turėtų vykti civilinio proceso tvarka ir ypač pripažinti STT teisinę padėtį:

Šio skyriaus tikslas yra sudaryti galimybes teisėsaugos institucijai (pvz., STT) išieškoti atgautiną turtą civilinio proceso tvarka prieš aukštesnįjį teismą, ir jis yra taikytinas bet kokiam turtui, nepriklausomai nuo to, ar buvo imtasi procesinių veiksmų.

4. FINANSINIŲ NUSIKALTIMŲ TYRIMŲ PATIRTIS

Finansiniai tyrimai dažniausiai susiję su daugybe dokumentų. Konkrečiai tai yra įrašai, tokie kaip sąskaitos banke informacija, nekilnojamojo turto bylos, įrašai apie motorines transporto priemones ir pan. Yra svarbūs visi įrašai, kurie yra susiję su dokumentinių įvykių, susijusių su pinigais, pėdsaku. Pagrindinis tikslas atliekant finansinius tyrimus yra nustatyti ir dokumentais užfiksuoti pinigų judėjimą. Sąsajos tarp šaltinių, iš kurių gaunami pinigai, kam jie atitenka, kada jie gaunami ir kur laikomi arba įnešami, gali suteikti nusikalstamos veikos įrodymų.

STT reikės apsvarstyti mokymus, kuriuose būtų nagrinėjamos tokios temos:

1. *Bylų valdymas atliekant finansinius tyrimus.* Kaip gauti ir vertinti informaciją ir išrutulioti pagrįstas situacijas iki tolimesnio tyrimo ir patraukimo atsakomybėn; tikslaus fiksavimo ir teisės aktu, grindžiančių bylų valdymą, išnagrinėjimo svarba.

2. *Informacijos šaltiniai.* Vidiniai ir išoriniai šaltiniai; prieinamos informacijos rūšys, pvz., įvairūs finansiniai dokumentai; šaltinių ir informacijos rūšių kilmė. Patarimai ir nurodymai, kaip rinkti informaciją (specialistų pagalba, vidaus personalas, išorinės agentūros); naudojimas analitikų paslaugomis (kada taikytina, kaip užsakyti ir pan.); informacijos užfiksavimo ir išsaugojimo tvaria forma svarba; dokumentavimas ir informacijos užfiksavimo bei išsaugojimo metodai; gautų duomenų susumavimas; įrodymų apibrėžimai; skirtumas tarp įrodymų ir žvalgybos informacijos; informacijos sklaidos metodai; ryšiai su nacionalinėmis ir tarptautinėmis agentūromis; ką reiškia informacijos išvalymas/iškarpymas (*sanitising information*); šaltinių apsauga; kaip valyti informaciją; žvalgybos žurnalo formatas (5x5x5 formatas); teismo dokumentacija.

3. *Finansinių nusikaltimų tyrėjų atliekamas informacijos ir žvalgybos valdymas.* Įrodymų rinkimas, jų vertinimas ir analizė, pateikimas naudoti teismo įrodymams tinkamu formatu. Praktiniai informacijos valdymo aspektai bei teisinė ir organizacinė atsakomybė, susijusi su informacijos valdymu. Tyrimo sričių nustatymas; informacijos atskleidimo problemos; informacijos ir žvalgybos duomenų analizavimas; ataskaitų teikimas; vidiniai ir išoriniai ištekliai; išteklių kontrolė ir fiksavimas; pagrindiniai pavojai ir problemos; naudos ir realizuojamo turto vertės apskaičiavimas; tinkamumas kaltinimui; su paraiškomis išduoti suvaržymo/apribojimo sąlygas/nurodymus/orderius susiję teisės aktai; formalus suvaržymo/apribojimo procedūros ir sprendimai; konfiskacijos procedūros ir sprendimai; konfiskacijos vykdymo tvarka; kaltinimai pinigų plovimu.

4. *Finansiniai tyrimai.* Finansinių instrumentų, investicijų, verslo ir prekybos organizacijų, kuriose gali būti išplautos pajamos, analizė. Įmonių teisės, sąskaitų ir kitų klausimų, turinčių įtakos prekybos bendrovėms, supratimas; finansinių instrumentų rūšys ir specialieji tyrimo metodai. Žvalgybos duomenų rinkimas; informacijos rūšys; informacijos vertinimas; turto užsienyje susekimas; žvalgyba atviruose šaltiniuose; žvalgyba iš užsienio; skirtingos jurisdikcijos; jautrumas (terorizmas, korupcija); santykiai su užsienio bankais; turto gražinimas į tėvynę; ES užsienio bendradarbiavimas; interneto įgūdžiai; internetinė bankininkystė, lošimas,

GALUTINĖ ATASKAITA

akcijų perpardavimas ir pan.; paieškos metodai; pėdsakai internete; teismo buhalterija; paslėptų pajamų analizė; informacijos atskleidimo klausimai; neliečiamumas; slaptas policijos darbas.

5. *Pinigų plovimo tyrimų valdymas.* Teisinių ir procedūrinių reikalavimų laikymasis. Įtartinų veiklos ataskaitų tyrimas. Apklausų dėl pinigų plovimo veikos vykdymas. Įrodymų kaltinimui pinigų plovimu paruošimas ir pateikimas.

6. *Suvaržymų/apribojimų ir konfiskacijų valdymas.* Suvaržymo/apribojamojo orderio paskirtis; suvaržymo/ apribojamojo orderio poveikis; suvaržymo/ apribojamojo orderio taikymas; suvaržymo/ apribojamojo orderio įteikimas; suvaržymo/ apribojamojo orderio taikymo išimtys; suvaržymo/ apribojamojo orderio variacijos; kompensavimas; bankroto administratorių valdymas. Konfiskacijos apibrėžimas; nusikalstamo gyvenimo būdo apibrėžimas; prielaidos pagal teisės aktus; įtariamojo pabėgimo pasekmės. Konfiskacijos bylų paskirtis; konfiskacijos bylų nagrinėjimo procesai (teismo įvertinama nauda, esamų sumų įvertinimas, orderių išdavimas ir pan.); atsakovo pabėgimo įtaka teismo procesui; reikalavimai informacijai (nauda, turimas turtas ir pan.); įrodymų pateikimas (popieriuje ir asmeniškai); įrodymų apibrėžimas ir statusas; civilinis procesas; įrodymo pareiga.

7. *Išieškomo turto vertės apskaičiavimas.* Realizuojamas turtas – apibrėžimas; papildomo turto identifikavimas – laikotarpis ir veiksmai, kurių buvo imtasi; naudojimasis analitiko paslaugomis; analitiniai produktai, tarp jų ryšių brėžiniai, loginės sekos, tvarkaraščiai, grafikai ir ataskaitos; finansinių ir bendrovės ataskaitų interpretavimas; finansinių profilių sudarymas; turto susekimo metodai ir jų taikymo atvejai; naudos apskaičiavimas.

5. DALIJIMASIS INFORMACIJA

Galiausiai dalijimosi ir keitimosi informacija klausimas turėtų būti sprendžiamas arba per įstatymų pakeitimus, kurie leistų prašyti informacijos ir ją perduoti, kai ji susijusi su vykdomu nusikalstamos veikos tyrimu arba kai informacija (tokia kaip paimtoji iš ataskaitos apie įtartiną veiklą, teikiamos FNTT) leidžia numanyti padarytą nusikaltimą. Įstatymų reforma turėtų apibrėžti pagrindus leistinam dalijimuisi arba keitimuisi informacija. Šie klausimai turėtų būti sprendžiami taip:

„Leistini tikslai“ reiškia: baudžiamųjų nusikaltimų prevenciją, nustatymą, tyrimą ar patraukimą baudžiamojon atsakomybėn už baudžiamąjį nusikaltimą Lietuvoje ar kitur; elgesio, už kurį pagal bet kurios Lietuvos dalies įstatymus arba bet kurios kitos šalies ar teritorijos įstatymus yra numatytos nuobaudos, išskyrus baudžiamąsias nuobaudas, prevenciją, nustatymą ar tyrimą; funkcijų, suteiktų STT šiuo įstatymu, vykdymą. Be to, bet kuris fizinis ar juridinis asmuo gali atskleisti informaciją STT, jei informacija atskleidžiama tam, kad STT galėtų vykdyti savo funkcijas.

Informacija gali būti pateikti STT su sąlyga, kad asmuo ar institucija turi pagrindo pagrįstai manyti, kad (a) informacija gali būti svarbi (i) nusikaltimo prieš įstatymą ar valstybę tyrimui arba asmens patraukimui baudžiamojon atsakomybėn už tokį nusikaltimą; arba (ii) rimtos su nusikaltimu susijusios veiklos ar kito dalyko, už kurį pagal XX skyrių gali būti išduotas orderis, tyrimui; arba (b) informacija kitaip padėtų įgyvendinti įstatymą (reglamentuojantį STT darbą).

Visi tokie įstatymai turi būti papildyti aiškiais ir viešai skelbiamais protokolais – teisiniais mechanizmais – nusakančiais, kokia informacija galima dalintis, kaip dalinantis informacija bus laikomasi teisinių duomenų apsaugos reikalavimų,

/Vertimas iš anglų kalbos/

GALUTINĖ ATASKAITA

atitinkamas procedūras ir vykdomus patikrinimus, kas ir kokia forma pateiks/gaus informaciją, kaip ji bus saugoma nuo netinkamo naudojimo, kiek laiko bus laikoma ir pan.
